

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická Fakulta

Ústav hospodářských a sociálních dějin

Bc. Daniel Kyselka

Diplomová práce

Vysocí úředníci v Národní bance Československé v letech 1938-1953

Praha 2020

Vedoucí práce: Doc PhDr. et JUDr. Jakub Rákosník, Ph.D.

Abstrakt:

V této práci bych se chtěl zabývat vysoce postavenými úředníky Národní banky Československé v období let 1938-1953. Tito pracovníci jsou pro mě důležití tím, že získali své vzdělání za Rakouska-Uherska a první československé republiky. Avšak v průběhu své pracovní kariéry se setkali s nacistickým ekonomickým systémem a rovněž s komunistickým ekonomickým systémem. Jejich interakce s těmito systémy bych chtěl sledovat ve své diplomové práci.

Klíčová slova:

Národní banka Československá, bankovníctví, nacismus, komunismus, sociální dějiny, byrokracie, ekonomický systém

Abstract:

In this master thesis I want to focus on high rank execs in the National Bank of Czechoslovakia between years 1938-1953. These employers are important for me, because they were educated during the time of Austro-Hungarian empire or during the time of The First Czechoslovak Republic. They also had to work under nazi economic system and under communist economic system as well. These interactions between employers and both regimes are the ones that I would like to study in my master thesis.

Key words:

The National Bank of Czechoslovakia, banking, nazism, communism, social history, bureaucracy, economic system

Děkuji panu docentu Rákosníkovi za inspiraci k výběru tématu a za cenné rady.
Děkuji také své rodině.

Celou práci jsem vypracoval z uvedených zdrojů.

Dne 29.5.2020. Daniel Kyselka

Obsah:

Úvod -----	4
První kapitola -----	7
Druhá kapitola -----	32
Třetí kapitola -----	37
Čtvrtá kapitola -----	37
Pátá kapitola -----	73
5.1. -----	73
5.2. -----	80
Šestá kapitola	83

Úvod

V této diplomové práci se zaměřuji na vysoce postavené úředníky národní banky. Úředníci národní banky měli blízko k úředníkům jiných státních institucí. Československé úřednictvo mělo svůj původ v rakousko-uherském úřednictvu, pro nějž bylo charakteristické stavovské uvědomění, důraz na přesnost a orientace na důsledné vykonávání pracovních předpisů. Československé bankovní úřednictvo bylo specifické tím, že se tvořilo v českých a německých soukromých bankách, neboť vlastní centrální banku před vznikem samostatného státu Češi neměli. Mnou zkoumaní bankovní úředníci náleželi buď do vyšší střední třídy nebo do vyšší třídy, avšak zcela určitě byli součástí české buržoazie.

Pro zkoumání úředníků využívám metodu přímou, biografickou a komparativní. Archivní materiály pochází z archivu České národní banky. Bohužel se jedná o dosud částečně nezpracovaný archiv, tudíž jsem na radu paní archivářky Lenky Vrchotové používal jako citaci pouze označení archivu a název osobního spisu dotyčného úředníka. Archiv Státní banky Československé je totiž zcela nezpracovaný.

První kapitola se zabývá politickými dějinami Československa. Pro poznání politických dějin První československé republiky byla důležitá třídílná práce Zdeňka Kárníka *České země v éře První republiky*¹. Politickými dějinami První republiky se zabývaly také dvě monografie z řady *Velké dějiny zemí Koruny české* Antonína Klimka, mapující celé politické dějiny První republiky. Rovněž práce Jiřího Kovtuna *Republika v nebezpečném světě: éra prezidenta Masaryka 1918–1935*.² Pro poznání dějin Protektorátu byla významná monografie Detlefa Brandese *Češi pod německým protektorátem: okupační politika, kolaborace a odboj 1939–*

¹ KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky. Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929)*. Třetí vydání. Praha: Libri, 2017

² KOVTUN, Jiří. *Republika v nebezpečném světě: éra prezidenta Masaryka 1918-1935*. Vyd. 1. Praha: Torst, 2005.

1945.³ Pro poznání dějin poválečného období byla důležitá kniha Igora Lukeše Československo nad propastí⁴ a také kniha Karla Kaplana o Národní frontě.⁵

Druhá kapitola se zabývá dějinami Národní banky Československé. Pro poznání dějin Národní banky využívám kolektivní monografii Vladimíra Tomšíka 100 let československé koruny⁶ a také knihu Františka Vencovského Dějiny českého bankovníctví.⁷ Důležitá je rovněž monografie Ilony Bažantové Centrální bankovníctví v české historii až po současnost: institucionální pohled.⁸

Třetí kapitola se zabývá národohospodářskou vědou. Pro poznání života Albína Bráfa byla důležitá monografie Josefa Grubera Dr. Albín Bráf: život a dílo.⁹ Významné byly také paměti Albína Bráfa Život a dílo: Díl první. Pro moderní zhodnocení života Albína Bráfa se ukázal být velmi cenný sborník Václava Jurečky: Albín Bráf – doteky s dneškem¹⁰. Bráfova pedagogická kariéra a také kariéry jeho následovníků byly zhodnoceny v monografii Jaroslava Krameše: Ekonomie jako předmět výuky na vysokých školách v českých zemích do roku 1918.¹¹ Životem Bráfova žáka a následovníka Cyrila Horáčka se zabývají Paměti Cyrila Horáčka s názvem Vzpomínky z mého života¹². Dalším významným národohospodářem byl Josef Kaizl. O životě Josefa Kaizla vyprávějí třídílné paměti Josefa Kaizla,¹³ které uspořádal historik Zdeněk Tobolka. O Kaizlově politické kariéře podává také svědectví jeho korespondence s T. G.

³ BRANDES, Detlef. *Češi pod německým protektorátem: okupační politika, kolaborace a odboj 1939-1945*. Překlad Petr Dvořáček. Třetí, rozšířené a revidované vydání. Praha: Prostor, 2019.

⁴ LUKEŠ, Igor. *Československo nad propastí: selhání amerických diplomatů a tajných služeb v Praze 1945-1948*. V českém jazyce vyd. 1. Praha: Prostor, 2014.

⁵ KAPLAN, Karel. *Národní fronta 1948-1960*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2012.

⁶ TOMŠÍK, Vladimír a kol. *100 let česko-slovenské koruny: měnová politika, instituce, peníze*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2018.

⁷ VENCOVSKÝ, František et al. *Dějiny bankovníctví v českých zemích*. Vyd. 1. Praha: Bankovní institut, 1999.

⁸ BAŽANTOVÁ, Ilona. *Centrální bankovníctví v české historii po současnost: institucionální pohled*. Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky, 2005.

⁹ BRÁF, Albín. *Albín Bráf, život a dílo. Díl první, Paměti*. V Praze: Vesmír, 1922.

¹⁰ JUREČKA, Václav, ed. *Albín Bráf - doteky s dneškem: sborník příspěvků ze semináře: [25. září 2001, Ostrava]*. 1. vyd. Ostrava: Vysoká škola báňská - Technická univerzita, Ekonomická fakulta, Katedra ekonomie, 2001.

¹¹ KRAMEŠ, Jaroslav. *Ekonomie jako předmět výuky na vysokých školách v českých zemích do roku 1918*. Praha: Typograf, 2012.

¹² HORÁČEK, Cyril a HERC, Svatopluk, ed. *Vzpomínky z mého života*. Vydání první. Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, v.v.i., 2017.

¹³ KAIZL, Josef. *Z mého života. I, Až po habilitaci*. V Praze: Jos. R. Vilímek, [1909].

Masarykem, která vyšla pod názvem *Korespondence T. G. Masaryk – Josef Kaizl*.¹⁴ Životem a dílem Karla Engliše se zabýval František Vencovský, který také napsal Englišovu biografii¹⁵. Vztah Bráfa a Engliše popisovala Antonie Doležalová ve své kolektivní monografii *Albín Bráf: Politik, národohospodář a jeho doba*.¹⁶ Řada úředníků Národní banky Československé získala vzdělání na Vysoké škole obchodní O Vysoké škole obchodní psal již ve 20. letech 20. století Josef Fuksa.¹⁷ Kromě Vysoké školy obchodní se národní hospodářství vyučovalo také na Právnické fakultě Univerzity Karlovy. Dějinami Univerzity Karlovy¹⁸ se zabýval Jan Havránek a Jindřich Bečvář. O Československé Akademii obchodní vydal publikaci *Sbor Obchodní Akademie. Dějiny vzdělanosti* přiblížil Peter Burke ve druhém díle své práce *Společnost a vědění: Od Encyklopedie k Wikipedii*. Důležitá pro mě byla také práce Jana Kellera a Lubora Tvrdeho *Vzdělanostní společnost? Chrám výtah a pojišťovna*.

Čtvrtá kapitola pojednává o charakteristikách bankovních úředníků. Pro analýzu těchto charakteristik využívám díla Pierra Bourdiea *Teorie jednání*¹⁹ a *Distinction*²⁰. Pro poznání dějin náboženství se ukázala vhodná kniha Jána Mišoviče *O dějinách víry v českých zemích*²¹. Abych poznal dějiny žen a dětství jsem čerpal především z knih Mileny Lenderové²², která se dlouhodobě studuje tuto problematikou. Na poznání sociálního původu úředníků byly užitečné práce Jadwigy Šanderové²³. V páté kapitole vycházím především z archivních pramenů a zkoumám interakci mezi zaměstnanci banky a komunistickým režimem. Tyto

¹⁴ MASARYK, Tomáš Garrigue et al. *Korespondence T.G. Masaryk - Josef Kaizl: TGM - JK*. 1. vyd. Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, 2011.

¹⁵ VENCOVSKÝ, František. *Karel Engliš*. 1. vyd. Brno: Nadace Universitas Masarykiana, 1993.

¹⁶ DOLEŽALOVÁ, Antonie, ed. *Albín Bráf: politik, národohospodář a jeho doba: [sborník z konference]*. Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky, 2013.

¹⁷ FUKSA, Josef. *Vysoká škola obchodní: úvahy o vyhlídkách, povaze a způsobu vysokoškolského studia a zkoušek z věd obchodních a odborů příbuzných u nás i v cizině*. Na Vinohradech: Josef Fuksa, 1921,

¹⁸ BEČVÁŘ, Jindřich et al. *Dějiny Univerzity Karlovy. IV, 1918-1990*. Vyd. 1. Praha: Univerzita Karlova, ©1998

¹⁹ BOURDIEU, Pierre. *Teorie jednání*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 1998

²⁰ BOURDIEU, Pierre. *Distinction: a social critique of the judgement of taste*. Cambridge: Harvard University Press, 1984

²¹ MIŠOVIČ, Ján. *Víra v dějinách zemí Koruny české*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství, 2001.

²² LENDEROVÁ, Milena, JIRÁNEK, Tomáš a MACKOVÁ, Marie. *Z dějin české každodennosti: život v 19. století*. Vydání druhé, doplněné. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2017.

²³ ŠANDEROVÁ, Jadwiga. *Sociální stratifikace: problém, vybrané teorie, výzkum*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2000.

prameny jsem získal v archivu České národní banky. Šestou kapitolu tvoří biogramy úředníků banky.

První kapitola

Dějiny Československa 1918-1948

U zrodu československého státu stál Tomáš Garrigue Masaryk. Díky diplomatickým úspěchům, kterých za 1. světové války dosáhl společně s Edvardem Benešem a Milanem Rastislavem Štefánikem a také díky úspěchům československých legií, byl schopen Masaryk od Dohody získat souhlas se založením samostatného československého státu. K tomuto aktu došlo 28. října 1918. Tento úspěch byl tak značný, že i členové domácího odboje, kteří zpočátku Masaryka kritizovali, tak jej později přijali za prezidenta. Velký podíl na tom měl Edward Beneš, který československé delegaci ve Versailles vedené Klobučákem značně nadhodnotil postavení Masaryka u dohodových mocností.²⁴

Před příjezdem Tomáše Garrigua Masaryka probíhaly v Praze sociální bouře a docházelo také k rabování obchodů a bytů. Lidé, kteří zažili za první světové války hlad a nedostatek, požadovali radikální změnu poměrů. Mezi radikální skupiny obyvatelstva patřili především socialisté a komunisté. Situaci také zhoršovala ta okolnost, že v českých zemích nebyla přítomna stálá armáda, která by mohla potlačit nepokoje, neboť legionáři byli ještě v Rusku. Karel Kramář proto prostřednictvím korespondence s Edvardem Benešem naléhal na Masaryka, aby co nejdříve přijel do vlasti. Masaryk nakonec do Československa přicestoval v prosinci roku 1918. Na pražském nádraží se mu dostalo slavnostního uvítání, v jehož čele byl Karel Kramář²⁵. Brzy se však Masaryk dostal s Karlem Kramářem do politického konfliktu, neboť Kramář si přál, aby prezident republiky zastával pouze ceremoniální roli. S tímto postojem však Masaryk nesouhlasil.²⁶

²⁴ KLIMEK, Antonín. *Boj o Hrad: vnitropolitický vývoj Československa 1918-1926 na půdorysu zápasu o prezidentské nástupnictví. /1./, Hrad a Pětka*. Praha: Panevropa, 1996, str. 13-18

²⁵ Více viz: LUSTIGOVÁ, Martina. *Karel Kramář: první československý premiér*. . V Praze: Vyšehrad, 2007.

²⁶ KLIMEK, Antonín. *Boj o Hrad: vnitropolitický vývoj Československa 1918-1926 na půdorysu zápasu o prezidentské nástupnictví. /1./, Hrad a Pětka*. Praha: Panevropa, 1996, str. 25-39

V dubnu roku 1919 československá vláda schválila zvýšení kompetencí prezidenta. Československý prezident měl nyní právo jmenovat ministry. Masaryk si tyto kompetence vykládal šířeji, než bylo stanoveno v zákoně a než si samotné politické strany přály. Navíc samostatná vláda se dostala do problému, když Karel Kramář odcestoval na mírovou konferenci do Versailles. V květnu roku 1919 totiž došlo v důsledku špatné sociální situace k hladovým bouřím. Národní demokraté se v té době domnívali, že pravicoví voliči vyděšení těmito demonstracemi budou volit Národní demokracii. Proto ministři Alois Rašín a Adolf Stříbrný podali demisi. Prezident Masaryk sice jejich demisi nepřijal, avšak Národní demokracie přesto odešla z vlády. I když ministři zůstali ve funkcích.²⁷

Po nepříliš úspěšném konfliktu s maďarskou republikou Rad došlo v červenci roku 1919 k vypsání obecních voleb. V těchto volbách s velkým náskokem zvítězili sociální demokraté a českoslovenští sociální demokraté. Českoslovenští sociální demokraté byli nacionalisticky orientovanou sociální stranou s podporou anarchistů. Po úspěšných obecních volbách chtěly socialistické strany reorganizovat vládu. To byla příležitost pro prezidenta Masaryka, který chtěl dosadit do funkce premiéra Edvarda Beneše. Beneš byl sice členem sociální demokracie, avšak v té době pobýval na mírové konferenci ve Versailles. V důsledku toho zasahoval do vnitřní československé politiky jen minimálně. Proti jmenování Beneše se postavily také strany vládní koalice. Prezident Masaryk se proto rozhodl jmenovat člena sociální demokracie Vlastimila Tusara. Tusarovi bylo devětatřicet let a byl to politik, který nevnímal zahraniční politiku pouze prizmatem českého nacionalismu. Tusar si uvědomoval, že pro prosperitu a budoucnost Československa je důležitý i stav střední Evropy. Vlastimil Tusar však bohužel trpěl tuberkulózou, což zapříčinilo jeho předčasnou smrt v březnu roku 1924.²⁸

Ve volbách v roce 1920 zvítězila Československá sociální demokracie. Druhá byla Německá sociální demokracie a třetí byla Agrární strana. Nově zvolený parlament zvolil Tomáše Garrigua Masaryka prezidentem. Poté došlo k jednání o nové vládě. Byla ustavena

²⁷ KLIMEK, Antonín. Boj o Hrad: vnitropolitický vývoj Československa 1918-1926 na půdorysu zápasu o prezidentské nástupnictví. /1./, Hrad a Pětka. Praha: Panevropa, 1996, str. 41-53

²⁸ KLIMEK, Antonín. Boj o Hrad: vnitropolitický vývoj Československa 1918-1926 na půdorysu zápasu o prezidentské nástupnictví. /1./, Hrad a Pětka. Praha: Panevropa, 1996, str. 55-60

vláda skládající se z Agrární strany a československé sociální demokracie a německé sociální demokracie. Ministrem vnitra se stal Antonín Švehla, ministrem financí Karel Engliš a ministrem zahraničí Edvard Beneš. Předsedou vlády byl jmenován Vlastimil Tusar. V Polsku se v té době dostal k moci Jozef Pilsudski, který prováděl velmi agresivní zahraniční politiku, jež zatáhla Polsko do války se SSSR. Polsko v ní bylo zpočátku úspěšné a polské armádě se podařilo v krátkém čase obsadit Kyjev. Poté však Sověti soustředili značné pozemní síly a podařilo se jim vytlačit polskou armádu nejen z území SSSR, ale dokonce zaútočit na Varšavu. Tu se jim však nedařilo dobýt. Naopak Poláci zmobilizovali své síly a zahnali sovětskou armádu zpět do SSSR. Dne 18. března 1921 byl podepsán Řižský mír, kterým Polsko získalo západní Ukrajinu a Bělorusko.²⁹

Silný vliv levého křídla v Československé sociální demokracii začínal být pro československý stát bezpečnostním rizikem. Radikální křídlo strany totiž chtělo, aby Československá sociální demokracie vstoupila do III. kominterny. Na tuto situaci reagoval prezident Masaryk tak, že sezval na své sídlo v Hluboši zástupce všech demokratických stran. Byli pozváni i zástupci umírněné frakce sociální demokracie. V Hluboši bylo dohodnuto, že dosavadní vláda podá demisi a bude jmenována nová úřednická vláda. Krátce po této schůzi bylo dohodnuté opatření realizováno. Rovněž došlo k ustavení tzv. pětky, která měla za cíl řešit politické problémy ve státě. Síly levice se také obávalo vedení sociální demokracie. Proto požádalo policii o vyklizení Lidového domu pod záminkou narušování užívání, kterého se prý měla dopustit levá část strany. Ovládnutí Lidového domu bylo důležité, neboť se zde nacházela stranická tiskárna. V období První republiky nesměly politické strany vlastnit žádný majetek. Lidový dům patřil členům umírněné frakce strany, která byla znepokojena radikalizací stranické levice. Vyklizení Lidového domu policií v prosinci roku 1920 však jen přispělo k eskalaci situace. V Čechách i na Moravě vstoupilo dělnictvo do stávký a docházelo také ke

²⁹ KÁRNÍK, Zdeněk. České země v éře První republiky. Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929). Třetí vydání. Praha: Libri, 2017, str. 123-137

střetům s policií. Prezident Masaryk a vláda použili policii i organizace jako například Sokol k potlačení stávek. Stávky se podařilo potlačit a bylo celkem 3 732 zatčených.³⁰

Situace v Československé socialistické straně však dále eskalovala. Levé křídlo chtělo přeměnit stranu na stranu komunistickou a vstoupit do III. internacionály. Šmeral váhal, neboť události v Německu mu byly varováním. Nakonec však Šmeral musel ustoupit tlaku strany, a tak byla na XIV. sjezdu strany, který se konal mezi 14.- 16. květnem byla založena Komunistická strana Československa. Tato strana měla v době vzniku kolem 400 000 členů, což z ní dělalo jednu z největších komunistických stran na světě.³¹

Vzhledem k tomu, že Antonín Švehla z důvodu nemoci nechtěl vykonávat funkci ministerského předsedy, byl jím v roce 1921 jmenován Edvard Beneš. Prezident Masaryk si od tohoto kroku sliboval, že se Beneš alespoň seznámí s funkcí předsedy vlády a také s problémy souvisejícími s řízením státu, což by mu mělo přijít k dobru, až po Masarykovi převezme prezidentský úřad. Řada tehdejších politiků však Benešovi nepřála a doufala, že se ve funkci předsedy vlády znemožní natolik, že to bude mít negativní vliv na jeho budoucí prezidentskou kandidaturu. Beneš se však domníval, že úřad ministerského předsedy zvládne.³²

Beneš zpočátku působil rétoricky vstřícně vůči československým Němcům. Avšak německé občany kroky Benešovy vlády příliš nepotěšily. Řadovým Němcům vadilo, že jim vláda neumožnila participovat na pozemkové reformě. Hned na začátku Benešovy vlády došlo k zahraničně politické krizi, neboť arcivévoda Karel chtěl nastoupit na maďarský trůn. Benešova asertivní zahraniční politika však pomohla tento jeho záměr zmařit. Do hospodářských problémů se československá ekonomika dostala především vlivem deflační politiky. Tuto politiku však podporovaly Bankovní úřad při ministerstvu financí, ministerstvo financí i Pětka. Avšak prudkým vzestupem československé koruny klesla konkurenceschopnost československých výrobků na světových trzích. Cenou se sice československé průmyslové

³⁰ KÁRNÍK, Zdeněk. České země v éře První republiky. Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929). Třetí vydání. Praha: Libri, 2017, str. 137- 145

³¹ KÁRNÍK, Zdeněk. České země v éře První republiky. Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929). Třetí vydání. Praha: Libri, 2017, str. 146-147

³² KLIMEK, Antonín. Velké dějiny zemí Koruny české, svazek XIV. 1929-1938. Litomyšl: Paseka 2002, 300-310

výrobky blížily těm západním, avšak zaostávaly kvalitou. Přesto ekonomové hodnotili tento deflační proces pozitivně. Edvard Beneš, který kromě funkce ministerského předsedy zastával také funkci ministra zahraničí, cítil, že již nemůže obě funkce dále zodpovědně vykonávat, a proto požádal prezidenta Masaryka o zproštění funkce ministerského předsedy. Prezident Masaryk souhlasil a rozhodl se v roce 1922 jmenovat novým předsedou vlády Antonína Švehlu.

33

Masaryk na Antonínu Švehlovi oceňoval jeho státnický postoj k Československu. Švehla sice Masaryka obdivoval a přál si, aby zůstal prezidentem, avšak vadilo mu Masarykovo časté zasahování do stranické politiky. V nově utvořené Švehlově vládě zastával post ministra financí Alois Rašín. Rašín zastával názor, že československá koruna by měla být silnou měnou. Tento postoj měl svou logiku, zvláště když okolní země ve středoevropském regionu zápolily s poválečnou inflací. Rašín však zarytě trval na své deflační politice i v době, kdy to přinášelo problémy československým podnikům. Především řada nově založených podniků zkrachovala a zvýšila tím nezaměstnanost, což jen snižovalo Rašínovu popularitu. Pro Československo bylo příznivé, že se vyhrtyly spory mezi Francií a Německem v souvislosti s tzv. Ruhrskou krizí. Díky tomu mohlo Československo vyvážet své výrobky do Německa, kde po nich byla poptávka vzhledem ke krizi tamní výroby. Rašín v roce 1923 i pod tlakem Jaroslava Preisse uvažoval o změně své finanční politiky. Dříve, než svůj záměr mohl Rašín uskutečnit, tak byl zavražděn marxistickým studentem Josefem Šoupalem.³⁴

Ve volbách v roce 1925 zvítězila Agrární strana, avšak jen díky hlasům, které získal Milan Hodža na Slovensku. Nejsilnější stranou v českých zemích a druhou nejsilnější stranou celkově byla KSČ. Avšak i kdyby KSČ vyhrála volby, tak by jí Masaryk vytvořením vlády nepověřil. KSČ by také měla problémy získat koaliční partnery, neboť žádná demokratická strana by s ní nechtěla jít do koalice. Překvapením voleb byl dobrý výsledek německých stran, které deklarovaly zájem vstoupit do vlády. Tyto strany totiž porazily bojkotující strany v

³³ KLIMEK, Antonín. *Velké dějiny země Koruny české*. Praha: Litomyšl: Nakladatelství Paseka, 2000, Svazek XIII., 1918-1929., str. 311-322

³⁴ KOVTUN, Jiří. *Republika v nebezpečném světě: éra prezidenta Masaryka 1918-1935*. Vyd. 1. Praha: Torst, 2005, str. 231-232, 239-243

poměru 4:1. Tento výsledek dal jasně najevo změnu postoje německého obyvatelstva k Československu. Prezident Masaryk pověřil sestavením vlády předsedu nejsilnější Agrární strany Antonína Švehlu. Švehla sestavil vládu opět bez účasti německých stran. Tato vláda však vydržela pouze krátce v důsledku rozbrojů mezi agrárníky, lidovci a národními demokraty. Masaryk se tedy rozhodl jmenovat úřednickou vládu v čele s Janem Černým. Tato vláda však rovněž neměla dlouhého trvání, neboť ji přestala podporovat agrární strana, která chtěla vytvořit vlastní vládu. Předehrou nové vlády v čele s agrární stranou byla spolupráce německé a české agrární strany ve věci cel. Na jejím základě pak byla vytvořena nová česko-německá vláda.³⁵

Třetí Švehlova vláda zakázala členům politických stran působit v armádě, neboť se obávala, že by mohly vzniknout další problémy jako ty s Radolou Gajdou. Navíc kominternu nabádala komunisty k tomu, aby vstupovali do armád svých zemí a pokoušeli se je ovládnout. Československá armáda začala dostávat také 310 milionů korun ročně, které měla použít na přezbrojení a modernizaci. Dalším důležitým krokem vlády byla daňová reforma, kterou prosazoval ministr financí Karel Engliš. Tato reforma snížila daně podnikatelům a prodloužila ekonomický růst československého hospodářství. Švehlova vláda také provedla sociální reformu a zavedla rovněž tzv. gentský systém, který převáděl povinnost postarat se o sociálně slabé na odbory. Státní finanční podpora odborů však musela být značně navýšena. Antonína Švehlu postihl v roce 1927 ledvinový záchvat, který omezil jeho schopnost vykonávat funkci ministerského předsedy.³⁶

Přestože se chtěl Antonín Švehla koncem roku 1928 vrátit do československé politiky, tak se mu to pro nové propuknutí jeho nemoci nepodařilo. Diskutovalo se rovněž o lidech, kteří by mohli Švehlu nahradit ve funkci předsedy vlády. Jednalo se o Lubomíra Vyškovského, Jana Malypetra, Milana Hodžu či Františka Udržala. Prezident Masaryk dával přednost Udržalovi, který byl jeho podporovatelem. Agrární strana měla právě kvůli tomu k Udržalovi

³⁵ KÁRNÍK, Zdeněk. České země v éře První republiky. Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929). Třetí vydání. Praha: Libri, 2017, str. 376-392

³⁶ KÁRNÍK, Zdeněk. České země v éře První republiky. Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929). Třetí vydání. Praha: Libri, 2017, str. 400-403

výhrady. Ve straně také panovala obava, že Švehlovým odchodem z politiky by byl posílen Edward Beneš, kterého agrární strana jakožto socialistu považovala za svého protivníka. V květnu v roce 1929 se uskutečnil sjezd agrární strany, na němž ministr zemědělství profesor Antonín Srdínko, přečetl tzv. Švehlovo poselství. Toto poselství zdůrazňovalo nutnost posílit zemědělce a venkovské obyvatelstvo. Srdínkův projev však obsahoval také výpady proti socialistům a komunistům. Tento projev vzbudil značné kontroverze a byl kritizován většinou československého tisku. Diskutovalo se také o tom, zda byl jeho autorem skutečně Antonín Švehla. Podle Rudolfa Berana Srdínko projev sestavil z dřívějších Švehlových myšlenek, a pak jej také doplnil svými vlastními názory. Československý tisk spekuloval o tom, že Srdínko bude donucen k rezignaci, avšak ten na svém postu ministra zemědělství setrval.³⁷

František Udržal byl sice nakloněný Hradu, ale v Agrární straně narůstal především protibenešovský a částečně i proti hradní sentiment. Agrární strana dominovala národní politice, avšak i uvnitř ní se začaly formovat různé frakce. Nemalá část Agrární strany začala být koncem 20. let nespokojená s vlivem Živnostenské banky na vládu. Ve straně vzniklo další křídlo pod vedením profesora Bohumíra Hodáče, které bylo ve spojení s ředitelem Škodových závodů Janem Loevensteinem. Tento vnitrostranický spor se také promítl do hospodářského souboje mezi Škodovými závody a ČKD. Za ČKD stála Živnostenská banka. Jednalo se o souboj především o zakázky na zbrojní výrobu. Vládní koalice se dostala do problémů, když na Slovensku došlo k zatčení Vojtěcha Tuky, který měl velmi blízký vztah s vůdcem Slovenské lidové strany Andrejem Hlinkou. Tuka byl obviněn ze špionáže pro Maďarsko a Hlinkova lidová strana na protest proti tomu odešla z vlády. V důsledku této vládní krize byly v roce 1929 vypsané nové volby. Do těchto voleb se Agrární straně příliš nechtělo, neboť jimi navržená zemědělská cla či jejich vládou zrealizované zvýšení nepřímých daní nebyly u voličů příliš populární.³⁸

Do předčasných voleb, které se uskutečnily 27. října 1929, vedl agrární stranu František Udržal. V těchto volbách zvítězila agrární strana se ziskem 14,7 % hlasů. Antonín Švehla byl ve

³⁷ BROKLOVÁ, Eva. *Antonín Švehla: tvůrce politického systému*. Vydání 1. Praha: Academia, 2017, str. 383-394

³⁸ KLIMEK, Antonín. *Velké dějiny země Koruny české, svazek XIV. 1929-1938*. Litomyšl: Paseka 2002, str. 22-33

volbách zvolen jako čestný poslanec agrární strany. Problém pro novou vládu představovala hospodářská krize, která proběhla ještě před předčasnými volbami. Hospodářská krize se v Československu promítla nejprve jako hospodářská krize, která vedla ke snížení ceny agrárních produktů. V důsledku toho českoslovenští zemědělci méně vydělali a také mohli méně investovat do nákupu nových zemědělských strojů. Následkem toho přerostla zemědělská krize v průmyslovou krizi. Antonín Švehla se chtěl již na podzim roku 1929 vrátit do politiky, avšak postihlo jej silné nachlazení, které jeho plány zmařilo. Začátkem roku 1930 se Švehla z nachlazení vyléčil a jeho celková zdravotní situace se rovněž začala zlepšovat. Na nátlak rodiny byl však jeho návrat do politiky oddalován. Celý rok 1930 strávil Švehla v domácím léčení. Teprve v únoru roku 1931 se Antonín Švehla vydal na ozdravný pobyt do jižní Francie. Počátkem roku 1932 byly opět oživeny v československém tisku zprávy o možném návratu Antonína Švehly do politiky. Na jaře roku 1932 navštívil Antonín Švehla Slovensko a byl zde velmi dobře přijat. Pobyt v Tatrách také zlepšil Švehlův zdravotní stav.³⁹

Velká hospodářská krize dolehla na Československo sice se zpožděním, za to měla delší trvání. Krize se začala v československém hospodářství projevovat v roce 1931. Svého vrcholu dosáhla krize v roce 1934. V období let 1929 až 1934 poklesl hrubý národní produkt Československa o 14 %. Problémy československému hospodářství také působila ochranná politika okolních zemí, která značně poškozovala československý export. Hospodářská krize způsobila potíže nejen v Udržalově vládě, ale především jejímu předsedovi. Proti němu se postavil místopředseda Agrární strany František Staněk a také tajemník strany Rudolf Beran. Oba si přáli změnu na postu premiéra. V Agrární straně se hovořilo o návratu Antonína Švehly, ale ten se stále potýkal se svou nemocí a nebyl schopen se aktivně účastnit politiky.⁴⁰

Avšak s předsedou vlády Františkem Udržalem začala být nespokojena značná část straníků. Rezignovat jej donutil značným tlakem místopředseda strany František Staněk. Udržal oficiálně rezignoval ze zdravotních důvodů. Předsedou vlády byl jmenován Jan

³⁹ BROKLOVÁ, Eva. Antonín Švehla: tvůrce politického systému. Vydání 1. Praha: Academia, 2017, str. 402-409

⁴⁰ KOVTUN, Jiří. Republika v nebezpečném světě: éra prezidenta Masaryka 1918-1935. Vyd. 1. Praha: Torst, - 2005, str. 637-640

Malypetr. Malypetra navrhla Agrární strana, ale i pro prezidenta Masaryka byl přijatelný. Malypetrova vláda se krátce po svém ustavení pustila do úsporných opatření. Vláda v prosinci roku 1932 snížila platy státních zaměstnanců a rovněž snížila i jejich důchody. Podporu v nezaměstnanosti však vláda nesnižovala. Agrární strana prosadila, aby zadlužené usedlosti sedláků nebyly zabavovány. Tento zákon byl přijat v květnu roku 1933.⁴¹

Ve volbách v roce 1935 zvítězila na počet mandátů Agrární strana. Nejvíce hlasů však získala Henleinova SdP. Agrární strana získala více mandátů díky volebnímu systému, který byl pro ni výhodnější. Výsledek voleb byl však pro demokratické strany velkým varováním. Již před volbami bylo jasné, že vzhledem ke špatnému zdravotnímu stavu prezidenta republiky budou voliči rozhodovat i o volitelích prezidenta nového.⁴² Po volbách v roce 1935 nadále pokračovala Malypetrova vláda, která však musela přizvat do vlády Živnostenskou stranu, aby mohla pokračovat dál. Ve vládě zůstaly i německé strany, a to i přesto, že přišly o značný počet mandátů. Milan Hodža ještě předtím, než se stal premiérem, slíbil, že pomůže zvolit prezidentem Edvarda Beneše. Hodža byl velmi schopný politik a byl to také první Slovák, který se stal ministerským předsedou Československa. Když se stal premiérem Hodža, který byl schopen zařídít zvolení Edvarda Beneše prezidentem, tak se Tomáš Garrigue Masaryk po jednání s Edvardem Benešem rozhodl, že odstoupí. O prezidentově úmyslu byl nejprve zpraven Milan Hodža, který jej následně přednesl na předsednictvu Agrární strany. Avšak část předsednictva protestovala. Jakmile se zpráva o prezidentově rozhodnutí dostala na veřejnost, tak se řady nespokojenců uvnitř Agrární strany ještě rozšířily. Ty se totiž obávaly, aby Beneš jako levicový politik nepůsobil Agrární straně po svém zvolení obtíže. Proto ve straně zaznívaly hlasy požadující, aby Masaryk zastával svou funkci doživotně. Masaryka rovněž v Lánech navštívil předseda Agrární strany Beran, který se ho snažil přesvědčit, aby ve funkci prezidenta zůstal. Masaryk však nesouhlasil.⁴³

⁴¹ KLIMEK, Antonín. Velké dějiny zemí Koruny české, svazek XIV. 1929-1938. Litomyšl: Paseka 2002, str. 185-197

⁴² KÁRNÍK, Zdeněk. České země v éře První republiky. Československo v krizi a v ohrožení (1930-1935). Druhé vydání. Praha: Libri, 2018, str. 497-499

⁴³ KLIMEK, Antonín. Velké dějiny zemí Koruny české, svazek XIV. 1929-1938. Litomyšl: Paseka 2002, str. 318-322, 332-342

Proti Benešově zvolení prezidentem se postavila značná část Agrární strany. Vedoucím představitelem této skupiny byl Rudolf Beran. Beneše naopak podporovaly Sociální demokracie, národní socialisté, a dokonce i komunisté. Podpora komunistů však zneklidňovala pravicové strany. Beneš mohl počítat také s podporou Lidové strany. Naopak Živnostenská strana, Národní demokracie, SdP a Národní obec fašistická byly proti Benešovi. Živnostenská strana dokonce postavila proti Benešovi vlastního kandidáta. Jednalo se o profesora botaniky Bohumila Němce. Němcovu kandidaturu podporovala také protibenešovsky zaměřená část Agrární strany. Milan Hodža, který byl zklamán situací v Agrární straně se rozhodl podat demisi, avšak Masaryk ji nepřijal. Prezident Masaryk byl z celé politické situace rozladěn, ale přesto ze svého záměru abdikovat neustoupil. Dne 14. prosince 1935 v Lánech za přítomnosti nejvyšších ústavních činitelů abdikoval. Tímto Masarykovým krokem nabrala volba nového prezidenta na naléhavosti.⁴⁴

Edvard Beneš měl výhodu, že se mohl opřít o podporu svého příznivce Jana Jiřího Růckla, který měl velký vliv v českých katolických kruzích a také měl kontakty i ve Vatikánu. Právě vliv Vatikánu byl důležitý pro získání podpory Lidové strany v prezidentské volbě. V Hlinkově lidové straně se tehdy svářely dva proudy. Jeden vedený Karolem Sidorem, ten byl proti Benešovi. Druhý vedený Josefem Tisem byl naopak pro Beneše. Samotný Hlinka byl nerozhodný. Den před volbou prezidenta přijel Andrej Hlinka do Prahy, kde se setkal s prezidentem Edvardem Benešem. Beneš Hlinkovi slíbil, že pokud se stane prezidentem, tak se zasadí větší autonomii Slovenska, avšak v současných státních strukturách. Slíbil mu také propuštění Vojtěcha Tuky čemuž však později nedošlo. Hlinka se přece jen na základě rozmluvy s Benešem se jej rozhodl v prezidentské volbě podpořit. Když se Bohumír Beran dozvěděl o záměru Andreje Hlinky, tak navštívil Beneše a přislíbil mu podporu i Agrární strany. Stejně se zachovala i Živnostenská strana, která ještě předtím přiměla Bohumila Němce, aby svou kandidaturu stáhl. A tak byl 18. prosince 1935 340 hlasy zvolen Edvard Beneš československým prezidentem.⁴⁵

⁴⁴ KLIMEK, Antonín. Boj o Hrad. 2., Kdo po Masarykovi?: vnitropolitický vývoj Československa 1926-1935 na půdorysu zápasu o prezidentské nástupnictví. Vydání první. Buková u Příbramě: TK, 2017, str. 439-468

⁴⁵ KLIMEK, Antonín. Boj o Hrad. 2., Kdo po Masarykovi?: vnitropolitický vývoj Československa 1926-1935 na půdorysu zápasu o prezidentské nástupnictví. Vydání první. Buková u Příbramě: TK, 2017, str. 469-480.

Po svém jmenování prezidentem Edvard Beneš i nadále spolupracoval s Kamilem Kroftou, který jej nahradil na postu ministra zahraničí. Rok 1936 však nebyl pro československou zahraniční politiku příznivý. Nejdříve počátkem roku 1936 došlo k remilitarizaci Porýní., na níž následovala pouze bezzubá reakce západních velmocí, která československou diplomacii zneklidnilo. Jan Masaryk z Londýna hlásil, že Velká Británie se ve prospěch Československa angažovat nehodlá. Vojtěch Mastný velvyslanec Československa v Berlíně upozorňoval na expanzivní politiku Německa. Rovněž Štefan Osuský podával chmurnou zprávu o obavě francouzské veřejnosti z války a jejím přesvědčení o nutnosti ústupků vůči Německu ve střední Evropě. Sám Beneš však Osuského hodnotil s náhledem, neboť se domníval, že je Osuský ovlivněn svými styky s francouzskou pravicí. Beneš také neochvějně věřil, že Francie přijde Československu v případě ohrožení na pomoc.⁴⁶

Špatná mezinárodní situace vedla v Československu již v roce 1935 k přijetí zákona o vyzbrojování československé armády. Na zbrojení tak Československo vydávalo Československo přes miliardu ročně, což jí však způsobovalo značné hospodářské potíže. Výdaje na zbrojení dále navyšovalo budováním rozsáhlého pohraničního opevnění. Československo si chtělo opatřit další půjčku od Francie. Ta však odmítla půjčku poskytnout. Částečně kvůli vlastním finančním problémům, avšak především proto, že francouzští bankéři považovali Československo v důsledku mezinárodní krize za rizikovou oblast. Francie však přesto v roce 1935 Polsku půjčku poskytla.⁴⁷V roce 1937 se také již zcela jasně projevovaly hospodářské problémy spojené se zbrojením. Výdaje na zbrojení se měly pro rok 1937 zvednout na dvě miliardy korun. Do problémů se dostaly i čeští zbrojaři, kteří vyráběli zbraně také pro Rumunsko a Jugoslávii. Především rumunská vláda totiž odmítla za zbraně platit a podobný postoj začala zastávat i Jugoslávie.⁴⁸

Počátkem roku 1937 také proběhla vládní krize, neboť Rudolf Beran se chtěl zbavit premiéra Milana Hodžy. Jako prostředek k dosažení svého cíle chtěl Beran využít prosazení tzv.

⁴⁶ MARÈS, Antoine. Edvard Beneš od slávy k propasti: drama mezi Hitlerem a Stalinem. Překlad Helena Beguivinová. Vydání první. Praha: Argo, 2016, str. 182-184, 203

⁴⁷ KLIMEK, Antonín. Velké dějiny zemí Koruny české, svazek XIV. 1929-1938. Litomyšl: Paseka 2002, str. 410, 415-417

⁴⁸ KLIMEK, Antonín. Velké dějiny zemí Koruny české, svazek XIV. 1929-1938. Litomyšl: Paseka 2002, str. 460

agrárního monopolu, na kterém začala Agrární strana ve vládě trvat. Proti agrárnímu monopolu se postavili především lidovci. Celý tento politický konflikt vyústil v pád Hodžovy vlády. Prezident Beneš však pověřil Milana Hodžu pověřil sestavením vlády znovu. Té se nakonec podařilo s pomocí Jaroslava Preisse agrární monopol zavést. Preiss sice proti němu nejprve protestoval, avšak nakonec jej v zájmu zachování politické stability podpořil. V roce 1937 také zemřel prezident Masaryk. Jeho pohřbu se z vrcholných státníků zúčastnili pouze ministerští předsedové Rumunska a Jugoslávie.⁴⁹

Dne 17. října 1937 došlo v Teplicích na nátlak místních úřadů k přesunu sjezdu SdP do teplického divadla, kde se dostal K.H. Frank do potyčky s českým policistou. Výsledkem této šarvátky bylo zatčení několik poslanců SdP. Tyto procesy byly SdP mediálně využity proti Československu. Tato kampaň měla úspěch především v Německu. Problémem pro Československo byla i změna vlády ve Velké Británii, kde se v roce 1937 dostal k moci Neville Chamberlain. Chamberlain byl totiž ochoten Německu nabídnout ústupky nejen v koloniích, ale i ve střední Evropě. Proto vyslal lorda Halifaxe do Německa, aby se seznámil s cíli německé zahraniční politiky. V Berlíně Halifax jednal i s Hitlerem. Toto jednání však nevedlo k žádnému výsledku. I přesto se však Velká Británie snažila v jednáních s Německem pokračovat⁵⁰

Přestože Československo mělo v britské politice zastání především u tzv. levých konzervativců, tak vedení britské konzervativní strany se spíše klonilo k myšlence Československo obětovat. Proti byl pouze Anthony Eden, který byl zastáncem tvrdého kurzu vůči Německu. Eden však na protest vůči Chamberlainově zahraniční politice 20. února 1938 rezignoval. Úspěchu ve Velké Británii naopak zaznamenal Henlein a jeho SdP. Konrád Henlein ve Velké Británii tvrdil, že požaduje pouze samosprávnost pro sudetské Němce. Henlein sice hovořil ve Velké Británii umírněně. Avšak přesto někteří britští novináři zaznamenaly Henleinovi silné sympatie k nacismu. Československá vláda a prezident pod tlakem Francie a Velké Británie se snažila SdP ustupovat, vláda vyhlásila částečnou amnestii pro Němce zatčené z politických důvodů.⁵¹

⁴⁹ KLIMEK, Antonín. Velké dějiny zemí Koruny české, svazek XIV. 1929-1938. Litomyšl: Paseka 2002, str. 461-467

⁵⁰ KLIMEK, Antonín. Velké dějiny zemí Koruny české, svazek XIV. 1929-1938. Litomyšl: Paseka 2002, str. 490-500

⁵¹ KLIMEK, Antonín. Velké dějiny zemí Koruny české, svazek XIV. 1929-1938. Litomyšl: Paseka 2002, str. 540-544

Henleina však toto chování vlády vedlo pouze ke stupňování požadavků. Vrcholem požadavků, které Henlein vznesl 24. dubna v Karlových Varech v rámci, nichž žádal autonomii pro sudetské Němce uvnitř Československa. Henlein také chtěl, aby se Československo ve své zahraniční politice přiklonilo k Německu. Tyto požadavky však československá vláda nemohla přijmout. Dalším problémem pro československou zahraniční politiku byl pád Blumovi vlády ve Francii a nástup vlády Édouarda Daladiera, která zahájila svou činnost 10. dubna 1938.⁵² Nová vláda Édouarda Daladiera se sice zavázala respektovat spojeneckou smlouvu mezi Československem a Francií, avšak nový francouzský ministr zahraničí Charles Bonnet již vedl Francii spíše proti československým kurzem.⁵³

Dne 20. května obdržela československá zpravodajská služba informaci od německého agenta československé rozvědky Willi Langeho, že se na hranicích Československa a Německa začala shromažďovat německá vojska. Československá rozvědka předala tuto informaci armádě, která s ní následně seznámila vládu. Československá vláda vydala rozkaz k všeobecné mobilizaci. Hned druhý den ráno tj. 21. května 1938 došlo k přesunu části armády do pohraničí. Francie a Velká Británie se postavily na československou stranu a varovaly Berlín před vojenskou proti Československu. Německo však dokazovalo, že žádné jednotky k hranicím nevyslalo. A byla to pravda. Nebylo jasné, zda poplašná zpráva byla dezinformací Abwehru či zda československá rozvědka prostě udělala chybu. Německá propaganda však celou situaci využila proti Československu. Rovněž britská a francouzská vláda byly s československou mobilizací nespokojeny.⁵⁴

Již od června roku 1938 tedy od doby tzv. Runcimanovy míse začala Francie následovat britskou politiku appeasementu. Jejím důležitým proponentem byl ve Francii Georges Bonnet, který v tomto směru ovlivňoval i předsedu vlády Édouarda Daladiera. Dne 23. září roku 1938

⁵² KLIMEK, Antonín. Velké dějiny zemí Koruny české, svazek XIV. 1929-1938. Litomyšl: Paseka 2002,, str. 544-8

⁵³ MARÈS, Antoine. Edvard Beneš od slávy k propasti: drama mezi Hitlerem a Stalinem. Překlad Helena Beguivinová. Vydání první. Praha: Argo, 2016, str. 205

⁵⁴ KLIMEK, Antonín. Velké dějiny zemí Koruny české, svazek XIV. 1929-1938. Litomyšl: Paseka 2002,, str. 557-560

v souvislosti s jednáními v Bad Godesbergu však pro Hitlerovo odmítavé stanovisko ztroskotala.⁵⁵

V září roku 1938 sudetští Němci vedení Henleinem stupňovali své požadavky na pražskou vládu. Rovněž na podnět z Německa začali zakládat tzv. sudetoněmecké freikorpsy, které měly na starost vytvářet nepokoje v blízkosti československých stáních hranic. Tyto skupiny zabily několik českých strážníků a dopouštěly se rabování. Vláda proti nim nasadila armádu i četnictvo a podařilo se jí nepokoje potlačit. Henlein a další vůdci SdP uprchli z Československa, neboť byli obviněni z velezrady. Adolf Hitler však pouze přitvrdil ve své zahraniční politice. Zlomem byl jeho projev v Mnichově, v němž spílal Čechům a hrozil vojenskou akcí. Problémem pro československou vládu však bylo také postavení Československa ve Velké Británii a ve Francii u tamějších vlád. Ani Chamberlainovi ve Velké Británii a ani Daladierovi se nechtělo jít kvůli Československu do války. Proto jak Jan Masaryk z Londýna, tak i Štefan Osuský z Paříže, hlásili především špatné zprávy.⁵⁶

Prezident Beneš, aby zmírnil napětí, tak francouzskému velvyslanci tajně přislíbil, že by Československo bylo ochotno přepustit Německu část svého pohraničí. Přestože tuto možnost připustil Beneš pouze pod tlakem okolností, tak tento návrh přijal za svůj francouzský prezident Édouard Daladier, který měl odcestovat na britsko-francouzská jednání do Londýna. Od té doby byl tento návrh v jednání mezi těmito dvěma velmocemi ve hře. Chamberlain dokonce nabídl československé územní ústupky Adolfu Hitlerovi při jednání v Bad Godesbergu. Hitlerovi se však zdály tyto ústupky nedostatečné. A tak jednání v Bad Godesbergu nedospělo k žádnému výsledku. Po krachu jednání v Bad Godesbergu doporučily britská i francouzská vláda Československu částečnou mobilizaci. Československo mobilizovalo více než 40 divizí a ukázalo tím především Německu ochotu se bránit. Československá mobilizace byla nepříjemným překvapením pro německý generální štáb, neboť ten při útoku na Československo počítal s tím, že útok Wehrmachtu bude překvapivý a bude proveden dřív, než

⁵⁵ MARÈS, Antoine. Edvard Beneš od slávy k propasti: drama mezi Hitlerem a Stalinem. Překlad Helena Beguivinová. Vydání první. Praha: Argo, 2016, str. 208-210

⁵⁶ KLIMEK, Antonín. Velké dějiny zemí Koruny české, svazek XIV. 1929-1938. Litomyšl: Paseka 2002,, str. 617-626

československá armáda se dokáže mobilizovat. Tím pádem byly německé plány zastaralé a u mnoha vysokých důstojníků německého generálního štábu se projevovala skepse nad úspěšností vojenské operace proti Československu.⁵⁷

Znepokojená vláda vyhlásila 23. září 1938 všeobecnou mobilizaci. Dne 24. září 1938 nabídl Edvard Beneš Polsku Těšínsko. Nátlak západních velmocí na územní ústupky vyvolal v Praze protesty české veřejnosti v důsledku, nichž Hodžova vláda padla a byla jmenována úřednická vláda v čele s Janem Syrovým, jakožto vojákem. Dne 28. září 1938 došlo k podpisu Mnichovské dohody v jejímž důsledku musela československá vláda přepustit pohraniční území Německu. Tuto dohodu na nátlak západních velmocí Československo dohodu přijalo. Dne 5. října 1938 na nátlak Německa Beneš abdikoval.⁵⁸

I.2 Protektorát

Československá vláda se v březnu roku 1939 snažila zabránit odtržení Slovenska. Z tohoto důvodu se československý prezident Emil Hácha vypravil do Berlína, aby se zde pokusil obhájit asertivní československý přístup vůči Slovensku. Hitler však měl v plánu obsadit české země a během vzájemného rozhovoru o tom Háchovi řekl. Hácha byl tímto úmyslem šokován. Naproti tomu Adolf Hitler se snažil Háchu přesvědčit, aby rozkázal československým jednotkám neklást postupujícím Němcům ozbrojený odpor. Hácha se zdráhal něco takového učinit, a tak mu Göring pohrozil bombardováním Prahy. Poté však Hácha omdlel a Hitlerův lékař Morell mu musel dát povzbuzující injekci. Hácha se poté probрал a následně zatelefonoval do Prahy Chvalkovskému, kterému dal rozkaz, aby československá armáda nekladla odpor postupujícím silám německé armády. V Praze mezitím vláda podala demisi. Poněvadž však v zemi nebyl přítomen prezident, neměl kdo, demisi přijmout. Náčelník československé jednotky František Moravec, který měl zprávy již od československé kontrašpionáže, opustil

⁵⁷KLIMEK, Antonín. Velké dějiny zemí Koruny české, svazek XIV. 1929-1938. Litomyšl: Paseka 2002, str. 627-651

⁵⁸MARÈS, Antoine. Edvard Beneš od slávy k propasti: drama mezi Hitlerem a Stalinem. Překlad Helena Beguivinová. Vydání první. Praha: Argo, 2016, 210-215

společně se svými 12 vysokými důstojníky zemi. Ještě předtím však o plánu Německa na obsazení Československa zpravil Francii a Velkou Británii.⁵⁹

Krátce po obsazení zbytku Československa německou armádou došlo k návštěvě Prahy německým diktátorem Adolfem Hitlerem. Hitler se ubytoval v západním křídle Pražského hradu a společně s ním tam byl také ubytován i říšský ministr zahraničí Joachim von Ribbentrop. Hitler zde oficiálně vyhlásil politické uspořádání Protektorátu Čech a Morava, aniž by ho předtím konzultoval s prezidentem Háchou. Hitler nicméně Háchovi dal vágní slib, že bude respektovat národní svébytnost českého národa. Tento slib dokázal Hácha mistrně využít tak, aby získal pro svou vládu podporu českého obyvatelstva. V rozhlasovém projevu, který Hácha pronesl dne 16. března 1939, připomněl českému obyvatelstvu, že již ve středověku se české země nacházely v lenním stavu k císaři Svaté říše římské. Podle Háchy se tak Češi pouze navrátili ke středověkému uspořádání střední Evropy. Samotný Hácha byl příznivcem Palackého koncepce austroslavismu, a domníval se, že by Čechům lépe vyhovovalo pokračování Rakouska-Uherska s tím, že by zde však Slované měli politickou většinu. Hácha také tím, že měl přímý kontakt na Hitlera, tuto skutečnost využíval při vyjednávání s německými úředníky a představiteli a také při své snaze zbavit vlivu Českou Národní obec fašistickou, což se mu do značné míry podařilo, neboť sami němečtí představitelé uznávali Háchu jako prezidenta jim podřízeného státu. Rovněž se Německé říši hodilo, že měla v Protektorátu vládu, která měla i svou legitimitu u většinového českého obyvatelstva. Toto uspořádání tak umožnilo německé říši lépe Protektorát hospodářsky vykořisťovat.⁶⁰

Dne 18. března 1939 jmenoval Adolf Hitler říšským protektorem Konstantina von Neuratha. Hitler jmenoval Neuratha především proto, aby zklidnil obavy Velké Británie a Francie, které existovaly v souvislosti se vznikem Protektorátu Čechy a Morava. Hitler se domníval, že pokud by jmenoval říšským protektorem sudetského Němce, tak by tím jen zhoršil mezinárodní situaci. Státním tajemníkem Úřadu říšského protektora se však stal Karl Hermann Frank. Frankovo postavení se ještě zlepšilo poté, co byl jmenován říšským ministrem vnitra Heinrich Himmler. Himmler následně jmenoval Franka vyšším

⁵⁹ BRANDES, Detlef. Češi pod německým protektorátem: okupační politika, kolaborace a odboj 1939-1945. Překlad Petr Dvořáček. Třetí, rozšířené a revidované vydání. Praha: Prostor, 2019, str. 50-72

⁶⁰ PASÁK, Tomáš. Emil Hácha: (1938-1945). V Praze: Rybka, 2007, str. 105-122.

velitelem bezpečnostních složek Protektorátu. Tím se dostala pod Frankův vliv nejen organizace SS v protektorátu, ale také protektorátní policie s centrály v Praze a v Brně. Frankovo postavení v oblasti bezpečnosti bylo navíc nezávislé na rozhodnutí říšského protektora.⁶¹

Neurath zastával tolerantní politiku vůči české protektorátní vládě. A to i přesto, že německá okupační správa věděla, že předseda protektorátní vlády Alois Eliáš udržuje kontakty s českým odbojem. Neurath se však domníval, že bude výhodnější nechá-li protektorátní vládu dál působit. Protektorátní režim také využíval Úřad říšského protektora a dále využíval české fašisty v nátlaku na protektorátní vládu. Vzhledem k tomu, že nacisté poskytovali českým fašistům finanční prostředky, byli tito na nich zcela závislí. Rovněž podpora fašistů byla u české veřejnosti velmi nízká. Existence protektorátní vlády sloužila Němcům také tím, že poskytovala českému obyvatelstvu iluzi jisté samostatnosti. Díky ní obyvatelstvo masivně nevstupovalo do odboje a ani se nebouřilo. Avšak tím, že Neurathova politika byla v počátku mírná, tak bylo možné získat více finančních prostředků pro odboj. Na tuto skutečnost poukázal především K. H. Frank ve svých raportech do Berlína, a tato skutečnost se také stala jedním z hlavních důvodů změny politického kurzu v říjnu roku 1939.⁶²

Na podzim roku 1939 byla protektorátní vláda značně nespokojena s postupem německých bezpečnostních orgánů v protektorátu. Vadilo jí zejména zatýkání českých občanů. Situace se vyhrotila 28. října 1939, kdy v souvislosti s neoficiálními oslavami výročí založení Československé republiky došlo ke střetům mezi českými občany a policií. Na jedné z demonstrací byl postřelen student medicíny Jan Opletal, který v listopadu 1939 zemřel. Jeho smrt vyvolala další demonstrace. Tyto demonstrace rozčílily Hitlera natolik, že si pozval do Berlína kancléře Chvalkovského, kterému sdělil, že pokud nebudou demonstrace zastaveny, nechá z Protektorátu evakuovat německé obyvatelstvo a město bude bombardovat. Hitler rovněž nařídil uzavření českých vysokých škol. Protektorátní vláda chtěla nejprve na protest podat demisi, ale nakonec od toho upustila, neboť se obávala, že by se k moci mohli dostat čeští fašisté. Vláda také vyhlásila pod tlakem Německa stanné právo. Prezident Hácha také rovněž v několika svých projevech nabádal národ k pokoji a k zastavení protestu.⁶³

⁶¹ BRANDES, Detlef: Češi pod německým protektorátem: okupační politika, kolaborace a odboj 1939-1945. Překlad Petr Dvořáček. Třetí, rozšířené a revidované vydání. Praha: Prostor, 2019, str. 50-54

⁶² PASÁK, Tomáš. Emil Hácha: (1938-1945). V Praze: Rybka, 2007, str. 116-130

⁶³ PASÁK, Tomáš. Emil Hácha: (1938-1945). Vyd. v této podobě 1. V Praze: Rybka, 2007, str.146, 148-155

Skutečným zlomem pro české obyvatelstvo bylo potlačení demonstrací v říjnu roku 1939. Po nich si obyvatelstvo uvědomilo, že od okupačního režimu nemůže očekávat žádnou smysluplnou budoucnost. Některé obyvatele to přivedlo k odboji, jiní zase začali kolaborovat s režimem, avšak drtivá většina obyvatelstva zastávala vůči nacistickému režimu negativní postoj. Zatýkání a represe se netýkaly pouze skutečných odbojářů, ale někdy také lidí, kteří s ním neměli nic společného. Avšak tím, že byl rozvrácen československý právní systém, tak nebylo možné se domoci revize procesu.⁶⁴

Po vzniku protektorátu také došlo k založení tří velkých odbojových organizací. Nejznámější z nich byla Obrana národa. Tu tvořili především bývalí vojáci Československé armády. V jejím čele stál generál Vilém Bílý. Tato organizace měla skrze prostředníky kontakt na zahraniční odboj v čele s Edvardem Benešem. Problémem této organizace však bylo, že její velitelská struktura byla vytvořena na půdorysu původní Československé armády, takže bylo pro gestapo relativně snadné odhalit většinu jejích členů. Další odbojovou organizací byl Petiční výbor Věrní zůstaneme. Ten se skládal především z členů bývalé československé sociální demokracie. Její název měl původ ve slovech, která pronesl Edvard Beneš na Masarykově pohřbu: věrní zůstaneme. Politicky významnou odbojovou organizací bylo Politické ústředí. V jeho čele stál Přemysl Šámal, který působil v čele odboje již za 1. světové války. Tato odbojová skupina měla zastoupení především mezi bývalými československými politiky a diplomaty. Podařilo se jí také propojit český a moravský politický odboj.⁶⁵ Jako ideová protiváha proti českému odboji se snažila působit německá propaganda v Československu na československou společnost rozhlasovým vysíláním a také distribucí letáků. Německá propaganda se také mohla opřít o kolaborantské české novináře. Nejvýznamnější z nich byl Karel Lážnovský. Německá propaganda však nebyla u českého obyvatelstva úspěšná. Naprostá většina obyvatel protektorátu k němu po celou dobu jeho existence zastávala odmítavý postoj.⁶⁶

⁶⁴ MARŠÁLEK, Pavel. Protektorát Čechy a Morava: státoprávní a politické aspekty nacistického okupačního režimu v českých zemích 1939-1945. Vyd. 1. V Praze: Karolinum, 2002, str. 142-143

⁶⁵ BRANDES, Detlef. Češi pod německým protektorátem: okupační politika, kolaborace a odboj 1939-1945. Překlad Petr Dvořáček. Třetí, rozšířené a revidované vydání. Praha: Prostor, 2019, str. 96-107

⁶⁶ MARŠÁLEK, Pavel. Protektorát Čechy a Morava: státoprávní a politické aspekty nacistického okupačního režimu v českých zemích 1939-1945. Vyd. 1. V Praze: Karolinum, 2002, str. 148-151

Souběžně se jmenováním 28. září 1941 Reinharda Heydricha zástupcem říšského protektora došlo také k zatčení generála Aloise Eliáše, který zastával funkci předsedy protektorátní vlády. Toto zatčení, které předcházelo Háchově setkání s Reinhardem Heydrichem, prezidenta Háchu hluboce šokovalo. Ještě před setkáním Háchy s Heydrichem jednala protektorátní vláda o případném podání demise. Nakonec se však vláda rozhodla zůstat. Prezident Hácha však byl Eliášovým zatčením natolik vyveden z míry, že při osobním setkání s Heydrichem nebyl schopen klást jakýkoliv odpor. Heydrich seznámil Háchu se svým plánem na tvrdé potlačení českého odboje a také s vyhlášením stanného práva. Heydrich rovněž Háchovi sdělil, že Eliáš spolupracoval s domácím odbojem. Prezident Hácha se zprvu domníval, že stanné právo bude po několika dnech odvoláno, ale další setkání s Heydrichem jej přesvědčilo o opaku. Heydrich, který měl své instrukce z Berlína, se rozhodl, že Háchu nejprve psychicky zlomí a pak jej donutí zrealizovat Heydrichovu politiku. Zatčení Eliáše a tvrdá Heydrichova politika přiměly Edvarda Beneše, aby veřejně vystoupil proti protektorátní vládě a Emilu Háchovi. Doposud Háchu a protektorátní vládu spíše ignoroval, neboť zastával názor, že jsou pouze nuceni vykonávat politiku, která jim byla vnucena z Německa. Na Benešův projev reagoval Hácha vlastním projevem, který předtím konzultoval s K. H. Frankem. V něm obvinil Beneše ze štvání českého národa proti Říši a také ze služby zahraničním nepřátelům Německa.⁶⁷

Až do prosince roku 1941 postupoval Heydrich zcela nekompromisně. Tvrdě potlačoval český odboj a také provozoval germanizační politiku. Domníval se totiž, že Německo je blízko vítězství ve světové válce. Avšak v prosinci roku 1941 došlo k porážce německých vojsk u Moskvy a také ke vstupu Spojených států do války. V důsledku toho Heydrich usoudil, že je třeba zaměřit se především na hospodářské vykořisťování českých zemí. V lednu roku 1942 začala být utvářena nová protektorátní vláda. Propuštěn byl ministr vnitra Ježek a na jeho místo byl dosazen Richard Bienert, představitel českého odboje za první světové války. Nově vzniklé ministerstvo hospodářství, které vzniklo sloučením ministerstva průmyslu a ministerstva obchodu a živností dostalo do svého čela říšského Němce. Na ministerstvu financí zůstal Josef Kalfus, který byl ceněn pro své odborné znalosti. V čele vlády byl Jaroslav Krejčí, kterého sice pokládal Heydrich za nespolehlivého, ale přesto se jej rozhodl ve funkci ponechat. Heydrich také mnohonásobně navýšil počet odvedených českých pracovníků do Říše a také

⁶⁷ PASÁK, Tomáš. Emil Hácha: (1938-1945). Vyd. v této podobě 1. V Praze: Rybka, 2007, str. 224-245

nechal masově zkoumat české děti s cílem zjistit, zda by byly vhodné pro germanizaci. Tento výzkum byl maskován jako hromadné vyšetření proti tuberkulóze.⁶⁸

Když přišel Heydrich do Protektorátu jako zastupující říšský protektor, tak nebyl příliš zpraven o poměrech v zemi. Proto byl odkázaný na K. H. Franka, jehož politiku také ve většině oblastí realizoval. To se týkalo i Heydrichovy podpory kultu svatého Václava a upozorňování Čechů, že jejich další existence bez příslušnosti k Říši je nemožná. Heydrich také obsazoval důležitá místa v české správě německými úředníky. Tato politika měla za cíl potají ovládnout protektorátní správu. Tento proces měl být zároveň kryt legálním postavením protektorátní vlády navenek.⁶⁹

O atentátu na Reinharda Heydricha bylo rozhodnuto již na podzim roku 1941. Koncem prosince téhož roku pak seskočili parašutisté Jozef Gabčík a Josef Kubiš na území protektorátu. Přestože měli celou akci provést sami bez pomoci domácího odboje, tak jim nakonec nezbylo nic jiného než se na domácí odboj obrátit se žádostí o pomoc. K atentátu na zastupujícího říšského protektora došlo dne 27. května 1942 v zatáčce v Holešovicích. Heydrich byl usmrčen výbuchem bomby, kterou na žád' jeho automobilu vhodil Josef Kubiš. Po Heydrichově smrti došlo k rozsáhlým represím, v rámci nichž byl popraven i vězněný generál Alois Eliáš. Dne 10. června 1942 získal Karl Herman Frank Hitlerův souhlas k vypálení Lidic. Muži starší 15 let byli popraveni, ženy a děti byly odvezeny do koncentračních táborů. Části lidických dětí byla dána do německých rodin na „převýchovu“. Vypálení Lidic vzbudilo mezinárodní vlnu solidarity. Atentát na Heydricha také pomohl Edvardovi Benešovi v jeho snaze o odzúnnání Mnichova a obnovení předválečného Československého státu.⁷⁰

Po smrti Reinharda Heydricha se snažil dostat Karl Herman Frank do čela Protektorátu. Hitler však jmenoval zástupcem Říšského protektora Kurta Daluega, generálporučíka SS. To bylo pro Franka velkým zklamáním. Frank se v následujících měsících snažil přesvědčit Hitlera a Heinricha Himmlera, aby mu byla svěřena absolutní moc v Protektorátu. K tomu však došlo až 20. srpna 1943. Tehdy totiž odešel Kurt Daluege na zdravotní dovolenou a byl nahrazen Wilhelmem Frickem. Karl Herman Frank se

⁶⁸ BRANDES, Detlef. Češi pod německým protektorátem: okupační politika, kolaborace a odboj 1939-1945. Překlad Petr Dvořáček. Třetí, rozšířené a revidované vydání. Praha: Prostor, 2019, str.341-346, 367

⁶⁹ BRANDES, Detlef. Češi pod německým protektorátem: okupační politika, kolaborace a odboj 1939-1945. Překlad Petr Dvořáček. Třetí, rozšířené a revidované vydání. Praha: Prostor, 2019, str. 368-370

⁷⁰ MARÈS, Antoine. Edvard Beneš od slávy k propasti: drama mezi Hitlerem a Stalinem. Překlad Helena Beguivinová. Vydání první. Praha: Argo, 2016, str 243-246

téhož dne stal státním ministrem pro Čechy a Moravu. Tím získal téměř absolutní moc v Protektorátu, neboť Frickovo postavení bylo spíše ceremoniálního charakteru s omezenými pravomocemi. Frank také postupně podřídil svému vlivu německé župy v protektorátu. V souvislosti s Goebbelsem vyhlášenou totální válkou, došlo také ke zmírnění germanizační politiky v protektorátu. Naopak byl kladen důraz na zvyšování výroby pro Říši. Frank dále tvrdě postupoval vůči domácímu odboji, avšak počty zatčených již nebyly vyhlášovány celostátními sdělovacími prostředky, tak jako se tomu dělo především za Heydrichovy vlády. Frank totiž dospěl k názoru, že to pouze vede další Čechy k tomu, aby se zapojili do odboje. Frank se také pustil po vypuknutí Slovenského národního povstání do pronásledování českých a slovenských partyzánů na území Protektorátu. Dne 1. září 1944 došlo k uzavření muzeí, galerií a divadel v souvislosti s nařízením o totální válce. Frank teprve později povolil otevření Národní opery. V roce 1945 v souvislosti s blížícím se koncem druhé světové války došlo v Říši k zakládání Volksturmů, avšak v Protektorátu Frank jejich zakládání nepovolil. Na místo nich nasadil doplněné jednotky SS.⁷¹

Koncem léta roku 1944 začaly pronikat na území protektorátu české a slovenské partyzánské jednotky, které předtím participovaly na Slovenském národním povstání. Boj proti těmto jednotkám mělo na starosti gestapo a v případě potřeby také pořádková policie a SS. V duchu nacistické okupační politiky na východních územích byli partyzáni označováni za bandity a hned po zatčení stříleni. Rovněž vesnice a osady, které partyzánům pomáhaly, byly vypalovány a jejich obyvatelstvo stříleno. Karl Hermann Frank, který se na podzim roku 1944 již obával českého povstání, přesunul 5 000 vojáků českých ozbrojených služeb do Itálie, neboť se obával, že by se povstání mohly na české straně zúčastnit. Frank také omezil držení střelných zbraní českými četníky. V důsledku atentátu na Adolfa Hitlera z 20. července roku 1944 byla posílena pravomoc stranických organizací Německé říše. V Protektorátu to znamenalo posílení vlivu sudetské župy. Frank si však díky svým politickým schopnostem podržel v Protektorátu moc až do 24. dubna roku 1944. Tehdy Hitler svěřil veškerou moc v Protektorátu generálu Touissantovi. Frank přesto ještě jednal s hlavním představitelem protektorátní vlády Richardem Bienertem o přizvání americké armády do Čech, která měla následně bojovat společně s Wehrmachtem proti Rudé armádě. Tato Frankova idea se však ukázala pouhou utopií, neboť

⁷¹ BRANDES, Detlef. Češi pod německým protektorátem: okupační politika, kolaborace a odboj 1939-1945. Překlad Petr Dvořáček. Třetí, rozšířené a revidované vydání. Praha: Prostor, 2019, str. 423-445

v průběhu jednání s Bienertem vypuklo Pražské povstání. Dne 8. května 1945 kapituloval před Českou národní radou generál Touissant. Druhý den vstoupila do Prahy sovětská vojska.⁷²

1.3. Poválečné období

Základem pro pozdější poválečný vývoj Československa byla československo-sovětská smlouva, kterou podepsal Edvard Beneš s Josifem Stalinem roku 1943 v Moskvě. Beneš si od této smlouvy sliboval zajištění československé bezpečnosti po skončení druhé světové války. Ve skutečnosti však tímto aktem Beneš započal cestu, která nakonec přivedla Československo do sovětské sféry vlivu. V březnu roku 1945, kdy se sovětská armáda již blížila Bratislavě, odcestoval Edward Beneš do Moskvy, kde byly právě pod vedením KSČ a sovětských poradců vypracovávány podmínky pozdějšího vývoje Československa. Hlavní politickou sílu v osvobozeném Československu měla tvořit Národní fronta. Její součástí byly komunisté, sociální demokraté, lidovci a národní socialisté. Naopak měla být z poválečného politického vývoje vyloučena Agrární strana. Klement Gottwald veřejně poukazoval na její kolaborantské jednání v průběhu války a prohlašoval, že v důsledku toho je pro KSČ nepřijatelná. V soukromí však Gottwald tvrdil, že je třeba veřejně deklarovaný boj proti kolaborantům a fašistům využít k odstranění předválečné buržoazie. Právě po Agrární straně KSČ převzala ministerstva vnitra a zemědělství. Ministerstvo zemědělství bylo důležité proto, že mělo na starosti provedení pozemkové reformy po odsunutých Němcích. Komunistická strana si od této reformy slibovala naklonění rolnického obyvatelstva na svou stranu. Ministerstvo vnitra bylo důležité proto, že KSČ umožnilo převzít československý bezpečnostní aparát. Koncem března byla v Moskvě tato smlouva podepsána. V dubnu roku 1945 byla tato smlouva vyhlášena jako Košický vládní program.⁷³

Ve Velké Británii, Francii a Itálii rovněž došlo k rozsáhlému procesu znárodňování. I v Československu si velká část obyvatelstva znárodňování přála. Největší zájem na znárodňování měly tzv. podnikové rady. Ty totiž již před koncem války nebo krátce po něm obsadily továrny, kde působily a vyhlásily nad nimi vlastní správu. Tyto rady ovládaly všechny důležité továrny v zemi a přály si nastolit v nich natrvalo svoji

⁷² MARŠÁLEK, Pavel. Protektorát Čechy a Morava: státoprávní a politické aspekty nacistického okupačního režimu v českých zemích 1939-1945. Vyd. 1. V Praze: Karolinum, 2002, str. 84-88.

⁷³ KALOUS, Jan, ed. a ZEMAN, Pavel, ed. 1945: konec války a obnova Československa. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2018, str. 158-165

vládu. Jednalo se o určitý způsob dělnické demokracie, kdy by si dělníci svoji továrnu sami řídili. Tento plán však nevyhovoval komunistům, neboť velkou většinu těchto samospráv netvořili komunisté. Proto jedním z procesů přípravy února 1948 bylo postupné ovládnutí dělnických rad komunisty. Tento proces však trval dlouhou dobu a nemohl být v roce 1945 realizovaný.⁷⁴

Národní fronta pomohla komunistům se v roce 1948 dostat k moci. Národní frontu tvořily v poválečném období tyto strany: Komunistická strana Československa, Sociální demokracie, Národně socialistická strana a Lidová strana. Toto uspořádání platilo pro české země. Na Slovensku to byla Komunistická strana Slovenska a Demokratická strana. Demokratickou stranu tvořily nekomunistické politické strany, které bojovaly proti fašismu. Kromě KSS a Demokratické strany se později do Národní fronty dostaly Strana práva a Strana svobody. Na Slovensku byla zakázána Slovenská lidová strana. Zatímco tyto nekomunistické strany považovaly Národní frontu za pouze dočasné politické uspořádání, tak komunistická strana s ní od počátku počítala jako s nástrojem, který jí měl pomoci dostat se natrvalo k moci. Národní fronta měla u československého obyvatelstva legitimitu, neboť realizovala důležité hospodářské a politické změny. Vedení KSČ očekávalo, že Národní fronta mu umožní sloučit KSČ s dalšími socialistickými stranami, to se však nestalo. Ve volbách roku 1946 dokonce socialistické strany vedly mezi sebou politický boj o voliče. V roce 1947 začala u nekomunistických stran narůstat nespokojenost s dosavadní podobou Národní fronty a také s komunistickou stranou. V říjnu téhož roku začalo vedení KSČ vytvářet plány na změnu uspořádání Národní fronty. Tyto změny měly přinést ještě více politického vlivu a moci.⁷⁵ Plán KSČ spočíval v zakládání akčních výborů Národní fronty. Pomocí těchto výborů KSČ ovládla nejprve okresní, krajské, a nakonec i celonárodní orgány Národní fronty. Tento proces byl také důležitý pro realizaci únorového převratu. V lednu a únoru roku 1948 vrcholila krize vlády v souvislosti s kroky KSČ na ministerstvu vnitra.⁷⁶

Když se komunisté v únoru roku 1948 chopili moci, začali s represemi vůči svým politickým nepřátelům. Jan Masaryk, ministr zahraničí byl pravděpodobně zavražděn, jak ostatně dosvědčují

⁷⁴ ČERNÁ, Marie a kol. Prověřky a jejich místo v komunistickém vládnutí: Československo 1948-1989. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2012, str. 45-52

⁷⁵ KAPLAN, Karel. Národní fronta 1948-1960. Vyd. 1. Praha: Academia, 2012, str. 9-26

⁷⁶ KAPLAN, Karel. Národní fronta 1948-1960. Vyd. 1. Praha: Academia, 2012, str. 40-41, 46-50

nejnovější poznatky. Petr Zenkl byl uvržen do domácího vězení a Prokop Drtina vyskočil z okna, když ho přicházela zatknout StB. Pokus o sebevraždu Drtina sice přežil, avšak až do roku 1960 byl ve vězení. Ministr spravedlnosti Čepička zahájil řadu politických procesů. Významnou obětí těchto procesů byl generál Heliodor Píka. Píka podával z Moskvy Edvardu Benešovi a exilové vládě v průběhu druhé světové války pravdivé zprávy o politické situaci v Sovětském svazu, kvůli čemuž ho Sověti nenáviděli. Heliodor Píka byl ve vykonstruovaném procesu odsouzen k smrti. Komunistický převrat v Československu západní státníky šokoval. Od francouzského prezidenta Roberta Schumana po amerického prezidenta Harryho Trumana byli všichni západní vůdci naplněni obavami ze sovětské rozpínivosti. Zděšení bylo o to větší, že Mnichovská dohoda byla dosud ve velmi živé paměti u všech představitelů svobodného světa. Trumana události v Československu dovedly k přesvědčení, že Spojené státy by měly bránit nejen vojenské agresi Sovětského svazu v Evropě, ale také počínání komunistických stran v západoevropských zemích, které by se mohly pokusit o převrat, tak jako to udělali komunisté v Československu.⁷⁷

Edvard Beneš poté, co jmenoval komunisty nominovanou vládu, se nacházel ve značné depresi a deziluzi. Rovněž zdravotně na tom nebyl československý prezident dobře. Jeho arterioskleróza se stále zhoršovala. V tomto období také dostával Edvard Beneš řadu dopisů od československých občanů, kteří mu vytýkali jmenování nové Gottwaldovy vlády. Jiní mu vytýkali, že neodstoupil ze své funkce a pomáhal tak novou komunistickou vládu legitimizovat. Zdrucující byla pro Beneše především smrt jeho přítele Jana Masaryka. V československých demokratických kruzích se počítalo s Masarykem jako s Benešovým nástupcem, který by se mohl postavit rostoucí moci komunistů. Po Masarykově smrti však byla ztracena i tato možnost.⁷⁸

Již v květnu roku 1948 chtěli komunisté po Edvardovi Benešovi, aby schválil novou ústavu, která byla napsána tak, aby KSČ pomohla přeměnit ČSR na diktaturu. Beneš ji však odmítl podepsat. Krátce po tomto aktu Edvard Beneš rezignoval na funkci prezidenta Československé republiky. Poněvadž svou

⁷⁷ LUKEŠ, Igor. Československo nad propastí: selhání amerických diplomatů a tajných služeb v Praze 1945-1948. V českém jazyce vyd. 1. Praha: Prostor, 2014, str. 260-269

⁷⁸ MARÈS, Antoine. Edvard Beneš od slávy k propasti: drama mezi Hitlerem a Stalinem. Překlad Helena Beguivinová. Vydání první. Praha: Argo, 2016, str. 290-293

abdikaci neprovedl Beneš jako politický akt proti komunistické vládě, tak mu bylo povoleno ponechat si vilu v Sezimově ústí, byt v Praze a také auto s řidičem. Prezidenta Beneše v důchodu navštěvovali někteří jeho demokratičtí přátelé. Podle mnoha svědků byl Edvard Beneš skleslý a neustále opakoval, že jej komunistický diktátor Stalin systematicky klamal. Edvard Beneš zemřel po těžké nemoci 3. září 1948. Jeho pohřbu se zúčastnilo velké množství lidí a KSČ se obávala, aby pohřeb bývalého prezidenta nedal záminku k povstání proti komunistickému režimu. Proto také Benešův pohřební průvod „chránilo“ v pražských ulicích 13 000 příslušníků lidových milicí. Důkladně sledována byla také tělovýchovná organizace Sokol. K žádnému povstání obyvatelstva však nedošlo. Smrtí prezidenta Edvarda Beneše skončilo jedno období československé historie.⁷⁹

⁷⁹ MARÈS, Antoine. Edvard Beneš od slávy k propasti: drama mezi Hitlerem a Stalinem. Překlad Helena Beguivinová. Vydání první. Praha: Argo, 2016, str. 294-299

Druhá kapitola

Dějiny Národní banky Československé

Bankovní úřad při ministerstvu financí vznikl 6. března 1919. Nejdůležitější postavení v Bankovním úřadě měl tzv. bankovní výbor. V květnu 1919 byl schválen statut bankovního výboru. Bankovní výbor se skládal se z deseti členů jmenovaných ministrem financí. Jeho předsedou byl vždy ministr financí nebo jeho zástupce, členství v tomto orgánu bylo čestné a bezplatné. Bankovní výbor byl poradním orgánem ministra financí s rozsáhlou pravomocí. Spravoval oběh platidel a státní dluh. Příslušel mu vrcholný dohled nad činností Bankovního úřadu. Stanovoval také výši úrokové míry u emisních úvěrů pro peněžní ústavy. Od této úrokové míry se pak odvozovaly úrokové podmínky pro další zájemce o úvěr, který se například v letech 1920–1926 poskytoval největším družstevním svazům na výkup zemědělských produktů. Bankovní výbor určoval Bankovnímu úřadu podmínky a ceny pro nákup drahých kovů, předkládal dobrozdání k otázkám předložených ministrem financí a měl rovněž právo podávat iniciativní návrhy. Ke schůzím bankovního výboru byl zván vrchní ředitel Bankovního úřadu či jeho zástupce (oba s poradním hlasem). Jako kontrolní orgán působil na schůzích zástupce kontrolní komise parlamentu. Zvláštní postavení v bankovním výboru náleželo Vilému Pospíšilovi, jednomu z nejbližších spolupracovníků Aloise Rašína, Pospíšil byl jedním z těch, kteří připravovali převzetí hospodářské a politické moci v říjnu roku 1918. Vilém Pospíšil se také stal vůdčí osobností při měnové odluce v roce 1919 a garantem kolkovací akce. Jako vrchní ředitel Městské společnosti pražské navíc zastupoval zájmy lidového peněžnictví. Téměř půl roku nevykonával Bankovní úřad vinou vázaného systému hospodářství všechnu činnost, která mu jako cedulovému úřadu náležela. Nekontroloval zpočátku ještě hospodaření s devizami, které prováděla od počátku roku 1919 Československá devizová ústředna. Tato instituce byla podřízena ministerstvu financí a částečně též ministerstvu obchodu.⁸⁰

⁸⁰ TOMŠÍK, Vladimír a kol. 100 let česko-slovenské koruny: měnová politika, instituce, peníze. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2018, str. 109-110

Kromě běžných pokladních služeb pro státní pokladnu se Bankovní úřad ministerstva financí od druhé poloviny roku 1919 postupně zabýval emisními obchody. Během dvou let bylo potřeba rozšířit síť filiálek. Vedle důležitých administrativních a hospodářských center musel Bankovní úřad vybudovat filiálky na Podkarpatské Rusi, která byla připojena k Československé republice až v roce 1921. Vyřešeno nebylo ani rozdělení zbytku měnového zlata v Rakousko-Uherské bance. Nároky československé strany původně zahrnovaly zlato za 50 mil. korun (v cenách let 1919-1920). Po jednání s likvidátory bylo Československu přiděleno zlato za 15,35 mil. korun a k tomu převzít budovy banky na území Československa za inventární cenu. Z mimořádných aktivit Bankovního úřadu stojí za povšimnutí jeho organizační a finanční pomoc těm bankovním ústavům, které se staly obětí deflační krize a svých vlastních chyb. V letech 1923-1926 společně se Zemskou bankou a Živnostenskou bankou sanoval Bankovní úřad Českou banku. Zároveň také připravil ozdravný proces pro moravské banky, který pak na přelomu let 1927–1928 dokončila už Národní banka Československá.⁸¹

K založení Národní banky Československé významně přispěl tlak ze zahraničí, neboť ta okolnost, že v Československu existoval pouze Bankovní úřad vyvolával nedůvěru u západních velmocí, což potenciálně mohlo mít negativní dopad na další poskytování půjček ze stran těchto velmocí. Proto roku 1925 došlo k novelizaci zákona z roku 1920. Na základě této novelizace měla být zřízena Státní cedulová banka s třetinovým vlastnictvím státu. Guvernér měl být jmenován prezidentem stejně jako tři členové bankovní rady. Zbytek členů měli nominovat akcionáři.⁸² K založení Národní banky Československé došlo 21. března roku 1926. Základní kapitál poskytla bance emitace akcií v celkové hodnotě dvanácti milionů dolarů. Třetinu těchto akcií měl v držení stát, zbytek koupily československé korporace a občané. Nejvíce akcií měly v držení spořitelny a ústavy lidového peněžnictví, dále také průmyslové podniky a banky. Akcionáři dohlíželi na chod banky na pravidelných Valných hromadách. Na nich se volil nový guvernér banky a také bankovní rada.⁸³

⁸¹ TOMŠÍK, Vladimír a kol. 100 let česko-slovenské koruny: měnová politika, instituce, peníze. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2018, 110-112

⁸² TOMŠÍK, Vladimír a kol. 100 let česko-slovenské koruny: měnová politika, instituce, peníze. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2018, str. 128-130

⁸³ AČNB/JNP/Dějiny Národní banky Československé

Prvním guvernérem banky byl zvolen Vilém Pospíšil, který měl blízko k Národní demokracii. Většina členů bankovní rady příslušela rovněž k Národní demokracii. Národní demokracie i Vilém Pospíšil byly na straně silné československé koruny. Pospíšil se koncem 20. let snažil navázat československou korunu na zlatý standard. Avšak úspěšný byl pouze zčásti. Československá koruna byla totiž navázána na americký dolar, který byl krytý zlatem. V první polovině 30. let však v souvislosti s propuknutím hospodářské krize v Československu byl na guvernéra činěn nátlak, aby Pospíšil od navázání koruny na dolar ustoupil. Pospíšil s tím nesouhlasil, a tak byl on i bankovní rada odvolán.⁸⁴ Národní banka Československá také aktivně bojovala proti penězokazectví, a to nejen v Československu. Guvernér banky Vilém Pospíšil byl členem komise pro potírání penězokazectví, která byla součástí Společnosti národů. Národní banka také poskytovala odborné rady československé vládě v oblasti hospodářské politiky.⁸⁵

Novým guvernérem Národní banky Československé se stal Karel Engliš. Došlo také k výměně viceguvernéra a bankovní rady. Engliš poté provedl v roce 1936 devaluaci koruny. Engliš se k poskytování úvěrů Národní bankou stavěl vstřícně.⁸⁶ Úvěry byly poskytnuty velkým československým exportním podnikům. Avšak některé z nich se dostávaly do hospodářských problémů a nebyly schopny své úvěry splácet, bylo to způsobeno tím, že jim zahraniční obchodní partneři neplatili nebo nespláceli pohledávky. V důsledku toho musela Národní banka začít vytvářet kapitálovou rezervu. To se jí podařilo a tato rezerva byla vytvořena v hodnotě několika desítek milionů korun. Ve druhé polovině 30. let se Národní banka také připravovala na konflikt s nacistickým Německem. V důsledku toho byly zajištěny prostory v Rájeckých Teplicích s cílem přesunout sem po vypuknutí války Emisní ústav. V důsledku mobilizace a urychleného zbrojení došlo v roce 1938 v Československu k propuknutí inflace, se kterou Národní banka Československá marně bojovala.⁸⁷

⁸⁴ AČNB/JNP/Dějiny Národní banky Československé

⁸⁵ VENCOVSKÝ, František et al. Dějiny bankovníctví v českých zemích. Vyd. 1. Praha: Bankovní institut, 1999, str. 273

⁸⁶ AČNB/JNP/Dějiny Národní banky Československé

⁸⁷ VENCOVSKÝ, František et al. Dějiny bankovníctví v českých zemích. Vyd. 1. Praha: Bankovní institut, 1999, str. 273-274

Dne 15. března 1939 se Národní banky zmocnili nacisté, kteří toužili zkonfiskovat zlato patřící československému státu. Dva vysoce postavení zaměstnanci banky byli vyslýcháni gestapem, aby prozradili hesla, pod kterými bylo zlato ve švýcarských bankách chráněno. Jeden zaměstnanec raději vyskočil z okna, než aby nacistům hesla prozradil, druhý zaměstnanec jim však po dalším mučení hesla vydal. Tak dostali nacisté československé zlato ze švýcarských bank. Rovněž Bank of England vydala nacistickému Německu zlato, které u ní mělo Československo uloženo. V roce 1939 byla Národní banka Československá přejmenována na Národní banku pro Čechy a Moravu. Banka byla kontrolována německými orgány. Tato kontrola se za vedení Erica Sturma ještě navýšila. Rovněž v bance vyšetřovalo gestapo. I přesto se však někteří zaměstnanci tajně zapojovali do odbojových aktivit. Po skončení druhé světové války se v Československu vyskytovaly dvě centrální banky: jednou byla Národní banka v Praze a druhou Slovenská národní banka.⁸⁸

Dle dekretu prezidenta republiky Edvarda Beneše ze dne 19. října 1945 došlo k obnovení Národní banky Československé. Národní banka Československá měla mít sídlo v Praze a bývalá Slovenská národní banka se stala její pobočkou, jež měla na starosti celé Slovensko. Tato pobočka měla na Slovensku k dispozici ještě menší regionální pobočky. Od 1. listopadu 1945 došlo také ke znovuzavedení československé koruny. Organizací a vedením Národní banky byla pověřena tzv. Správa národní banky, v jejímž čele stála pětičlenná rada s předsedou Jaroslavem Nebesářem. Jaroslav Nebesář se stal později guvernérem Národní banky Československé.⁸⁹

Již v červnu roku 1945 přišli představitelé sociální demokracie Zdeněk Fierlinger, Karel Maywald a Jaroslav Nebesář s plánem zestátnění akciových bank a jejich následným spojením do jedné banky, která by následně ovládala celé československé finančníctví. V té době se však

⁸⁸ TOMŠÍK, Vladimír a kol. 100 let česko-slovenské koruny: měnová politika, instituce, peníze. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2018, str. 92-100

⁸⁹ VENCOVSKÝ, František. Dějiny českého ekonomického myšlení do roku 1948. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1997, str. 418-420

tento plán zdál i československým komunistům příliš radikální. Respektive chtěli si počkat nejprve na převzetí moci ve státě Komunistickou stranou Československa.⁹⁰

Státní banka československá měla být založena podle sovětského vzoru. Zde existoval příklad v podobě Státní banky Sovětského svazu. Čeští socialističtí národohospodáři vycházeli také ze spisů V. I. Lenina. Jaroslav Kabeš přišel s návrhem, aby se československé banky a Poštovní spořitelna sloučily s Národní bankou Československou. Vznikla by tak sice nová banka, ale název Národní banka Československá by zůstal zachován. To bylo podle Kabeše důležité, neboť se obával, že pokud by Národní banka Československá přestala existovat, tak by Československo mohlo být vyloučeno z mezinárodních finančních organizací. Přesto však došlo 9. března 1950 k přijetí zákona č. 31/1950 Sb. o založení Státní banky Československé. Zákon nabyl účinnosti již 1. dubna, avšak Státní banka Československá začala fungovat až od 1. července 1950. Národní banka Československá byla dána do likvidace, nad níž dohlížel bývalý guvernér Jaroslav Nebesář. Sám Nebesář však byl této funkce v roce 1951 zbaven. Státní banka Československá vznikla sloučením Národní banky Československé, Živnostenské banky, slovenské Tatrabanky a Poštovní spořitelny. Generálním ředitelem byl jmenován Otakar Pohl a základní kapitál banky činil 3 miliardy Kčs. Státní banka Československá byla pod silným vlivem ministerstva financí. Ministr financí také společně s odborovou radou vybíral generálního ředitele banky. Ministr financí vybíral i vrchní ředitele, a to na základě doporučení generálního ředitele. Hlavním předpokladem zaměstnance pro postup do manažerských funkcí hrála stranická loajalita a méně schopnosti. Pro postup do nižších funkcí již tak přísná kritéria nebyla.⁹¹

⁹⁰ BAŽANTOVÁ, Ilona. Centrální bankovníctví v české historii po současnost: institucionální pohled. Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky, 2005, str. 70-74

⁹¹ BAŽANTOVÁ, Ilona. Centrální bankovníctví v české historii po současnost: institucionální pohled. Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky, 2005, str. 74-79

Třetí kapitola

Národohospodářská věda

Albín Bráf

Albín Bráf se narodil 27. února 1851. Jeho otec Antonín Bráf pracoval nejprve v patrimoniálním úřadu na valdštejnském zámku v Třebíči. Poté co byly v roce 1848 patrimoniální úřady zrušeny, tak Antonín Bráf začal pracovat jako hospodářský úředník na hraběcím valdštejnském dvoře ve Lhotě u Třebíče. Zde se v roce 1850 Antonín Bráf oženil s Marií Trávníčkovou, která byla dcerou třebíčského měšťana a barvíře Jana Trávníčka. Albín Bráf vychodil nejprve obecnou školu v Bosni u Valečova a pak ještě absolvoval jeden ročník na obecné škole v Třebíči. Když mu bylo 10 let, nastoupil na pražské Akademické gymnázium. Albín Bráf studoval na akademickém gymnáziu v letech 1861 až 1868.⁹² Bráf byl během studií redaktorem studentského časopisu Zábój a byl také podobně jako ostatní studenti nadchnut pan slovanskými ideami. Bráf také s oblibou vzpomínal na profesora Axamita, který jej vyučoval matematiku a fyziku, a právě Axamitovy přednášky daly Bráfovi základy nejen v matematice a fyzice, ale také ho seznámily s elektřinou, elektromagnetismem a chemií. Axamit byl také třídním profesorem jeho třídy. Společně s Bráfem chodily do akademického gymnázia také pozdější významné společnosti českého společenského a politického života. Také například Josef Kaizl či Gustav Eim.⁹³ Gustav Eim byl velmi nadaným studentem, který vynikal především ve slohových cvičeních. Orientoval se však spíše na český politický život než na studium, což mu způsobovalo problémy ve škole. Eim se již za studií přátelil s Janem Nerudou a Vítězslavem Hálkem. Jednoho dne se Eim utkal v kavárně s německými nacionalisty, a hrozilo mu vyloučení ze studia, avšak třída v čele s Bráfem, se za něho postavila. V roce 1868 Albín Bráf maturoval na akademickém gymnáziu s vyznamenáním.⁹⁴

Roku 1869 začal Albín Bráf studovat na právnické fakultě v Praze. Ve stejném roce také nastoupil zároveň Albín Bráf na vojenskou službu jako jednoroční dobrovolník, neboť tak měl

⁹² GRUBER, Josef. Dr. Albín Bráf, život a dílo. V Praze: Vesmír, 1923, str. 5-6

⁹³ Více viz: NAVRÁTIL, Michal. Gustav Eim, geniální publicista a vynikající politik. Praha: Parlament, 1923.

⁹⁴ BRÁF, Albín. Albín Bráf, život a dílo. Díl první, Paměti. V Praze: Vesmír, 1922, str. 213-219

podle tehdejších předpisů učinit. V říjnu roku 1869 zemřel ve věku 54 let otec Antonín. To bylo pro rodinu vážnou komplikací, neboť Marie Bráfová dostávala od hraběte Valdštejna příspěvek v hodnotě pouhých 300 zlatých ročně a zároveň dva její synové studovali vysokou školu a jeden školu střední. Albín Bráf proto, aby rodině ulehčil, si našel místo vychovatele v rodině hraběte Huyna.

V roce 1871 složil Albín Bráf první státní zkoušku – historicko-právní. Díky tomu postoupil do další části studia civilisticko-státovědného. Zde ho velmi zaujala problematika národního hospodářství. Jako nadaného studenta si ho vyhlédl profesor Eberhard Jonák, který jako již stárnoucí pedagog hledal své potenciální české nástupce. Jonák Bráfa podporoval v období jeho studia, a i v jeho pozdější kariéře. Roku 1874 složil Albín Bráf rigorózní zkoušku. Profesor Jonák chtěl, aby Bráf podal hned další rok spis k habilitaci, ale Bráf se ještě necítil dostatečně zralý na habilitaci. Po ukončení studií na vysoké škole se Albín Bráf přestěhoval do Jonákova bytu, kde mu uspořádal jeho odbornou knihovnu. Bráf byl také spoluzakladatelem studentského spolku Všeherd. Tento spolek se zabýval národohospodářskou vědou. Bráf byl jediným doktorem mezi členy a také vedl semináře spolku. Dalšími členy spolku byli například Josef Kaizl, Bedřich Muldner, či Jan Javůrek.⁹⁵

Po ukončení studií dostal Bráf nabídku vyučovat na Československé obchodní akademii. Tuto nabídku přijal a po absolvování několika vstupních přednášek, byl i schválen jako vyučující tamním profesorským sborem. Československá obchodní akademie sice nebyla Bráfovým vysněným působištěm, ale přesto mu přinesla důležitý materiální základ pro další pokusy o kariéru na vysoké škole. Eberhard Jonák⁹⁶, který přednášel na české technice národní hospodářství a statistiku, vyjednal Bráfovi možnost habilitace na této škole. Bráf si tedy s Jonákovým doporučením podal svůj habilitační spis pod názvem „Znehodnocení takzvané měny papírové a ážio“. Obhajoba tohoto spisu dopadla pro Bráfa výborně a on tak získal titul soukromého docenta. Bráf poté začal přednášet na technice statistiku, kterou suploval za Jonáka. Profesorský sbor české techniky podal v roce 1880 žádost o jmenování Albína Bráfa

⁹⁵ GRUBER, Josef. Dr. Albín Bráf, život a dílo. [V Praze: Vesmír, 1923, str. 6- 9

⁹⁶ Více viz: KRAMEŠ, Jaroslav. Ekonomie jako předmět vysokoškolské výuky v českých zemích v XVIII. a XIX. století. Vydání 1. Praha: Management Press, 2016.

profesorem, to však rakouské ministerstvo vyučování zamítlo. Bráf si také podal žádost o habilitaci na právnické fakultě. K habilitaci podal stejný spis jako na technice, jen rozšíření je napsané v němčině. I přesto, že v habilitační komisi byla řada německých profesorů, skončila Bráfova habilitace úspěšně.⁹⁷

Bráf si příliš necenil anglické klasické školy. Bráfa zajímala především německá historická škola. Pod vlivem německé historické školy také vznikl Bráfův habilitační spis o dělnících v severních Čechách. Při práci na tomto spisu byl Bráf ovlivněn také národohospodáři Karlem Kniesem a Albertem Schafflem. Klíčovým momentem Bráfovy badatelské kariéry bylo vydání knihy Carla Mengera: *Untersuchungen über die Methode der soziale wissenschaften, uneden politischen oekonomie ins besondere* (1883).⁹⁸ Tento spis byl pro Bráfa i další české národohospodáře důležitý především tím, že jim ukázal rozdíl mezi rakouskou historickou školou a německou historickou školou. V roce 1880 odešel Albín Bráf z Československé obchodní akademie a krátce poté odešel také z české techniky. V letech 1885 až 1887 zastával Albín Bráf post poslance za staročeskou stranu.⁹⁹ Bráfovy přednášky byly velmi inspirující a on sám ovlivnil mnoho žáků. Ze známých jmenujme například Cyrila Horáčka, Josefa Grubera, Josefa Macka či Karla Engliše. Bráf také při výuce využíval různé příklady: například ukazoval jednotlivé kusy svého oděvu a doplnil je výkladem, z jaké části světa materiály na jejich výrobu pocházejí.¹⁰⁰

V únoru roku 1909 se stal Albín Bráf ministrem pro orbu v Bienerthově vládě. Bráfova nominace sice vadila českým Němcům, Bráf si však svou erudicí a uměřeností dokázal získat ve vídeňském parlamentu důvěru. Nespokojení byli i někteří čeští politici, kteří chtěli dosáhnout významnějšího ministerstva, ale Bráf měl tu výhodu, že na jeho straně stál Karel Kramář, který dokázal výhrady některých českých poslanců utlumit. Bráf se jako ministr orby

⁹⁷ GRUBER, Josef. Dr. Albín Bráf, život a dílo. V Praze: Vesmír, 1923, str. 9-14

⁹⁸ MENDER, Carl; *Untersuchungen über die Methode der Sozialwissenschaften, und der politischen Oekonomie insbesondere* (Leipzig: Dunker und Humblot, 1883

⁹⁹ KRAMEŠ, Jaroslav. *Ekonomie jako předmět výuky na vysokých školách v českých zemích do roku 1918*. Praha: Typograf, 2012, str. 140-145

¹⁰⁰ JUREČKA, Václav, ed. *Albín Bráf - doteky s dneškem: sborník příspěvků ze semináře: [25. září 2001, Ostrava]*. 1. vyd. Ostrava: Vysoká škola báňská - Technická univerzita, Ekonomická fakulta, Katedra ekonomie, 2001, str 58-61.

snažil prosadit české národohospodářské zájmy ve svém resortu. Zároveň si také uvědomoval slabou znalost agrární problematiky ze strany českých politiků. Když se alpské země rozhodly přijmout jazykové zákony, které by znemožnily používat češtinu na školách jako vyučovacího jazyka, tak se Albín Bráf rozhodl pro demisi. A to i přesto, že se ho ministerský předseda Bienerth i císař František Josef snažili od tohoto rozhodnutí odvrátit. Bráf však trval na svém a demisi podal. Bráf byl poté jmenován tajným radou a byla mu přidělena penze ve výši 18 960,- korun. Na podzim roku 1911 vytvořil hrabě Sturghk novou vládu a chtěl získat Albína Bráfa na ministerstvo orby. Bráf, který se však již nechtěl ze zdravotních důvodů funkce ujmout, odporoval. Nakonec však pod nátlakem dvora svolil a rozhodl se ministerský post přijmout. Avšak krátce po příjezdu do Vídně se mu jeho zdravotní stav zhoršil. Bráf začal trpět nespavostí a otoky nohou. I přes tyto zdravotní problémy však Albín Bráf svou ministerskou funkci vykonával zodpovědně i když několikrát ze zdravotních důvodů nabízel hraběti Sturghkovi demisi. Ten však vždy odmítl demisi přijmout. Na jaře roku 1912 se však Bráfovy zdravotní potíže zhoršily natolik, že se rozhodl odcestovat do své vily v Roztokách. Zde také 4. června 1912 Albín Bráf zemřel.¹⁰¹

Bráfova škola

Bráfova škola je pojmenovaná po Albínu Bráfovi, českém národohospodáři. Tato škola měla základ v proslulých Bráfových seminářích, které mu pomohly vychovat nejenom řadu žáků, ale také některé své pozdější spolupracovníky. Významní byli především Josef Gruber a Cyril Horáček, kteří také později převzali Bráfův způsob výuky. Bráf členil české národní obrození na tři fáze: kulturní, politickou a ekonomickou. Albín Bráf se domníval, že právě od 60. let 19. století se České země nacházely v ekonomické fázi národního obrození. Právě ekonomickému rozvoji měl pomoci časopis Národohospodářský obzor. Národohospodářský obzor redigoval Josef Gruber. Ten také konal různé popularizační přednášky, na nichž měl za cíl zpopularizovat národohospodářskou vědu.¹⁰²

¹⁰¹ GRUBER, Josef. Dr. Albín Bráf, život a dílo. V Praze: Vesmír, 1923, str 48-56.

¹⁰² KRAMEŠ, Jaroslav. Ekonomie jako předmět výuky na vysokých školách v českých zemích do roku 1918. Praha: Typograf, 2012, str. 156-157

Přestože Bráfova škola nebyla v pravém smyslu slova ekonomickou školou, neboť jí chyběla originální a specifická metodologie, přesto pro ni byl příznačný Bráfův styl práce. Albín Bráf zastával názor, že daný ekonomický problém se má studovat v historickém čase a na základě zvolené metody. Pouze tímto způsobem je pak možné se dobrat ke skutečnému vědeckému výsledku. Bráf zastával názor, že po skončení třicetileté války přišla česká společnost o vrstvu, která byla v jiných zemích nositelkou průmyslové revoluce. Tím měl na mysli především šlechtu a bohaté měšťanstvo. Z tohoto důvodu bylo v Českých zemích nositelem pokroku příslušníci německého národa. Německé obyvatelstvo vlastnilo ve velké míře kapitál oproti českému obyvatelstvu a mohlo se zaměřovat především na těžký průmysl a strojírenství. Naopak české obyvatelstvo, které bylo chudší, se zaměřovalo především na potravinářský průmysl.¹⁰³

Cyril Horáček

Cyril Horáček se narodil 7. listopadu 1862 v Praze. Pocházel z bohaté pražské rodiny.¹⁰⁴ Horáčekův otec Antonín Horáček se narodil v roce 1825. Pocházel ze starého řeznického rodu a sám také působil jako řezník v Lazarské ulici. Dosáhl značného majetku, a tak si mohl dovolit podporovat různé vlastenecké spolky jako například Sokol či Matici českou. Miloš Horáček se znal také s Františkem Ladislavem Riegrem či Karlem Havlíčkem Borovským. Zlom v jeho životě však nastal, když dostal záchvat mrtvice. Záchvat sice přežil, ale musel přestat pracovat ve svém oboru. Proto si koupil statek na venkově a tam se přestěhoval.¹⁰⁵

Cyril Horáček vystudoval Akademické gymnázium v Praze a poté nastoupil na Karlo-Ferdinandovu univerzitu. Horáček se první rok na univerzitě studiu příliš nevěnoval, neboť v té době vykonával souběžně podle tehdejších regulí kariéru jednoročního dobrovolníka. V druhém ročníku se však začal více zabývat studiem a navštívil také přednášky Albína Bráfa. Přestože národní hospodářství patřilo na právnické fakultě k méně prestižním předmětům,

¹⁰³ KRAMEŠ, Jaroslav. *Ekonomie jako předmět výuky na vysokých školách v českých zemích do roku 1918*. Praha: Typograf, 2012, str. 158-159

¹⁰⁴ KRAMEŠ, Jaroslav. *Ekonomie jako předmět výuky na vysokých školách v českých zemích do roku 1918*. Praha: Typograf, 2012, str. 166

¹⁰⁵ HORÁČEK, Cyril a HERC, Svatopluk, ed. *Vzpomínky z mého života*. Vydání první. Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, v.v.i., 2017, str. 57-60, 73-75

Horáčka zaujaly Bráfovy přednášky. Upoutal ho Bráfův přednes a také se mu zamlouvaly bonmoty, kterými svůj výklad prokládal. Horáček také začal navštěvovat Bráfův seminář, kde se seznámil s jeho způsobem práce.¹⁰⁶

Právnickou fakultu absolvoval Cyril Horáček v roce 1886 jako doktor práv. Horáček se velmi zajímal o agrární problematiku. V roce 1894 vydal práci: Příspěvek k otázce agrární. V něm kritizoval velká česká panství, která se rozrůstala na úkor těch menších. Horáček se stavěl jasně za zájmy malých a středních rolníků. Horáček si svůj spis Nauka o mezdním fondu podal jako habilitační práci. Tato práce vyšla v roce 1897 tiskem. Horáček se podobně jako Bráf zabýval sociální otázkou. Horáčka v této oblasti zajímala především problematika bytová. Byl si vědom nutnosti státu utvářet hospodářskou politiku. Horáček také studoval německé katedrové socialisty. V roce 1897 si Horáček podal žádost o habilitaci. Habilitace dopadla úspěšně a v roce 1898 se stal Horáček soukromým docentem.¹⁰⁷Když v roce 1897 Josef Kaizl převzal post ministra financí, tak katedra politické ekonomie byla prázdná. Horáček pomáhal Bráfovi, který měl sám velmi mnoho práce. Bráf, který se snažil zvýšené pracovní vytížení řešit, proto poslal žádost ke jmenování Cyrila Horáčka mimořádným profesorem, k čemuž došlo 1. dubna roku 1902. Konečně v březnu roku 1907 se stal Cyril Horáček řádným profesorem.¹⁰⁸

Josef Kaizl

Josef Kaizl se narodil 10. července roku 1854 ve Volyni. Jeho otec Eduard Kaizl byl c.k. kontrolorem na c.k. berním úřadu ve Volyni. Josefova matka Terezie byla původem z německé rodiny a česky se nikdy nenaučila. Eduard Kaizl česky uměl a také se identifikoval jako Čech, a to i přesto, že pocházel z německé rodiny. Díky rozhodnutí otce byl Josef Kaizl vychováván převážně česky. V roce 1858 se stal Eduard Kaizl c.k. berním úředníkem v Rumburku a ta, se

¹⁰⁶ HORÁČEK, Cyril a HERC, Svatopluk, ed. Vzpomínky z mého života. Vydání první. Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, v.v.i., 2017, str.98-111

¹⁰⁷ HORÁČEK, Cyril a HERC, Svatopluk, ed. Vzpomínky z mého života. Vydání první. Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, v.v.i., 2017, str. 115, 145-150

¹⁰⁸ HORÁČEK, Cyril a HERC, Svatopluk, ed. Vzpomínky z mého života. Vydání první. Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, v.v.i., 2017, str. 107

také přestěhoval i se svou rodinou. V Rumburku Josef Kaizl nastoupil do německé hlavní školy. Roku 1861 rodina vyslala Josefa Kaizla do Prahy, aby zde nastoupil do farní hlavní školy při kostele sv. Panny Marie Vítězné v Karmelitánské ulici. V Praze bydlel Josef Kaizl u své babičky a blíže se zde seznámil také se svým strýcem Edmundem Kaizlem. Edmund Kaizl se velmi zajímal o českou literaturu a kulturu. V tomto směru také vedl i svého synovce Josefa Kaizla. Doktor Kaizl také zavedl svého synovce do Amerického klubu dam¹⁰⁹, kde se Josef Kaizl seznámil s Vojtěchem Náprstkem. V Americkém klubu dam se Josef Kaizl naučil anglicky. Roku 1863 nastoupil Josef Kaizl na Akademické gymnázium v Praze.¹¹⁰ Zde také v roce 1871 odmaturoval a v říjnu v témže roce se přihlásil na Právnickou fakultu Karlovy univerzity, kde absolvoval přednášky známých českých profesorů jako byli například Eberhard Jonák či Josef Kalousek. Kaizl se zde stal také členem spolku Všehrd, jehož schůzí se nadšeně zúčastnil. Semináře spolku vedl již promováný doktor Albín Bráf. Kaizla Bráfovy semináře velmi zaujaly a inspirovaly ho ke studiu národohospodářské vědy. Po zvládnutí všech zkoušek na právnické fakultě byl Josef Kaizl dne 3. července roku 1876 jmenován doktorem všech práv.¹¹¹

Po ukončení studií si Josef Kaizl podal žádost o cestovní stipendium pro studium na Štrasburské univerzitě. Kaizl pobýval na Štrasburské univerzitě od října roku 1876 do srpna roku 1877. Zde navštěvoval fakultu právní a státovědeckou. Rovněž se zde Josef Kaizl seznámil s profesorem Gustavem Schmollerem. Kaizlovi se na Schmollerovi líbilo, jak pečlivě shromažďoval a zkoumal fakta, a teprve po tomto procesu se pouštěl do jejich zhodnocování.

¹⁰⁹ Americký klub dam vznikl 15. ledna roku 1865. Tento den totiž požádal Vojta Náprstek zeměpisného popularizátora a matematika doktora Františka Josefa Studničku o přednášku z astronomie. Na tuto přednášku také Vojta Náprstek pozval Karolínu Světlou. Rovněž ve svém pozvání ji Náprstek doporučil, aby s sebou přivedla i jiné ženy. Přednáška se jim velmi líbila, a tak se dohodli, že budou přednášky navštěvovat i v budoucnu. Rovněž téhož dne založili Americký klub dam. Dostal název americký, neboť to v té době znamenalo moderní. Americký klub dam měl mít nejen vzdělávací, ale i charitativní poslání. Klub se scházel v Náprstkově knihovně. Členky klubu měly také přístup do Náprstkovy knihovny, a to ve středu a v sobotu odpoledne a také v neděli dopoledne. V této době měly členky zajištěno, že se v knihovně nebude nacházet žádný muž. Přednášky v americkém klubu byly na různá témata: z astronomie, biologie, historie, ekonomie, filozofie a jiné. V čele klubu stál tzv. protektor, kterým byl doživotně zvolen Vojta Náprstek. V průběhu prvních 30 ti let existence klubu proběhlo celkem 497 přednášek.

SECKÁ, Milena. Vojta Náprstek: vlastenec, sběratel, mecenáš. Vyd. 1. V Praze: Vyšehrad, 2011.

¹¹⁰ KAIZL, Josef. Z mého života. I, Až po habilitaci. V Praze 1909, str. 7- 17

¹¹¹ KAIZL, Josef. Z mého života. I, Až po habilitaci. V Praze 1909, str. 64-67, 114-127

Schmoller byl také stoupencem tzv. katedrového socialismu, který se na rozdíl od Manchesterké školy domníval, že dělníkům v problémech je třeba pomoci. Na rozdíl od marxismu však nevolal po revoluční cestě. Kaizla katedrový socialismus velmi zaujal a stal se také jeho přívržencem. V průběhu svého pobytu Kaizl pečlivě navštěvoval přednášky Gustava Schmollera. Obdivoval na nich především šíři záběru přednášejícího. Kaizl vyslechl také přednášky profesora Knappa, ale ty na něho již tak pozitivní dojem neudělaly. Naopak vůbec se mu nelíbily přednášky G. Stieda. Ty se mu zdály málo informativní, a navíc přednášející byl dle Kaizlova názoru, značně arogantní.¹¹²

V červenci roku 1877 navštívil Josef Kaizl Stuttgart. Zde se Kaizl sešel s významným národohospodářem Albertem E.F. Schäfflem. Schäffle, přestože byl Němec, zastával názor, že Rakousko-Uhersko by se mělo federalizovat a rakouské národy by měly dosáhnout rovnoprávnosti. Národnostní rovnoprávnost měla podle Schäfflea vést k tomu, že rakouští Němci by přijali Rakousko-Uhersko za své a nesnažili by se hledat pomoc u Německa v politickém boji proti ostatním národům Rakouska-Uherska. Kaizl se Schäfflem hovořil také o národohospodářské problematice. Diskutovali spolu o Schäffleově díle: *Baund Leben des socialen Korpus. Encyklopaedischer Entwurt einer taidler Anatomie, Physiologie der Menslichen Gesellschaft mit Sonderer Rucksicht auf die Volkswirtschaft als socialen Stoffwechsel*. Jednalo se o první velký pokus o sociologické dílo v německé odborné literatuře. Schäffle se snažil popsat tehdejší úroveň vědění ve společnosti. Kaizl Schäffela navštívil právě v době, kdy dopisoval čtvrtý díl této práce.¹¹³

Kaizl zpracoval u profesora Schmollera práci o boji za živnostenská práva. Kaizl ve své práci analyzuje vývoj boje za živnostenskou svobodu v Bavorsku, a to v období od poloviny 18. století do 70. let století devatenáctého. Práce byla psána stejnou metodou jako jiné práce profesora Schmollera. Tato práce se opírala o pečlivé shromáždění údajů a také o jejich následné vyhodnocení. Kaizl podobně jako Schmoller vyjádřil svůj názor na danou problematiku. Kaizl stál na straně svobodného podnikání a odporoval cechovním právům i

¹¹² KAIZL, Josef. Z mého života. I, Až po habilitaci. V Praze 1909, str. 285-289

¹¹³ KAIZL, Josef. Z mého života. I, Až po habilitaci. V Praze 1909, str. 290-296

privilegiím. I v tomto směru se shodoval se svým mentorem profesorem Gustavem Schmollerem.¹¹⁴ Kaizl si podal tuto práci 31. ledna 1879 jako svůj habilitační spis na Právnické fakultě Pražské univerzity. Proti této práci se však postavil profesor Eberhard Antonín Josef Novák, kterému se práce zdála být málo historická. Kaizl však našel zastání v profesoru Randovi a v profesoru Emanuelu Saxovi, který byl stoupencem rakouské školy. Kaizla podpořily také posudky Gustava Schmollera a profesora Schaffleho, kteří práci hodnotili jako plně dostačující pro habilitaci. Profesor Jonák byl nakonec v habilitační komisi přehlasován, a tak bylo 9. září 1879 usnesením profesorského sboru Josefu Kaizlovi udělena hodnost *venia legendi*. Ovšem s výjimkou vědy finanční.¹¹⁵

Později si podal Kaizl dvě práce za účelem rozšíření své habilitace i na finanční vědu. První se týkala alkoholismu a boje proti němu. Druhá pak přesouvání daní.¹¹⁶ Dne 3. března 1883 byl Josef Kaizl jmenován mimořádným profesorem, avšak nedostával ve své funkci žádné peníze. To se změnilo až v dubnu 1884, kdy začal pobírat plat 1 200,- zlatých ročně. Řádným profesorem se stal Josef Kaizl až v lednu roku 1898. Téhož roku se však stal Josef Kaizl ministrem financí a v důsledku ministerské práce mu na pedagogickou činnost mnoho času nezbývalo. Kaizl na rozdíl od Bráfa nikdy příliš nevynikal v práci na seminářích. Jeho semináře nebyly tak obšírné a inspirativní jako semináře Bráfovy. V důsledku toho neměl Kaizl tak nadané žáky, kteří by na něj navazovali a přebírali jeho badatelské metody. Proto na rozdíl od Albína Bráfa, který měl své pokračovatele v Josefu Gruberovi a Cyrilu Horáčkovi, tak Josef Kaizl zůstal v české národohospodářské historii bez následovníků.¹¹⁷

Dne 20. ledna 1891 byla rozpuštěna Říšská rada a byly vypsány nové volby. Národní strana šla do volebního zápolení s programem, který obhajoval její působení v Taaffeho vládě. Národní strana se snažila vyhnout problematice punktací. Národní strana svobodomyšlná měla zcela opačný program. Ta naopak svůj boj proti punktacím postavila do středu své volební kampaně.

¹¹⁴ KAIZL, Josef. Z mého života. I, Až po habilitaci. V Praze 1909, str.353-356

¹¹⁵ KAIZL, Josef. Z mého života. I, Až po habilitaci. V Praze 1909, str. 356-359

¹¹⁶ KAIZL, Josef. Z mého života. II, Od habilitace Dr. Jos. Kaizla r. 1879 až k jeho vstupu do národní strany svobodomyšlné r. 1890. V Praze: Jos. R. Vilímek, [1911], str. 7-11

¹¹⁷ KRAMEŠ, Jaroslav. Ekonomie jako předmět výuky na vysokých školách v českých zemích do roku 1918. Praha: Typograf, 2012, str. 201- 202

Mladočeská volební kampaň obsahovala program kulturní, sociálně reformní a národohospodářský. To byla zásluha především T. G. Masaryka a Josefa Kaizla. Volby dopadly pro Staročechy katastrofálně. Přišli v ní o většinu mandátů a Národní strana svobodomyslná se stala nejsilnější českou stranou v Říšské radě. Velký podíl na tomto výsledku měl zákon z roku 1885, který dával právo volit těm občanům, kteří platili na daních více než 5 zlatých ročně. Právě na tento segment voličů se Mladočeši zaměřili. Naopak Staročeši, kteří praktikovali konzervativní politiku, vycházeli vstříc šlechtě a bohatým obchodníkům. Josef Kaizl kandidoval v Karlíně, kde zvítězil o téměř 200 hlasů před svým staročeským protikandidátem Karlem Hladíkem. Josef Kaizl kandidoval na poslanecké místo v Říšské radě ve volebním okrsku v Karlíně.¹¹⁸

Poněvadž Národní strana svobodomyslná neměla na rozdíl od Staročechů kontakty ani mezi šlechtou, ani u vídeňského dvora, navíc na ní obě tyto formace pohlížely nepřátelsky, tak jí nezbývalo nic jiného než vstoupit do opozice vůči Taaffeho vládě. Taaffeho vláda se však opět rozhodla zavést punktace. Proti tomuto rozhodnutí se však postavili nejen Mladočeši, ale také česká veřejnost. Mladočeši přitvrdili svou opoziční práci a začali narušovat jednání Říšské rady o punktacích. Tato činnost však nedělala dobrý dojem na realistické křídlo strany. Realisté se domnívali, že Mladočeši by měli fungovat jako rozumná opozice, a ne jako agresivní skupina, která za každou cenu napadá návrhy vlády. Tento postoj však jen zvyšoval nedůvěru k realistickému křídlu, kterou pociťovala většina Národní strany svobodomyslné. Kritickým bodem byl spor Júlia Grégra s Tomášem Garrigue Masarykem. Masarykovi vadilo, že Grégr jakožto šéfredaktor Národních listů o něm (Masarykovi) schválně píše negativně. Grégr skutečně neměl již od rukopisného boje Masaryka v oblibě. Masaryk proto navrhoval založit nový časopis – Čas, k čemuž později skutečně došlo, avšak tímto krokem si Masaryk znepřátelil Grégra, který se obával, že úmysl založit nový časopis je přímým útokem na Grégrovy Národní

¹¹⁸ KAIZL, Josef. Z mého života. III, Od vstupu Kaizlova do Národní strany svobodomyslné až do jeho smrti. V Praze: Jos. R. Vilímek, 1914, str. 5-10

listy. Poněvadž útoky v Národní straně svobodomyslné neustávaly, tak ten se rozhodl rezignovat.¹¹⁹

Josef Kaizl, byť byl od dob Masarykovy rezignace na poslanecký mandát s ním stále v kontaktu, usiloval však především o vlastní politickou kariéru. Kaizl obdivoval Gustava Eima pro jeho politické umění a také jeho kontakty ve Vídni. Snažil se s ním proto co nejvíce sblížit i s ohledem na svůj vlastní budoucí prospěch. Kaizl chtěl totiž po Eimově odchodu převzít řízení Národní strany svobodomyslné a následně přetvořit stranu podle svého vlastního záměru. Eim však neměl Masaryka v oblibě, a tak bylo jasné, že Kaizlovo sblížování s Eimem povede dříve nebo později k roztržce s Masarykem.¹²⁰

Josef Kaizl na tom nebyl od roku 1897 zdravotně dobře. Kvůli svým pracovním povinnostem však Kaizl neměl čas se řádně léčit ze své nemoci žlučových kamenů. V červenci roku 1901 pobýval Josef Kaizl se svou rodinou na dovolené v Myskovicích u Soběslavi. Zde se však Kaizlovi udělalo nevolno a musel ulehnout. Kaizl po několik týdnů bojoval se svou zákeřnou nemocí, až do 19. srpna roku 1901, kdy Josef Kaizl zemřel na zánět žlučových kamenů. Dne 21. srpna roku 1901 byl Josef Kaizl se všemi poctami pohřben na Vyšehradském hřbitově.¹²¹

Karel Engliš

Karel Engliš se narodil v roce 1880 v Hrabyni u Opavy. Po vchození dvou tříd obecné školy nastoupil Karel Engliš na gymnázium v Kroměříži. Po absolvování gymnázia začal studovat na Právnické fakultě pražské Karlo-Ferdinandovy univerzity. Zde začal chodit na přednášky Albína Bráfa, které jej inspirovaly ke kariéře univerzitního pedagoga.¹²² Engliš také začal později chodit na Bráfovy semináře, které se odehrávaly v jeho bytě. Bráf inspiroval Engliše k

¹¹⁹ KAIZL, Josef. Z mého života. III, Od vstupu Kaizlova do Národní strany svobodomyslné až do jeho smrti. V Praze: Jos. R. Vilímek, 1914, str. 35-36, 44-47

¹²⁰ MASARYK, Tomáš Garrigue et al. Korespondence T.G. Masaryk-Josef Kaizl: TGM-JK. 1. vyd. Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, 2011, str. 43

¹²¹ KAIZL, Josef. Z mého života. III, Od vstupu Kaizlova do Národní strany svobodomyslné až do jeho smrti. V Praze: Jos. R. Vilímek, [1914], str. 200-210

¹²² VENCOVSKÝ, František. Karel Engliš. 1. vyd. Brno: Nadace Universitas Masarykiana, 1993, str. 9-12

vědecké a pedagogické kariéře. Bráf také Englišovi pomohl k získání místa vychovatele v rodině hraběte Czernina. Díky tomuto spojení se Engliš dostal jako vychovatel hraběcího syna do Mnichova, kde pak Karel Engliš studoval na Ludvik-Maxmilian Schule.¹²³

Engliš kromě toho, že v Mnichově doučoval mladého hraběte Czernina, tak se také připravovala složení státních zkoušek na pražské Právnické fakultě Karlovy Univerzity.

Státnice nakonec Karel Engliš po návratu z Mnichova složil a 31. května 1904 byl promován doktorem práv. Engliš poté doufal, že mu Albín Bráf zajistí místo na univerzitě, avšak Bráf se s Englišem politicky neshodoval, a tak mu sdělil, že momentálně není na univerzitě volné pracovní místo. Englišovi tedy nezbylo než odjet do Vídně, kde díky známému získal pracovní místo na ministerstvu obchodu ve Vídni. Tam však poznal, že pro úspěšnou kariéru na ministerstvu byly důležité konexe a ty Engliš neměl. Proto se Karel Engliš rozhodl pro habilitaci na brněnském Vysokém učení technickém. Na VUT se Engliš úspěšně habilitoval a získal nejprve post mimořádného profesora a následně když profesor Jan Koloušek získal místo na pražském Vysokém učení technickém, tak po něm Engliš získal jeho dosavadní místo řádného profesora. Engliš se kromě pedagogické práce začal věnovat také politice, neboť 26. června 1913 byl zvolen poslancem moravského sněmu za frýdecko-mýstecký obvod.¹²⁴

V průběhu první světové války se Engliš politicky neangažoval a také v důsledku první světové války neměl ani možnost. Avšak po skončení války byl Karel Engliš vyslán jako delegát do Národního shromáždění. Zde se také zúčastnil slavnostního uvítání Tomáše Garrigua Masaryka. Tato událost a také Englišovo seznámení Masarykem jej poznamenalo na celý život. Masaryk si rovněž Engliše oblíbil a následně ho prosazoval do všech vlád. Poprvé se stal Karel Engliš ministrem financí 20. května 1920. Engliš měl rozdílný názor na Rašínovu deflační politiku a snažil se spíše československou měnu stabilizovat. Englišovi se také podařilo předložit vyrovnaný rozpočet. Avšak Englišova ekonomická koncepce se nelíbila jeho spolustraníkovvi Aloisi Rašínovi, který nakonec se svými spojenci prosadil Englišovo odvolání.

¹²³ DOLEŽALOVÁ, Antonie, ed. Albín Bráf: politik, národohospodář a jeho doba: [sborník z konference]. Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky, 2013, str 30-33

¹²⁴ HLAVÁČ, Martin. Karel Engliš mezi prvorepublikovou elitou. Disertační práce. FF UK 2015, str. 80-91

Engliš sice podal demisi, ale k té ho donutilo Rašínovo jednání. Tato hořká politická zkušenost jej také vedla v roce 1925 ke složení poslaneckého mandátu a také k vystoupení z Národní strany demokratické.¹²⁵ Prezident Masaryk však na Engliše nezapomněl a doporučil v roce 1925 předsedovi Agrární strany a předsedovi vlády Antonínu Švehlovi, aby vzal Engliše do vlády, což také Švehla udělal. Engliš poté působil na postu ministra financí až do roku 1931. Výjimkou byl pouze rok 1929. Na tomto postu se Englišovi podařilo stabilizovat Československou měnu. Engliš také praktikoval proexportní hospodářskou politiku a byl také sociálně citlivější, než si pravicové strany přály. Englišovu ministerskou kariéru ukončil spor o přistoupení ke zlatému standardu proti němuž se stavěl. V roce 1934 však nastoupil Karel Engliš do Národní banky Československé, aby uskutečnil měnovou devalvací. Ve funkci guvernéra Národní banky Československa také poskytoval finance ohroženým podnikům.¹²⁶

Z Národní banky Československé odešel Karel Engliš v roce 1938, a tak se vyhnul řízení banky v období Protektorátu Čechy a Morava. Engliš se totiž držel v ústraní a věnoval se vědecké práci. Po skončení druhé světové války se stal Karel Engliš rektorem Karlovy Univerzity.

Englišovy spisy i polemiky byly vždy odborně na výši, pouze se však hůře četly. Na obtížnost Englišových textů si stěžovali i jeho kolegové ve vládě. Engliš přednášel nejprve na české technické univerzitě, později stál také u založení nové univerzity v Brně a rovněž její právnické fakulty, kde později působil. Engliš zastával jednu dobu dokonce funkci rektora Masarykovy univerzity. Rovněž byl schopen za pomoci podnikatele Tomáše Bati získat pro univerzitu její vlastní insignie. Engliš byl velmi erudovaný přednášející. Hovořil zásadně z paměti a spisovnou češtinou. Svůj výklad rovněž doplňoval příklady ze své ministerské praxe. Engliš si do svého semináře vybíral nadané studenty. Ti měli výhodu, že se na Englišově semináři naučili skutečně vědecky pracovat. Engliš byl také jediným národohospodářem, kterému se v období první republiky podařilo založit vlastní národohospodářskou školu.¹²⁷

¹²⁵ HLAVÁČ, Martin. Osobnost Karla Engliše očima současníků. Diplomová práce. FF UK 2007, str. 37-45, 53-61

¹²⁶ HLAVÁČ, Martin. Osobnost Karla Engliše očima současníků. Diplomová práce. FF UK 2007, str. 62-71, 72-75

¹²⁷ VENCOVSKÝ, František. Karel Engliš. 1. vyd. Brno: Nadace Universitas Masarykiana, 1993, str. 20-27

Englišova teleologická metoda měla svůj prapůvod v díle Immanuela Kanta. Engliš na Kantovi zaujal jeho kritický idealismus, který Karel Engliš ve svém díle dále rozpracovával. Obdivovatelem Karla Engliše byl vedoucí studijního oddělení Národní banky Československé Ing. Miloš Horna. Studijní oddělení vypracovávalo podklady pro vedení Národní banky Československé, které na jejich základech dále realizovalo měnovou politiku ústavu. Dalším Englišovým příznivcem v národní bance byl Alois Král, rovněž zaměstnanec studijního oddělení. Dalšími příznivci Englišovy práce byli Václav Chytil, Jan Loevenstein a Vladimír Vybíral. Všichni byli vyučujícími na Právnické fakultě Masarykovy univerzity v Brně. Principem Englišovy teleologické metody je takové společenské uspořádání, v němž národ pomocí hospodářství udržuje veřejné blaho, a hospodářskou prosperitu. Hospodářství podle Engliše představovala domácnost, podnik či stát. Tato hospodářství realizují své ekonomické představy mezi sebou navzájem a rovněž i uvnitř sebe. Interagují na trhu zboží a služeb, práce, peněz a devíz. Tyto trhy fungují na tržní bázi a rovněž jsou vzájemně propojené. Všechny tyto veličiny se také vztahují ke státu a jeho hospodářské politice. Rovněž také reagují na ostatní státy a jejich měnovou politiku. Tato aktivita má proto podíl na obchodní bilanci mezi státy. Nejvýznamnější Englišovi práce byly dvoudílná Soustava národního hospodářství a Malá logika: věda o myšlenkovém řádu.¹²⁸

Vysoká škola obchodní

V roce 1907 bylo na Českém vysokém učení technickém v Praze založeno obchodní oddělení. Toto oddělení se zabývalo vzděláváním budoucích středoškolských učitelů, kteří měli zájem vyučovat na obchodních akademiích. Vyučování na Českém vysokém učení technickém však probíhalo v místnostech, které byly dokonce ve zchátralém stavu. V jedné učebně dokonce spadl strop. V důsledku toho se studenti obchodního oddělení vydali protestovat k rektorovi.

¹²⁸ DOLEŽALOVÁ, Antonie, ed. Albín Bráf: politik, národohospodář a jeho doba: [sborník z konference]. Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky, 2013, str. 40–42

Výsledek tohoto protestu byl ten, že obchodní oddělení získalo lepší učební místnosti, v nichž později sídlila i Vysoká škola obchodní.¹²⁹

O založení české Vysoké školy obchodní se debatovalo v české odborné společnosti již před první světovou válkou. Možnost realizace se však naskytla až po vzniku samostatného československého státu. Existovalo pro to několik důvodů. Hlavním důvodem byl rozpad Rakouska-Uherska. Tím totiž české země přišly o řadu odběratelů jejich výrobků, a také se obchodní centrum země přesunulo z Vídně do Prahy. V Praze tak vznikla poptávka po kvalifikované síle vzdělané v ekonomických vědách a rovněž obeznámené s nástrahami a úskalími obchodnické praxe. Návrh na vytvoření Vysoké školy obchodní projednávala již Národní rada. Tato jednání přinesla pozitivní výsledek, neboť zákonem č. 461/1919 Sb. bylo rozhodnuto o založení Vysoké školy obchodní. Ta měla fungovat nejprve pod záštitou nově založeného ČVUT, neboť nebyl dostatek prostor a prostředků pro založení zcela nové a nezávislé vysoké školy. V zákoně se však počítalo s tím, že by se v roce 1923 mohla Vysoká škola obchodní od ČVUT oddělit, a nakonec k tomu právě pro hmotné nedostatky nedošlo.¹³⁰

Vysoká škola obchodní se již od svého založení musela vyrovnat s celou řadou obtíží. Nejnepříjemnější z nich byla nedostatečná vybavenost školních kabinetů odbornými exempláři pro výuku přírodních věd (např. fyzika či chemie). Studenti např. v chemii nedělali pokusy v důsledku absentující výbavy chemickými pomůckami. Škola také v prvních letech od svého založení neměla zkušební řád, což dělalo problémy studentům i pedagogům u zkoušek. Dalším handicapem byl také neúplný profesorský sbor, který však byl postupně doplňován.¹³¹

Studium na Vysoké škole obchodní bylo tříleté. Po prvních dvou letech studia se skládaly státní zkoušky ze všeobecných předmětů, jako bylo právo, matematika, fyzika, chemie

¹²⁹FUKSA, Josef. Vysoká škola obchodní: úvahy o vyhlídkách, povaze a způsobu vysokoškolského studia a zkoušek z věd obchodních a odborů příbuzných u nás i v cizině. Na Vinohradech: Josef Fuksa, 1921, str. 9-10

¹³⁰SKŘIVAN, Aleš, ed. a TÓTH, Andrej, ed. Dějiny VŠE v Praze. I., Cesta ke vzniku VŠE v Praze: historie vyššího ekonomického školství v českých zemích v situačním kontextu ve vybraných státech střední Evropy. Vydání první. Praha: Oeconomica, nakladatelství VŠE, 2014, str. 53-57

¹³¹SKŘIVAN, Aleš, ed. a TÓTH, Andrej, ed. Dějiny VŠE v Praze. I., Cesta ke vzniku VŠE v Praze: historie vyššího ekonomického školství v českých zemích v situačním kontextu ve vybraných státech střední Evropy. Vydání první. Praha: Oeconomica, nakladatelství VŠE, 2014, str. 56-57

atd. Poslední dva semestry studia byly zaměřeny na oborové předměty, kterými byly podnikové hospodářství, národohospodářství a bankovníctví. Řada studentů však měla problémy školu za tři roky dostudovat, a tak tříletou dobu studia často překračovali. Vedení Vysoké školy obchodní proto chtělo zavést čtyřleté studium a urgovalo v tomto směru československé ministerstvo školství. Proti tomu se však stavělo ministerstvo obchodu, s tím, že ne všichni absolventi Vysoké školy obchodní najdou po absolvování školy zaměstnání. Zastávalo názor, že československý pracovní trh nedokáže vyprodukovat tolik pracovních míst pro takto kvalifikované pracovníky. Na ministerstvu obchodu současně převažovala obava, že zaměstnavatelé upřednostní pracovníky středních obchodních škol na úkor těch z Vysoké školy obchodní. Tento problém se táhl až do konce 20. let, kdy došlo k prozatím definitivnímu začlenění Vysoké školy obchodní do ČVUT. Tuto reorganizaci doprovázelo rozhodnutí o prodloužení délky studia ze tří na čtyři roky.¹³²

Právnická fakulta v letech 1883 až 1903

Po rozdělení Karlo-Ferdinandovy univerzity se na české právnické fakultě stala hlavním vyučovacím jazykem čeština. V němčině se však stále musela skládat jedna státní zkouška. Student práv musel nejprve absolvovat 3 semestry historické, které byly završeny státní zkouškou. Teprve poté mohl student postoupit do další části studia a studovat předměty judičiální a státoprávní. Velkou osobností české právnické fakulty byl profesor Antonín Randa. Randa byl velkým znalcem tzv. civilistiky, tedy občanského práva. Randa měl velmi úspěšnou nejen akademickou, ale i politickou kariéru. Randa se totiž stal ministrem – krajanem a také byl povýšen na rytíře.¹³³

Národohospodářská katedra byla v české akademické obci unikátním pracovištěm, neboť se zde pěstovala ekonomie jako věda. Národohospodářská věda se ještě vyučovala na české technice, avšak na právnické fakultě Karlo-Ferdinandovy univerzity se tak dělo na

¹³²SKŘIVAN, Aleš, ed. a TÓTH, Andrej, ed. Dějiny VŠE v Praze. I., Cesta ke vzniku VŠE v Praze: historie vyššího ekonomického školství v českých zemích v situačním kontextu ve vybraných státech střední Evropy. Vydání první. Praha: Oeconomica, nakladatelství VŠE, 2014, str. 58-61

¹³³ HAVRÁNEK, Jan et al. Dějiny Univerzity Karlovy. III, 1802-1918. Vyd. 1. Praha: Univerzita Karlova, 1997, str. 217-220

vědečtějším základě. Národohospodářská věda na české právnické fakultě byla spojena se dvěma jmény, Albínem Bráfem a Josefem Kaizlem. Albín Bráf vycházel z metody Německé hospodářské školy. Aplikoval především zásadu o studiu specifického problému ve specifickém historickém čase. Tato metoda se totiž hodila Bráfovi při studiu českých poměrů, a to především při studiu otázky agrární a také při studiu problematiky komunální politiky. Josef Kaizl byl ekonomicky liberálnější než Bráf. Kaizl se badatelsky orientoval především na finanční vědu.¹³⁴

Po vzniku Československa došlo také ke změnám na nejstarší české univerzitě. Karlova univerzita se začala rozdělovat a také započala výstavba nových budov pro jednotlivé fakulty. Jednou z nich byla i právnická fakulta. Tato stavba byla postavena na vltavském nábřeží nedaleko od Staroměstského náměstí. Architektem stavby byl Jan Kotěra, který ji navrhl v modernistickém duchu. Profesori právnické fakulty chtěli po vzniku československé republiky provést reformu právnického studia. Domnívali se, že dosavadní model výuky je již zastaralý a také důraz na historicko-právní studium se jim zdál již jako překonaný. Proto v rámci reformy, za kterou stál vynikající právník Jan Krčmář bylo, že došlo k posílení státoprávní vědy a právní publicistiky na úkor historicko-právního studia.¹³⁵ V čele katedry národního hospodářství stáli profesori Cyril Horáček a Josef Gruber. Oba byli pokračovatelé Bráfovy školy. Přestože v té době již existovala také Vysoká škola obchodní, právnická fakulta byla stále hlavním centrem české národohospodářské vědy v Československu.¹³⁶

¹³⁴ HAVRÁNEK, Jan et al. Dějiny Univerzity Karlovy. III, 1802-1918. Vyd. 1. Praha: Univerzita Karlova, 1997, str. 229-230

¹³⁵ BEČVÁŘ, Jindřich et al. Dějiny Univerzity Karlovy. IV, 1918-1990. Vyd. 1. Praha: Univerzita Karlova, 1998, str. 69, 75-76

¹³⁶ BEČVÁŘ, Jindřich et al. Dějiny Univerzity Karlovy. IV, 1918-1990. Vyd. 1. Praha: Univerzita Karlova, 1998, str. 86-87

Tabulka č. 1**Vzdělání úředníků**

Jméno	Vzdělání
Václav Sadílek	Středoškolské
Otakar Pohl	vysokoškolské
Josef Janoušek	Vysokoškolské
Karel Čapek	Středoškolské
Ferdinand Václavík	Středoškolské
František Tomášek	Středoškolské
Josef Šotola	Středoškolské
Ivan Jež	Vysokoškolské
Karel Snopek	Vysokoškolské
Ludvík Kováčik	Vysokoškolské
Jaroslav Kabeš	Středoškolské
Jaroslav Tuček	Vysokoškolské
Hynek Janečka	Středoškolské
Čeněk Hetych	Středoškolské
Jan Čakrt	Vysokoškolské
Alois Malý	Vysokoškolské
Antonín Nedvěď	Vysokoškolské
František Strnad	Středoškolské
Václav Kalina	Vysokoškolské

Karel Podlaha	Středoškolské
---------------	---------------

137

Z tabulky jasně vyplývá, že mezi mnou zkoumanými úředníky Národní banky Československé měli převahu středoškoláci nad vysokoškoláky. Jednalo se o poměr 10:8 ve prospěch středoškoláků. Pro obsazení nejvyšších postů v bance bylo ovšem nutné mít vysokoškolské vzdělání. Např. guvernér Národní banky Karel Engliš byl dokonce univerzitním profesorem. Středoškolské vysvědčení či vysokoškolský diplom uchazeč odevzdával po přijetí do zaměstnání. Tyto dokumenty byly součástí zaměstnancova osobního spisu.¹³⁸

¹³⁷ Osobní spisy: Václav Sadílek, Otakar Pohl, Josef Janoušek, Karel Čapek, Ferdinand Václavík, František Tomášek, Josef Šotola, Ivan Jež, Karel Snopek, Ludvík Kováčik, Jaroslav Tuček, Hynek Janečka, Čeněk Hetých, Jan Čákr, Jaroslav Kabeš, Alois Malý, Antonín Nedvěd, František Strnad, Václav Kalina, Karel Podlaha.

¹³⁸ Osobní spisy: Václav Sadílek, Otakar Pohl, Josef Janoušek, Karel Čapek, Ferdinand Václavík, František Tomášek, Josef Šotola, Ivan Jež, Karel Snopek, Ludvík Kováčik, Jaroslav Tuček, Hynek Janečka, Čeněk Hetých, Jan Čákr, Jaroslav Kabeš, Alois Malý, Antonín Nedvěd, František Strnad, Václav Kalina, Karel Podlaha

Čtvrtá kapitola

Charakteristiky úředníků Národní banky Československé

Teoretický úvod

Pierre Bourdieu analyzuje různé vrstvy obyvatelstva podle jejich kapitálu. Jedná se o kapitál ekonomický a kulturní. Velký ekonomický kapitál měli například zámožní podnikatelé, velký kulturní kapitál zase například univerzitní profesoři či umělci. Velmi nízký kulturní kapitál mají například dělníci. Nejblíže k sobě mají podle Bourdieua lidé, kteří disponují vysokým kulturním i ekonomickým kapitálem. Každá společenská skupina má své habitusy. Habitus se dal označit jako zvyk. Například bohatí podnikatelé rádi hráli golf, ale například dělníci chodili rádi na pivo. Tento stav však neplatí bez výjimek. To, co konzumuje, sleduje a praktikuje bohatý člověk většinou určuje něco, co je příznačné pro jeho společenskou třídu. Tím je možné porovnat chování v jeho sociální skupině s chováním v jiné sociální skupině. Tímto porovnáváním jsme schopni zjistit určitý systém. Tedy něco jako malý specifický svět pro každou sociální skupinu.¹³⁹

Pierre Bourdieu se domníval, že habitus měl vypovídací hodnotu o politických preferencích jednotlivých sociálních skupin. Například interakce se spolupracovníky v pracovním prostředí má rovněž vliv na politické preference jednotlivce. Významným faktorem je také jak velký sociální kapitál daný jedinec vlastní. Pokud má jedinec například vysoký kulturní a ekonomický kapitál, tak čím více má ekonomického kapitálu, tím více je nakloněn volit pravici. Naproti tomu, pokud má někdo nízký ekonomický a kulturní kapitál, tak většinou volí levici. Specifickým případem jsou například vysokoškolské profesoři, kteří přestože mají vysoký kulturní kapitál a relativně vysoký ekonomický kapitál, tak volí levicově. Stejně tak učitelé na středních a základních školách. Naopak průmyslníci, technici či státní úředníci zase volí pravicově.¹⁴⁰

¹³⁹ BOURDIEU, Pierre. Teorie jednání. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 1998, str. 13-17

¹⁴⁰ BOURDIEU, Pierre. Distinction: a social critique of the judgement of taste. Cambridge: Harvard University Press, 1984, str. 437-439

Dle Pierra Bourdieho rodina v historii představovala prostředek, který pouze zvyšoval nadvládu muže nad ženou. Rodina byla podporována jak ze strany státu, tak i ze strany církve. Muž vykonával práci, která byla ohodnocována ekonomicky i symbolicky. Naopak žena, která zůstala v domácnosti, se starala o děti a také o širší rodinu. Pořádala různé rodinné oslavy i čajové dýchánky. Žena také musela vykonávat různé domácí práce. Ty však nebyly hodnoceny ani finančně ani společensky. Rovněž sama žena si v důsledku toho domácí práce příliš nevážila. Žena se také v důsledku toho, že ženská péče byla vnímána jako nemateriální činnost, zaměřovala spíše na dobročinnost.¹⁴¹ Žena na rozdíl od materiálního kapitálu, disponovala symbolickým kapitálem, tedy svým vzhledem. Vzhled ženy byl ve společnosti oceňován, neboť společnost byla orientována podle mužských představ. Muži na ženách vzhled oceňovali. Ženy proto dávaly na odiv různé účesy, líčily se či chodily pěkně oblečené. Tím, jak ženy byly orientovány na vzhled, staraly se rovněž i o výzdobu domácnosti a o pěkné oblečení manželů a dětí. Ženy také na pracovním trhu byly honorovány pozicemi, které zohledňovaly jejich atraktivitu např. modelky či herečky. Právě kultura byla jednou z oblastí, kde ženy mohly získat dobře honorovanou pozici.¹⁴² To byl příklad Zdeňky Zabylové, manželky bankovního úředníka Antonína Nedvěda, která pracovala jako baletka v Národním divadle.¹⁴³

¹⁴¹ BOURDIEU, Pierre. *Nadvláda mužů*. Překlad Věra Dvořáková. V Praze: Karolinum, 2000, str.88-89

¹⁴² BOURDIEU, Pierre. *Nadvláda mužů*. Překlad Věra Dvořáková. V Praze: Karolinum, 2000, str. 90-92

¹⁴³ AČNB, SBČS/ osobní spis Antonín Nedvěd

Tabulka č. 2**Náboženství úředníků**

Jméno	Náboženské vyznání
Václav Sadílek	Římskokatolické
Otakar Pohl	Římskokatolické
Josef Janoušek	Římskokatolické
Karel Čapek	Římskokatolické
Ferdinand Václavík	Římskokatolické
František Tomášek	Římskokatolické
Josef Šotola	Římskokatolické
Ivan Jež	Římskokatolické
Karel Snopek	bez vyznání
Ludvík Kováčik	Římskokatolické
Jaroslav Kabeš	bez vyznání
Jaroslav Tuček	Římskokatolické
Hynek Janečka	Římskokatolické
Čeněk Hetych	Římskokatolické
Jan Čakrt	Římskokatolické
Alois Malý	bez vyznání
Antonín Nedvěd	Římskokatolické

František Strnad	Římskokatolické
Václav Kalina	bez vyznání
Karel Podlaha	Římskokatolické

144

Z této tabulky vyplývá, že 16 zaměstnanců bylo římsko katolického vyznání. To souviselo také s tím, že většina z nich pocházela z venkovského prostředí, tedy z prostředí, které bylo tradičnější a také zde byla náboženská víra silnější než ve městech. To i přesto, že v 19. století se začala na venkově šířit sekularizace. Na to, že po českém území byla natolik rozšířená katolická víra, měla vliv propagace katolictví rakouským státem.¹⁴⁵

V českých zemích koncem 19. století nemělo katolictví dobrou pozici. Většina lidí si ji totiž spojovala s germanizací a také s podřízeností vídeňské vládě. Tomáš Garrigue Masaryk, který byl českým vlastencem a intelektuálem se stal protestantem a v 90. letech 19. století ve svém spise Česká otázka spojoval dějiny Čechů s protestantismem. Právě pod Masarykovým vlivem opustila katolickou církev po vzniku samostatné Československé republiky až třetina českých věřících. V roce 1929 v souvislosti s výročními oslavami svatého Václava a také v souvislosti s dostavbou svatovítské katedrály se začala popularita katolické církve v Československu zvyšovat. Přesto však byl vztah Čechů nejen ke katolictví, ale i k ostatním náboženstvím, celkem vlažný. K nejvíce sekularistickým částem Československa patřily střední a severní Čechy. Naopak severní Morava byla značně nábožensky založena. Protestantismus měl v Československu značné zastoupení v Novém Městě na Moravě, v Kloboukách u Brna, a také například v Aši.¹⁴⁶

¹⁴⁴ Osobní spisy: Václav Sadílek, Otakar Pohl, Josef Janoušek, Karel Čapek, Ferdinand Václavík, František Tomášek, Josef Šotola, Ivan Jež, Karel Snopek, Ludvík Kováčik, Jaroslav Tuček, Hynek Janečka, Čeněk Hetých, Jan Čákr, Jaroslav Kabeš, Alois Malý, Antonín Nedvěd, František Strnad, Václav Kalina, Karel Podlaha.

¹⁴⁵ Osobní spisy: Václav Sadílek, Otakar Pohl, Josef Janoušek, Karel Čapek, Ferdinand Václavík, František Tomášek, Josef Šotola, Ivan Jež, Karel Snopek, Ludvík Kováčik, Jaroslav Tuček, Hynek Janečka, Čeněk Hetých, Jan Čákr, Jaroslav Kabeš, Alois Malý, Antonín Nedvěd, František Strnad, Václav Kalina, Karel Podlaha.

¹⁴⁶ MIŠOVIČ, Ján. Víra v dějinách zemí Koruny české. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství, 2001, str. 72-84

Tabulka č. 3**Místo původů úředníků:**

Jméno	Místo původu
Václav Sadílek	Ořechov u Brna
Otakar Pohl	Olomouc
Josef Janoušek	Starý Nepomuk okres Blatná
Karel Čapek	Gmünd, Dolní Rakousy
Ferdinand Václavík	Praha-Žižkov
František Tomášek	Záboří nad Labem, Kutná Hora
Josef Šotola	Střelohoštice
Ivan Jež	Ostrava
Karel Snopek	Klecany
Ludvík Kováčik	Dobroč, okres Brezno nad Hronovem
Jaroslav Tuček	Nová Paka
Hynek Janečka	Holešov u Brna
Čeněk Hetych	Veselí u Přelouče, okres Pardubice
Jan Čakrt	Těšín, Moravská Ostrava
Jaroslav Kabeš	Tábor
Alois Malý	Dvůr Králové nad Labem
Antonín Nedvěd	Praha-Smíchov
František Strnad	Praha

Václav Kalina	Česká Lípa
Karel Podlaha	Všeteč

147

Z této tabulky jasně vyplývá, že většina mnou zkoumaných bankovních úředníků pocházela z malých měst a vesnic. Řada úředníků pocházela z rurálních oblastí. Místo původu souviselo se sociálním původem. Většina úředníků totiž pocházela z nižších a středních vrstev.¹⁴⁸

Pojem sociální mobilita vymyslel americký sociolog ruského původu Pitirim Sorokin. Sorokin rozlišoval dva druhy sociální mobility, vertikální a horizontální. Vertikální mobilita označuje, když se jedinec z jedné sociální vrstvy dostane do vyšší, např. ze střední třídy do vyšší. Horizontální mobilita označuje přesun jedince uvnitř jedné třídy či vrstvy. Společnosti, kde se jedinec může přesouvat do vyšší vrstvy díky svému vzdělání, charakteru a pílí, označujeme jako otevřenou společnost. Příkladem takové společnosti je např. společnost ve Spojených státech amerických. Naopak kastovní společnost v Indii je považována za uzavřenou společnost.¹⁴⁹

Úspěšné rodiny nižších vrstev, tedy ty rodiny, které byly schopné zajistit svým potomkům alespoň nějaké vzdělání musely většinou hodně šetřit, a ještě se často spoléhat buď na rodinnou výpomoc či patronaci nějaké majetné rodiny. Problematika šetření byla tedy pro tyto rodiny důležitá. Rady, jak hospodařit a ušetřit poskytovala ve druhé polovině 19. století Zlatá domácí kniha, která byla vydaná v roce 1873 a jejíž autor byl anonymní. Tato kniha poskytovala mladým manželským párům, či ženám v domácnosti rady, jak ušetřit. Kniha kladla důraz na individuální šetrnost a také poskytovala návod, jak hospodařit s penězi. Podle Zlaté domácí knihy měl uživatel rozdělit svůj příjem na tři části. První část sloužila k zařizení

¹⁴⁷ Osobní spisy: Václav Sadílek, Otakar Pohl, Josef Janoušek, Karel Čapek, Ferdinand Václavík, František Tomášek, Josef Šotola, Ivan Jež, Karel Snopek, Ludvík Kováčik, Jaroslav Tuček, Hynek Janečka, Čeněk Hetych, Jan Čákr, Jaroslav Kabeš, Alois Malý, Antonín Nedvěd, František Strnad, Václav Kalina, Karel Podlaha.

¹⁴⁸ Osobní spisy: Václav Sadílek, Otakar Pohl, Josef Janoušek, Karel Čapek, Ferdinand Václavík, František Tomášek, Josef Šotola, Ivan Jež, Karel Snopek, Ludvík Kováčik, Jaroslav Tuček, Hynek Janečka, Čeněk Hetych, Jan Čákr, Jaroslav Kabeš, Alois Malý, Antonín Nedvěd, František Strnad, Václav Kalina, Karel Podlaha.

¹⁴⁹ ŠANDEROVÁ, Jadviga. Sociální stratifikace: problém, vybrané teorie, výzkum. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2000, str. 138-140

nejnutnějších potřeb jako například k zaplacení potravin či nájmu. Druhá sloužila na nákup nejnutnějších služeb jako například hrazení dopravy či placení jiných služeb. Třetí část se měla dát stranou jako úspora.¹⁵⁰

Důležitá byla pro život rodiny byla i otázka bydlení. Vlastní domy měli většinou lidé na venkově. Do 19. století bylo vlastnictví domů znakem určité prestiže. Teprve rozvoj nájemného bydlení (a to i u středních vrstev) teprve navrátil nájemnému bydlení prestiž. V souvislosti s rozvojem stavebnictví docházelo k rozsáhlé výstavbě nových domů. Jednalo se o luxusní vily, činžovní domy či dělnické kolonie. Výstavba dělnických kolonií byl způsob, jak řešit špatné sociální poměry dělníků. Výstavbu těchto domů podporoval také stát. Významným budovatelem dělnických kolonií v Praze byl ve druhé polovině 19. století František Ringhoffer.¹⁵¹

Tabulka č.4

Jazykové znalosti úředníků:

Jméno	Jazyky
Václav Sadílek	německý jazyk, ruský jazyk
Otakar Pohl	německý jazyk, částečně ruský a francouzský
Josef Janoušek	německý jazyk, francouzský jazyk
Karel Čapek	německý jazyk, francouzský jazyk
Ferdinand Václavík	německý jazyk, anglický jazyk, francouzský jazyk

¹⁵⁰ HÁJEK, Martin et al. Kdo šetří, má za tři?: diskurz šetrnosti v proměnách české společnosti. Vydání první. Praha: Slon, 2019, str. 108-110

¹⁵¹ LENDEROVÁ, Milena, JIRÁNEK, Tomáš a MACKOVÁ, Marie. Z dějin české každodennosti: život v 19. století. Vydání druhé, doplněné. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2017, str. 52-55

František Tomášek	německý jazyk
Josef Šotola	německý jazyk, francouzský jazyk, italský jazyk, maďarský jazyk
Ivan Jež	německý jazyk
Karel Snopek	ruský jazyk, německý jazyk, francouzský jazyk
Ludvík Kováčik	německý jazyk, anglický jazyk
Jaroslav Kabeš	německý jazyk, francouzský jazyk, ruský jazyk
Jaroslav Tuček	německý jazyk, francouzský jazyk, částečně anglický jazyk, srbochorvatský jazyk
Hynek Janečka	německý jazyk
Čeněk Hetých	německý jazyk, francouzský jazyk, anglický jazyk, polský jazyk
Jan Čakrt	německý jazyk, francouzský jazyk, anglický jazyk, polský jazyk
Alois Malý	německý jazyk, francouzský jazyk, anglický jazyk, italský jazyk
Antonín Nedvěd	německý jazyk, francouzský jazyk, ruský jazyk, anglický jazyk, italský jazyk
František Strnad	německý jazyk
Václav Kalina	německý jazyk, ruský jazyk
Karel Podlaha	německý jazyk, anglický jazyk, ruský jazyk

152

Z této tabulky jasně vyplývá, že mnou zkoumaní úředníci měli dobré jazykové znalosti. To vyplývá i z jejich osobních spisů, kde je tato skutečnost několikrát pečlivě zaznamenána.

¹⁵² Osobní spisy: Václav Sadílek, Otakar Pohl, Josef Janoušek, Karel Čapek, Ferdinand Václavík, František Tomášek, Josef Šotola, Ivan Jež, Karel Snopek, Ludvík Kováčik, Jaroslav Tuček, Hynek Janečka, Čeněk Hetých, Jan Čakrt, Jaroslav Kabeš, Alois Malý, Antonín Nedvěd, František Strnad, Václav Kalina, Karel Podlaha.

Někteří zaměstnanci jako například Antonín Nedvěd či Jaroslav Tuček byli dokonce pověřeni jazykovou výukou ostatních zaměstnanců banky. Jaroslav Tuček byl také pověřen komunikací se zahraničními bankovními ústavy. Jazykové znalosti byly také vyžadovány u uchazečů o zaměstnání.¹⁵³

V Protektorátu Čechy a Morava bylo propagací němčiny pověřeno národně politické oddělení Úřadu říšského protektora. Toto oddělení mělo za cíl propagovat němčinu mezi českým obyvatelstvem. A to především vůči mladé generaci, která podle stížností oddělení němčinu již dobře neovládala. Výuku němčiny v Protektorátu podporovala také Německá akademie se sídlem v Mnichově. Tato instituce propagovala německý jazyk v zahraničí ještě před nástupem nacismu. Nacisté však po roce 1933 tuto instituci nejen ovládli, ale také razantně navýšili její rozpočet. Akademie pak zakládala německé školy v zemích okupovaných Německem i v těch neutrálních. Svě školy měla akademie pochopitelně i v Protektorátu. Výukou němčiny pro zaměstnance byla pověřena Národní odborová ústředna zaměstnanců. Ta pořádala kurzy pro české zaměstnance. Počínaje rokem 1943 v nich však začal zájem o výuku němčiny z řad českého obyvatelstva radikálně upadat. Zájem o kurzy angličtiny a ruštiny naopak začal stoupat.¹⁵⁴

Ve 30. letech 20. století došlo v Sovětském svazu k vytvoření specifického jazyka. Tento jazyk se přenášel od ústředního přes okresní výbory až k závodním radám. Snahou strany bylo, aby se nový jazyk naučili používat prostí lidé. Pojmy jako „trockista“, „fašista“, „anarchista“ pronikly do jazyka prostých lidí, a to i přesto, že někteří z nich ani nevěděli, co znamenaly. Vytváření nepřítelů. Stalinovo vyhlášení boje vnitřnímu nepříteli se přeneslo shora dolů. V té chvíli začalo zasahovat přímo mezi každodenní aktivity obyčejných lidí. Přestože lidé zpočátku tuto Stalinovu politiku podporovali, později, když byli zatýkáni, jejich přátelé či spolupracovníci, tak se toto nadšení začalo vytrácet, protože si neuměli vysvětlit, že právě jejich přátelé či kolegové z práce by mohli být zapojeni do nějakého protistátního spiknutí. Nové práce hospodářských a sociálních historiků demonstrují nově interpretované způsoby, kterak byl stalinský teror uskutečňován a řízen na pracovištích, kde teror

¹⁵³ Osobní spisy: Václav Sadílek, Otakar Pohl, Josef Janoušek, Karel Čapek, Ferdinand Václavík, František Tomášek, Josef Šotola, Ivan Jež, Karel Snopek, Ludvík Kováčik, Jaroslav Tuček, Hynek Janečka, Čeněk Hetych, Jan Čákr, Jaroslav Kabeš, Alois Malý, Antonín Nedvěd, František Strnad, Václav Kalina, Karel Podlaha

¹⁵⁴ VELČOVSKÝ, Václav. Čestina pod hákovým křížem. Praha: Karolinum, 2016, str. 148-149, 153-157

neprováděl ústřední výbor, ale přímo spolupracovníci, či nadřízení jednotlivých obětí z řad zaměstnanců.¹⁵⁵

Tabulka č. 5

Děti úředníků:

Jména	počet dětí
Václav Sadílek	3
Otakar Pohl	2
Josef Janoušek	2
Karel Čapek	2
Ferdinand Václavík	2
František Tomášek	2
Josef Šotola	2
Ivan Jež	2
Karel Snopek	1
Ludvík Kováčík	2
Jaroslav Kabeš	1
Jaroslav Tuček	2
Hynek Janečka	1
Čeněk Hetych	2
Jan Čakrt	3
Alois Malý	2

¹⁵⁵ GOLDMAN, Wendy Z. *Vytváření nepřítele: udávání a zastrašování ve stalinském Rusku*. 1. české vyd. Praha: Karolinum, 2014, str. 35-37

Antonín Nedvěd	0
František Strnad	2
Václav Kalina	2
Karel Podlaha	2

156

Z tabulky jasně vyplývá, že většina zaměstnanců měla dvě děti. Dvě či tři děti byly pro středostavovské rodiny typické. Výjimkou bylo jedno dítě, či žádné. Obvyklé byly také tři děti. Přídatky na děti úředníků se v Národní bance Československé vyplácely až do věku 21 let. Pokud dítě studovalo, a mělo dobrý prospěch, mohly být přídatky vypláceny i po této věkové hranici až do věku 24 let. Rovněž pokud bylo dítě zaměstnance vážně nemocné, měl zaměstnanec nárok na přídavek. Nemoc dítěte však musela být doložena lékařským potvrzením. Ve výjimečných případech, pokud bylo dítě vážně nemocné, mohl zaměstnanec na něho pobírat nadále příspěvek i po dosažení jeho věku 24 let. Přídavek na dítě činil 1300 korun ročně. Nárok na přídavek získal zaměstnanec v den, kdy se jeho dítě narodilo. Na přídavek měly nárok pouze biologické děti zaměstnance nikoliv například adoptované děti.

157

Dítě bylo ve středních vrstvách v období první republiky vychovááno především k práci. Snaha o vyniknutí či pěstování soutěživosti byla výsadou spíše vyšších středních vrstev. Střední vrstvy kladly důraz především na pracovitost a řádné plnění povinností. Děti započaly své vzdělání na obecné škole, kde byly formovány příkladem pana učitele či učitelky. Učitelé také zpravidla seznamovali žáky s četbou a sloužili jim také jako osobní vzor. Rodiče také v duchu prvorepublikových tradic přihlašovali své děti do Sokola a do skautského oddílu. Dítě bylo rovněž vedeno ke hraní na hudební nástroj. U dětí narozených do sedlácké rodiny se

¹⁵⁶ Osobní spisy: Václav Sadílek, Otakar Pohl, Josef Janoušek, Karel Čapek, Ferdinand Václavík, František Tomášek, Josef Šotola, Ivan Jež, Karel Snopek, Ludvík Kováčik, Jaroslav Tuček, Hynek Janečka, Čeněk Hetých, Jan Čákr, Jaroslav Kabeš, Alois Malý, Antonín Nedvěd, František Strnad, Václav Kalina, Karel Podlaha

¹⁵⁷ AČNB/1760/1 Služební řád pro kancelářské zaměstnance Národní banky pro Čechy a Moravu v Praze. Leden 1941, str. 18-19

očekávalo, že zdědí zemědělskou usedlost. Podobné to bylo u dětí, jejichž otec provozoval nějakou živnost. U méně majetných rodin se očekávalo, že děti dosáhnou vzdělání, které jim umožní sociální vzestup. Preferováno bylo především získání inženýrského titulu, který umožňoval nejen společenský vzestup, ale také možnost finančního obohacení. Děti z rodin živnostníků byly posílány na reálky, zatímco děti úředníků chodily studovat na gymnázia. Důraz byl u dětí kladen na výchovu k demokracii. V období okupace se mezi dospělými a jejich dětmi začal projevovat protiněmecký nacionalismus. Po skončení Protektorátu se čeští obyvatelé a jejich děti začaly pozitivně dívat do budoucnosti. Pro nemalou část z nich tuto světlou budoucnost představovala KSČ.¹⁵⁸

Tabulka č.6

Zaměstnání manželky:

Jméno	Postavení manželky
Václav Sadílek	v domácnosti
Otakar Pohl	v domácnosti
Josef Janoušek	v domácnosti
Karel Čapek	v domácnosti
Ferdinand Václavík	v domácnosti
František Tomášek	v domácnosti
Josef Šotola	v domácnosti
Ivan Jež	v domácnosti
Karel Snopek	v domácnosti
Ludvík Kováčík	v domácnosti
Jaroslav Kabeš	v domácnosti
Jaroslav Tuček	v domácnosti

¹⁵⁸ KUBEŠ, Jiří, ed. a JIRÁNEK, Tomáš, ed. Dítě a dětství napříč staletími: 2. pardubické bienále: Pardubice, 4. až 5. dubna 2002. Vyd. 1. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2003, str. 73-76

Hynek Janečka	v domácnosti
Čeněk Hetych	v domácnosti
Jan Čakrt	v domácnosti
Alois Malý	v domácnosti
Antonín Nedvěd	pracovala v Národním divadle
František Strnad	v domácnosti
Václav Kalina	pracovala ve Státní bance
Karel Podlaha	v domácnosti

159

Z této tabulky vyplývá, že naprostá většina manželek zaměstnanců Národní banky pracovala v domácnosti. To souviselo s finančním a kulturním postavením střední a vyšší třídy v Československu, kde muž vydělával tolik, že žena mohla zůstat v domácnosti.¹⁶⁰

V souvislosti s politickými a ekonomickými změnami v první polovině 19. století došlo k popularizaci politického směru zvaného liberalismus. Ten výrazně zasáhl do života tehdejších obyvatel a vytvořil dělení na tzv. veřejnou oblast a soukromou oblast. V důsledku technických, hospodářských a politických proměn došlo k tomu, že muž byl ustanoven jako živitel rodiny, zatímco ženě byla vyměřena práce v domácnosti. Výjimkou byly rodiny drobných zemědělců či ty, které podnikaly v malovýrobě. Žena v domácnosti se starala o přípravu jídel, praní prádla a také o děti. Ve středostavovských rodinách měla na pomoc jednu či více posluhovaček. Žena však zpravidla dohlížela na jejich počínání. Úlevu v práci ženy poskytovaly různé domácí přístroje. Ke konci 19. století se například začaly objevovat prací stroje. Domácí přístroje byly představovány také na hospodářských a technických výstavách. V českých zemích popularizoval domácí přístroje Vojta Náprstek. V problematice

¹⁵⁹ Osobní spisy: Václav Sadílek, Otakar Pohl, Josef Janoušek, Karel Čapek, Ferdinand Václavík, František Tomášek, Josef Šotola, Ivan Jež, Karel Snopek, Ludvík Kováčik, Jaroslav Tuček, Hynek Janečka, Čeněk Hetych, Jan Čakrt, Jaroslav Kabeš, Alois Malý, Antonín Nedvěd, František Strnad, Václav Kalina, Karel Podlaha.

¹⁶⁰ Osobní spisy: Václav Sadílek, Otakar Pohl, Josef Janoušek, Karel Čapek, Ferdinand Václavík, František Tomášek, Josef Šotola, Ivan Jež, Karel Snopek, Ludvík Kováčik, Jaroslav Tuček, Hynek Janečka, Čeněk Hetych, Jan Čakrt, Jaroslav Kabeš, Alois Malý, Antonín Nedvěd, František Strnad, Václav Kalina, Karel Podlaha.

péče o domácnost existovala také literatura. Autoritou v přípravě domácích jídel byla Magdalena Dobromila Rettigová. Podle její domácí kuchařky připravovaly české hospodyně jídla. Koncem 19. století začal být také populární časopis Šťastný domov, který později ironizoval slavný český spisovatel Jaroslav Hašek.¹⁶¹

Až do první poloviny 20. století byla v českých rodinách častější úmrtnost žen než mužů. Nejhůře na tom byly dívky v období puberty. Na úmrtnosti dívek se podílel fakt, že dívky a ženy častokrát, když bylo méně jídla, tak jej přenechaly mužským členům rodiny. Ženy rovněž často pomáhaly nemocným členům rodiny, či pracovaly v blízkosti odpadků. Tam se častěji dostávaly do styku s nebezpečnými viry a bakteriemi. Úmrtnost žen a dětí se od počátku 20. století začala snižovat. Hlavní vliv na tom měla zlepšená lékařská péče. Mezníkem tohoto vývoje byl rok 1937. Od tohoto roku umírali více muži než ženy. Muži totiž častokrát pracovali v nebezpečnějším prostředí než ženy a také umírali v případě válek. Trend nižší úmrtnosti žen pokračuje až do současnosti.¹⁶²

¹⁶¹ LENDEROVÁ, Milena, ed. et al. Žena v českých zemích od středověku do 20. století. Vyd.1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2009, str. 311-317

¹⁶² HORSKÁ, Pavla. Naše prababičky feministky. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 1999, str. 40-47

Pátá kapitola

5.1. Dějiny byrokracie

Podle Norberta Eliase šestnácté století znamenalo pro Francii značný nárůst inflace. Tento trend postihoval především šlechtu, která žila z rodového majetku. Naopak velké měšťanské korporace, finančníci a obchodníci zažívali hospodářský a společenský vzestup. Královská moc vzestup této měšťanské moci využívala jako protiváhu vůči síle šlechty a duchovenstva. Tato strategie se také osvědčila po vzniku Frondy, kdy se kardinálu Mazarinovi pomocí obratného manévrování podařilo Frondu rozdělit. Fronda byla tvořena vyšší šlechtou, nižší šlechtou a měšťany. Každá z těchto skupin měla své vlastní zájmy, a obávala se, aby příliš nevzrostla moc ostatních skupin. Strategii vyvažování moci jednotlivých společenských skupin se řídil po celou dobu svého panování i Ludvík XIV. Když Ludvík XIV. zjistil, že měšťanská vrstva ovládla správní úřady v zemi, tak vytvořil dvorské úřady a vyhradil je šlechtě. Vytvořením dvora ve Versailles, měl král vysokou šlechtu pod dohledem a mohl jí tak zabránit v případném povstání.¹⁶³

Francouzští králové již od 14. století prodávali různé úřady bohatým zájemcům z řad šlechty a měšťanů. Držba takových úřadů byla velmi výhodná, neboť osvobozovala jejich držitele od řady daní a neurozeným držitelům úřadů byla schopná navíc přinést šlechtický titul. O úřady tak byl velký zájem a úředníci, kteří měli jejich rozdělování na starost, byli často upláceni. Úřad samotný nevynášel mnoho finančních prostředků, a tak jeho držitelé se nechávali ve funkci zastupovat nebo vykonávali svůj úřad tak, aby se přitom co nejvíce obohatili. Takové jednání ovšem působilo značné finanční ztráty francouzskému státu. Král proto tyto problémy řešil vysláním státních komisařů do provincií. Tito komisaři se nazývali intendanti. Ti měli na starost kontrolu vybírání daní a také hospodaření provincie. Mimoto měli rovněž působnost i v jiných oblastech správy. Rovněž dohlíželi na to, jakým způsobem guvernérů a úředníků v provinciích vykonávali svou funkci. Proto byli také značně nepopulární a guvernérů se snažili omezit jejich působnost.¹⁶⁴

¹⁶³ ELIAS, Norbert. O procesu civilizace: sociogenetické a psychogenetické studie. II., Proměny společnosti. Nástin teorie civilizace. Vyd. 1. Praha: Argo, 2007, str.195-203

¹⁶⁴ KELLER, Jan. Nejistota a důvěra, aneb, K čemu je modernitě dobrá tradice. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009, str. 34-39

Od roku 1661 moc intendantů rostla, neboť byli podporováni Ludvíkem XIV. Počátkem 18. století jejich moc vzrostla natolik, že Colbert doporučoval, aby intendanty po uplynutí určitého času proměnili svá působišť. Po Colbertově smrti se však postupně od této praxe upustilo. Intendanty byli také vysíláni na nově dobytá území. Právě to byl případ i Le Telliera de Souza, který byl přidělen do valonských Flander. Souza byl přítelem státního ministra Louvoise, což mu poskytovalo značný vliv. Kontakty na vysokých místech byly příznačné pro většinu intendantů. Někteří z nich byli i členy vysoké šlechty. Takový původ jen posiloval autoritu intendantů v provinciích. Guvernér provincie byl sice oficiálně i jejím vládcem, avšak nedostatek kontaktů u pařížského dvora podlamoval jeho autoritu před intendantem, který byl vyslán buď přímo králem, či královskou radou. Přestože intendanty dostávali plat, tak výkon jejich funkce byl nákladný. Intendant si totiž musel alespoň částečně vydržovat svou vlastní administrativu. Proto bylo vhodné, pokud intendant měl sám značné finanční prostředky. Intendant v provincii mohl hradit svou administrativu z poplatků, které tam zaváděl. Například Bretaň, která byla bohatou provincií, umožňovala tamnímu intendantovi vydržovat více než 80 úředníků.¹⁶⁵

5.2. Teorie byrokracie

Začátkem 20. století se začaly objevovat nové teorie řízení. Jednou z nich byl tzv. Taylorismus. Tento způsob řízení spočíval na vymezení pracovní činnosti dělníka do nejmenších detailů. Cílem tohoto procesu bylo zautomatizování činnosti dělníka. Taylor si od tohoto postupu sliboval, že zvýšením produktivity práce dělníka bude zároveň zvýšena i jeho mzda a dojde také k utlumení střetů mezi zaměstnavatelem a zaměstnancem, neboť zaměstnanec bude pomocí této metody zaměstnanci přinášet větší zisk.¹⁶⁶

Pro studium sociologie organizace bylo významné především dílo německého sociologa Maxe Webera. Weber rozlišoval 3 typy panství: legální, tradiční a charismatické. Panství bylo dle Maxe Webera takovým stavem společnosti, v němž byla společnost ovládána jedincem či skupinou jedinců, kteří skrze níže postavené služebníky realizovali vládu nad společností. Tento společenský vztah byl zároveň

¹⁶⁵ BLUCHE, François. Za časů Ludvíka XIV.: král Slunce a jeho století. Překlad Josef Kšíř. Vyd. 1. Praha: Argo, 2006, str. 177-180

¹⁶⁶ KELLER, Jan. Sociologie organizace a byrokracie. 2., přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2007, str. 17

ovládajícími akceptován a uznáván. Legální panství bylo takové panství, v němž byla společnost ovládaná zákony, předpisy a normami. Důraz v něm byl kladen na respekt k zákonům. Právě hledáním panství vznikla moderní byrokracie. Pro ni bylo charakteristické odosobnění, důraz na vykonávání předpisů a rovnost před zákonem.¹⁶⁷

Tradiční panství bylo odvozeno od moci vládce, a opíralo se především od jeho autoritu. Ovládaní se báli panovníkovy moci, a tak vykonávali jeho příkazy. Úředník byl vykonavatelem panovníkovy moci a do své pozice byl dosazen na základě své loajality k vládci, a nikoliv na základě odborných dovedností. Velký význam měl ústní příkaz či ujednání. Psaní a archivace dokumentů se vyskytovala až později. Podle Maxe Webera vznikla moderní byrokracie díky rozvoji peněžního hospodářství. V důsledku toho mohli být úředníci odměňováni v penězích, a nikoliv v naturáliích. Naturální systém odměňování existoval například ve starověkém Egyptě a vedl k tomu, že úředník se stále více ztotožňoval se svou funkcí. Začal hromadit peníze z daní, především pro sebe, a nikoliv pro svou vládu. Pokud se stal dostatečně mocným, tak přestal odesílat peníze vládci úplně, a byl mu povinen pouze vojenskou, politickou či náboženskou službou. Naopak byl-li příjem úředníka oddělen od předmětu jeho práce, tak došlo ke snížení korupce. Tento proces se nazýval odosobnění. Například byl-li voják odtržen od vlastnictví zbraně, úředník od vlastnictví finančních prostředků státu, tak díky tomu došlo k navýšení prostředků v dané oblasti a také k růstu specializace.¹⁶⁸

Charismatické panství bylo vytvořeno vůdcem, který měl velké charisma. Mohlo se jednat o proslulého bojovníka či náboženského proroka. Důležité bylo, aby společenství vědělo, že tento jedinec byl nadán mimořádnými schopnostmi. Tito jedinci byli také schopni působit na lidi a přesvědčit je o svých ctnostech a velkých morálních kvalitách. Tito vůdci nabízeli lidem zkušenost, která přesahovala každodenní všední zážitky. Charismatický vůdce byl většinou obklopen kruhem svých spolupracovníků. Tyto jedince si vůdce vybíral dle svého vlastního uvážení, a nikoliv s ohledem na jejich odborné kvality. Vzhledem k tomu, že charismatický způsob vlády byl úspěšný pouze pokud se dařilo lidové vrstvy přesvědčit o mimořádných kvalitách vládce, tak bylo důležité po čase tento způsob vládnutí převést na

¹⁶⁷ KELLER, Jan. Sociologie organizace a byrokracie. 2., přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2007, str. 19-20

¹⁶⁸ KELLER, Jan. Sociologie organizace a byrokracie. 2., přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2007. str. 21-25

legální či naturalistický. Na tuto změnu také tlačili buď samotní obyvatelé nebo nejbližší přísluhovači vládce. Tato transformace byla motivována většinou ekonomicky, neboť s sebou přinášela stabilitu důležitou pro další hospodářský rozvoj.¹⁶⁹

5.3. Moderní byrokracie

Max Weber považoval za příznačné pro moderního úředníka tyto vlastnosti: přesně vymezená náplň práce, služební hierarchie, vedení spisů, pracovní doba, odborná způsobilost a odborné vzdělání. Také nutnost dodržovat pravidla organizace. Moderní byrokracie svým důrazem na rovnost jedince před zákonem a také svou snahou o efektivní správu podporovala podnikání a obchod. Úředník také dbal o svůj plat a stavovské postavení. V důsledku rozvoje moderní byrokracie byly rušeny staré úřady řízené šlechtou. Pro moderního úředníka bylo důležité odborné vzdělání a také pracovní kompetence. Úředník byl rovněž profesionálem, který považoval výkon své práce za poslání, nikoliv pouze jako bezstarostný zdroj příjmu, jak tomu bylo dříve u šlechtických úřadů. Pro přijetí do moderních byrokratických služeb hrála hlavní roli odbornost, a nikoliv společenský původ. Uchazeči o zaměstnání úředníka si tak byli rovni před zákonem. Moderní byrokracie měla však podle Webera i negativní aspekty. Pokud totiž byla byrokratická struktura již jednou vytvořena, tak bylo velmi obtížné ji zrušit. Úředník také díky tomu, že znal platné předpisy a zákony, měl značnou výhodu před svými klienty. Úřady také měly sklon k zatajování informací před veřejností.¹⁷⁰

Výkon byrokratického úřadu byl hlavní činností úředníka a zpravidla také jediným zdrojem jeho financí. Úředník byl věrný především úřadu, a nikoliv svému představenému, jako tomu bylo v předmoderních dobách. Tato věrnost úředníka k úřední instituci byla cíleně posilována. Předtím, než byl úředník přijat k výkonu povolání, musel projít odbornou examínací u přijímacího řízení. Úředníci byli jmenováni do vyšších funkcí svými nadřízenými. K nim cítili určitou loajalitu. Pokud byli úředníci voleni občany, tak cítili loajalitu vůči nim. Většinou byli úředníci voleni obyvateli, kteří měli menší odbornou kvalifikaci než úředníci, kteří byli povyšováni svými nadřízenými. Bylo tomu tak proto, že nadřízený byl schopen posoudit odborné kvality zaměstnance a měl také zájem na tom, aby pod ním pracovali kvalifikovaní pracovníci. Naopak veřejnost nebyla schopná posoudit kvalifikovanost uchazečů, a proto

¹⁶⁹ LOUŽEK, Marek. Max Weber. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2005, str. 132-133

¹⁷⁰ LOUŽEK, Marek. Max Weber. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2005, str. 209-211

měla také tendenci volit méně odborně způsobilé pracovníky. Úředník nebyl odměňován přímo podle kvality své práce, kterou vykonával, ale podle dosažené pracovní pozice či počtu odsloužených let. Nižší plat byl kompenzován vysokou mírou jistoty zaměstnání. Právě tato jistota měla i negativní stránky tím, že bylo úřednické místo stálé, tak úředník blokoval nástup novým uchazečům o zaměstnání. Rovněž kariérní postup byl relativně pomalý.¹⁷¹

5.4. Moderní rakouská byrokracie

Rozvoj moderní byrokracie proběhl v Rakousku s nástupem císaře Františka Josefa I. Mladý císař rozvoj byrokracie podporoval. Vývoj českého úřednictva v Rakousku-Uhersku by se dal rozdělit do tří časových období. První období probíhalo od roku 1848 do konce 70. let 19. století. Druhé období probíhalo od 80. let do konce 19. století a třetí od roku 1900 až do konce monarchie. První období bylo poznamenáno Bachovými reformami, které zmodernizovaly rakouskou státní správu. Druhé období začalo rozdělením pražské univerzity, jejíž česká část začala produkovat české absolventy právnického vzdělání, kteří začali vstupovat do státních služeb. Třetí období bylo poznamenáno byrokratickými reformami, které provedly úřednické vládní kabinetů na přelomu 18. a 20. století.¹⁷²

Nejvyšší pozici v rakouském úřednickém aparátu zastávali tzv. konceptní úředníci. Jednalo se o úředníky s vysokoškolským právnickým vzděláním. Lidé s vysokoškolským vzděláním jiného typu zde byli zastoupeni pouze minimálně. Střední a nižší pozice v byrokratické správě zastupovalo úřednictvo se středoškolským vzděláním. Jednalo se především o pomocné či kancelářské práce. Přestože státní úředník byl považován za příslušníka středních vrstev, tak část úřednictva měla problém se do této kategorie vůbec vejít v důsledku nedostatečného finančního ohodnocení. Státní služba sice poskytovala jistotu finančního příjmu, ale povyšování bylo pomalé. Na nedostatečný plat si sice úředníci stěžovali vyšším místům, ale vláda jim vycházela vstříc jen velmi pomalu. František Josef byl totiž příznivcem konzervatismu a měl odpor k reformám. Tímto směrem také ovlivňoval rakouské vládnoucí kruhy.¹⁷³

¹⁷¹ KELLER, Jan. Sociologie organizace a byrokracie. 2., přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2007, str. 25-27.

¹⁷² VYSKOČIL, Aleš. C.k. úředník ve zlatém věku jistoty. Vyd. 1. Praha: Historický ústav, 2009, str. 45-46

¹⁷³ VYSKOČIL, Aleš. C.k. úředník ve zlatém věku jistoty. Vyd. 1. Praha: Historický ústav, 2009, str. 48-49

Pro úředníky bylo velmi obtížné dosáhnout povýšení, neboť na každé úřednické místo se zpravidla hlásil značný počet zájemců. Pro úředníky českého původu byl také problematický národnostní aspekt, neboť byli preferováni především Němci. Další obtíží pro české úředníky byli tzv. certifikátisté, jednalo se o vysloužilé nebo pensiované vojáky rakousko-uherské armády, kteří byli umísťováni do státní správy. Jako podmínku pro přijetí museli mít za sebou 12 let vojenské služby a půl roku služby ve státní správě. Touto praxí byli poškozováni především úředníci se středoškolským vzděláním, kteří byli certifikátisty přeskakováni. Tato skutečnost se týkala především českých úředníků se středním vzděláním, před které byli zpravidla dosazováni němečtí certifikátisty.¹⁷⁴

5.5 Úředníci po vzniku Československé republiky

Po jejím vyhlášení dne 28. října 1918 byl přijat tzv. recepční zákon, který uváděl, že prozatím měly na československém území platit rakousko-uherské a říšské zákony. Rovněž státní správa měla pokračovat bez větších zásahů i dále. Ke změnám došlo v nejvyšších patrech státní správy, kde byla penzionována většina německých úředníků a nahrazena českými. Výjimečně byli penzionováni také čeští zaměstnanci ostentativně naklonění Rakousku-Uhersku. Střední a nižší státní správa zůstala téměř beze změny. Tato skutečnost ovšem vadila národním výborům, které byly ustaveny po celé zemi a které si přály odchod i níže postavených německých úředníků. Československá vláda se však postavila proti tomu. Většina národních výborů v prosinci 1918 beztak zanikla. Problémem vlády se však ukázalo být spíše jak zaplnit vysoká místa ve státní správě uvolněná odchodem německých úředníků. Vláda se proto obrátila na německé úředníky působící ve Vídni, či na Čechy pracující na zemských samosprávách. Vedoucí zemských samospráv však nechtěli poskytnout vládě své vysoce kvalifikované úředníky, a tak do Prahy odesílali pouze ty méně zkušené.¹⁷⁵

Postava úředníka v českém povědomí byla formována především obrazem úředníka z let 1848 až 1918. Na tvorbě tohoto obrazu se do značné míry podíleli právě literáti. Úředník jako představitel státu nosící uniformu, měl u obyvatelstva z počátku velký respekt. Postupně se však začaly projevovat negativní jevy rakouské byrokracie jako byla jistá zkostnatělost a zdlouhavost úředního řízení. Úředníci se tak stávali terčem anekdot či různých humoristických děl. V této disciplíně vynikali především čeští

¹⁷⁴ VYSKOČIL, Aleš. C.k. úředník ve zlatém věku jistoty. Vyd. 1. Praha: Historický ústav, 2009. str. 98-100

¹⁷⁵ VYSKOČIL, Aleš. C.k. úředník ve zlatém věku jistoty. Vyd. 1. Praha: Historický ústav, 2009. str. 293-301.

autoři. Po společenském otřesu, který s sebou přinesla první světová válka a její důsledky, začal být rakouský úředník z doby před první světovou válkou vnímán jako představitel bezpečí a jistoty.¹⁷⁶

Ve druhé polovině 19. století v souladu s kulturním a hospodářským rozvojem v české společnosti začaly vznikat střední odborné školy. Právě především jejich absolventi tvořili české bankovní úřednictvo. Na začátku 20. století začali do českých bank přicházet pracovníci s vysok školským bankovním vzděláním. Právě na právnických fakultách pražských univerzit se v té době vyučovala národohospodářská věda. Po první světové válce začali do českých bank přicházet absolventi vysoké školy obchodní. Pracovní den trval od 8,30 do 13,00 hod dopoledne a od 14,30 do 18,00 hod odpoledne. Avšak ve skutečnosti se často pracovalo déle. Plat obyčejného úředníka činil v průměru 600 korun měsíčně a plat výše postaveného úředníka činil v průměru 1 200 korun měsíčně. Úředníci dostávali také příplatky, zpravidla tak do 200 korun. Ženatí úředníci rovněž dostávali příplatky na děti. Všechny tyto příplatky však nebyly započítávány do penze. Již od vzniku Československé republiky docházelo k bouřlivým jednáním mezi Sdružením peněžních úředníků a Svazem českých bank. Nakonec se do tohoto sporu vložila československá vláda, které se podařilo sjednat kompromis. K dojednání kompromisu nakonec došlo v roce 1921, přičemž jedním z přijatých zásadních ustanovení bylo navýšení doby zaměstnanecké smlouvy na jeden a půl roku.¹⁷⁷

¹⁷⁶ MACKOVÁ, Marie Úřednictvo v Čechách tak nezajímavá část společnosti, str.168-172 in MACHAČOVÁ JANA, Matějček Jan, Studie k sociálním dějinám 6 1999

¹⁷⁷ ŠOUŠA, Jiří a KAHUDA, Jan, ed. Mezi brázdou a bankovním úvěrem: o agrárních a peněžních dějinách 19. a 20. století: výbor prací k 60. narozeninám. Vyd. 1. Praha: Národní archiv v Praze, 2012, str. 523-530

5.5 Působení úředníků v Národní bance Československé

Jméno	Nástup do banky	Odchod z banky
Václav Sadílek	1919	1940
Otakar Pohl	1950	1969
Josef Janoušek	1930	1958
Karel Čapek	1914	1950
Ferdinand Václavík	1931	1972
František Tomášek	1920	1939
Josef Šotola	1920	1950
Ivan Jež	1933	1946
Karel Snopek	1950	1983
Ludvík Kováčik	1938	1976
Jaroslav Tuček	1945	1957
Jaroslav Kabeš	1933	1958
Hynek Janečka	1919	1950
Čeněk Hetych	1930	1957
Jan Čakrt	1928	1958
Alois Malý	1927	1960
Antonín Nedvěd	1925	1954
František Strnad	1921	1951
Václav Kalina	1950	1971

Z 19 uvedených pracovníků pouze čtyři museli opustit banku z politických důvodů. Václav Sadílek spáchal sebevraždu v roce 1940 jako člen odbojové skupiny. Takových zaměstnanců banky bylo více. Nacistický režim se snažil primárně o hospodářskou exploataci Českosloven-

ska. Zároveň, ale zaměstnancům banky nacistické vedení nečinilo velké potíže pokud se jednalo o kvalitní pracovníky, kteří se nezapojovali do odbojové činnosti, Podobně i komunistický režim, který potřeboval kvalifikované pracovníky, většinou tak kádrové problémy řešil tak, že je přeřadil na nižší pozici. Kádrové oddělení následně nahradilo bývalou v bance fungující disciplinární komisi.

Pro posouzení německého postupu je příhodná biografie Ericha Sturma: Erich Sturm

Erich Sturm se narodil 3. května 1889 v Olomouci. Absolvoval zde obchodní školu a následně i abiturientský kurz. V září roku 1911 nastoupil Erich Sturm do služeb Rakousko-Uherské banky v Brně. V červenci roku 1919 se stal zaměstnancem bankovního úřadu při ministerstvu financí, neboť to převzalo jeho filiálku Rakousko-Uherské banky v Brně, kde Sturm pracoval. V roce 1926 vzala brněnskou filiálku pod správu nově vzniklá Národní banka Československá a Sturm se stal jejím zaměstnancem. Ve službách národní banky působil Sturm až do období Mnichovské krize. Sturm 5. října 1938 telefonicky zažádal o vystoupení ze služeb Národní banky Československé. Dne 17. listopadu 1938 se stal Erich Sturm zaměstnancem Říšské banky. Dne 15. března 1939 si podal žádost o znovuzařazení do služeb Národní banky Československé a začal pracovat v Brněnské filiálce. V lednu roku 1940 byl Erich Sturm povýšen do funkce inspektora II. třídy a v červnu téhož roku došlo k přeložení Ericha Sturma do Prahy, kde byl jmenován vrchním inspektorem III. třídy a přednostou správy oběhu platidel. Sturm také obdržel titul ředitele oběhu a správy platidel. V lednu roku 1941 se stal Erich Sturm náměstkem ředitele národní banky II. třídy a zároveň byl jmenován členem obchodní správy. V červenci roku 1942 se stal Erich Sturm náměstkem vrchního ředitele a v dubnu roku 1943 získal Sturm zvláštní pravomoci v personálních otázkách banky.¹⁷⁸

Erich Sturm měl výhodu, že se mohl opírat o podporu svého bratra Waltera Sturma, který se znal osobně s K. H. Frankem. Právě za pomoci těchto kontaktů podporoval Walter Sturm kariéru svého bratra Ericha. Proto měl Erich Sturm také tak rychlý postup v Národní bance pro

¹⁷⁸ AČNB/NBČ osobní spis Ericha Sturma

Čechy a Moravu. Sám Sturm neměl velké ekonomické znalosti. Erich Sturm již za svého působení v brněnské filiálce zastával především administrativní práce. Říšská banka realizovala svůj vliv v Národní bance skrze zmocněnce Říšské banky Dr. Friedricha Mullera. Muller však onemocněl a na jeho místo nastoupil Hanz Schmidt. Schmidt neznal poměry ani v protektorátu ani v Národní bance, a tak se musel spoléhat na Erika Sturma, což jenom posilovalo Sturmův vliv. Sturm se v Národní bance osobně zasadil o výměnu starých československých platidel za nová protektorátní.¹⁷⁹

Toto činil pouze proto, aby byla odstraněna platidla, která měla pro Čechy vlasteneckou hodnotu. Sturm také ničil staré československé bankovky, které národní banka získala již dříve výměnou od českých občanů, kteří si je vyměnili za nové protektorátní. Staré československé bankovky měly být zničeny proto, aby tím bylo hospodářsky oslabeno Československo po skončení 2. světové války. V březnu roku 1945 Erich Sturm dokonce rozkázal, aby byly zničeny i matrice sloužící k tištění československých platidel. Dne 11. dubna 1945 chtěl Erich Sturm zničit zbývající československé bankovky v hodnotě 1 000 a 5 000 korun. Sturm také v dubnu roku 1945 naléhal na vedoucího tiskárny bankovek, aby bylo možné padělat spojenecké okupační marky. Sturm také cíleně prosazoval v Národní bance vliv německých úředníků, a naopak diskriminoval ty české. Sturm také jmenoval německé zaměstnance do obchodní správy Národní banky, a naopak bránil jmenování těch českých. Filiálky banky v Brně, Olomouci a Mladé Boleslavy byly obsazeny německým přednostou, a byli zde preferováni rovněž němečtí zaměstnanci, a to i přestože bylo možné jmenovat další úředníky české národnosti. Sturm nakonec odsouzen lidovým soudem. V šedesátých letech se ještě jako občan západního Německa domáhal výplaty penze od Státní banky Československé.¹⁸⁰

¹⁷⁹ AČNB/NBČ osobní spis Ericha Sturma

¹⁸⁰ AČNB/NBČ osobní spis Ericha Sturma

5.6 Kádrové oddělení SBČS

Kádrové oddělení Státní banky Československé se staralo se o stíhání prohřešků zaměstnanců a také o jejich disciplinaci. Kádrové oddělení také vykonávalo politický dozor nad zaměstnanci banky. Zajímalo se pochopitelně také o trestní činnost zaměstnanců. Zde je jeden takový případ, který kádrové oddělení vyšetřovalo.¹⁸¹

Dne 21. června 1950 byli zatčeni tři zaměstnanci Břeclavské pobočky Státní banky Československé. Jednalo se o Vladimíra Krejčího, Augustina Václavka a Františka Součka. Tito muži byli zatčeni na základě udání Antonína Antálka. Antálek totiž 14. června 1950 prostřednictvím Břeclavské pobočky Státní banky Československé prodal akcie v hodnotě 165 560 Kč, a také odběrní poukazy firmy Darex v hodnotě 500 dolarů, což činilo v hotovosti přibližně 24 925 Kč.¹⁸² Antálek si ponechal poukázky pouze v hodnotě 10 000 Kč a zbytek peněz rozdělil třem zaměstnancům pobočky a také dvěma úředníkům centrály Státní banky Československé, kteří tam v té době shodou okolností vykonávali kontrolu. Po několika dnech však změnil Antálek názor, a chtěl poukázky od zaměstnanců banky zpět. Ti je však již stačili vyměnit za zboží. Když to Antonín Antálek zjistil, podal na zaměstnance banky udání na SNB. Dne 1. července 1950 byli propuštěni z vazby Augustýn Václavek a Vladimír Krejčí. Václavek však nemohl být propuštěn na svobodu, neboť 30. června se pokusil o sebevraždu a ležel v nemocnici ve Valticích. Krejčí krátce po svém propuštění z vězení opět nastoupil do zaměstnání. Oba zaměstnanci centrály Státní banky Československé uvedli ve výsledku, že použili pouze poukazy v hodnotě 200 Kčs a zbytek rozdali zaměstnancům pobočky Břeclav. Disciplinární komise Státní banky Československé rozhodla, že se obvinění zaměstnanci dopustili podvodu, když Antonínu Antálkovi špatně vysvětlili hodnotu jeho odběrních poukazů firmy Darex. Vladimír Krejčí a František Souček měli být přeloženi na jiné pobočky Státní banky Československé, aby nepřišli s Antálkem do kontaktu. Rovněž vedoucí pobočky František Jiroušek byl sesazen ze své funkce a měl být přeřazen na jinou pobočku. Rovněž úředník centrály Státní banky Československé Bohumil Šafránek byl přeřazen na nižší pozici. Augustýn Václa-

¹⁸¹ AČNB/SBČS/ Kádrové oddělení 1950- 1960

¹⁸² AČNB/SBČS/ Kádrové oddělení 1950- 1960

vek již na pobočce v době jednání disciplinární komise nepracoval. Augustýn Václavek, Vladimír Krejčí, František Souček a Bohumil Šafránek byli uznáni vinnými trestným činem podvodu a byli odsouzeni k trestu odnětí svobody na tři měsíce podmíněným odkladem výkonu trestu na dobu jednoho roku.¹⁸³

Poněkud humornější povahy byl případ zaměstnankyně Státní banky Československé Blanky Svitové, na kterou přišlo udání, že pletla v pracovní době svetr. Tuto situaci vyšetřoval vedoucí akreditivního odboru, kde dotyčná pracovala. Bylo konstatováno, že dotyčná svetr nepletla, nýbrž že jej pouze ukazovala svým spolupracovnícům, což tyto písemně dosvědčily. I přesto však byla Blanka Svitová následně přeložena na jiné oddělení.¹⁸⁴

Tyto příklady ukazují, že kádrové oddělení pečlivě sledovalo zaměstnance banky a podávalo o nich informace vyšším instancím. Především však generálnímu řediteli Otakaru Pohlovi.

¹⁸³ AČNB/SBČS/ Kádrové oddělení 1950- 1960

¹⁸⁴ AČNB/SBČS/ Kádrové oddělení 1950- 1960

Šestá kapitola

Životopisy úředníků Národní banky Československé

Václav Sadílek

Václav Sadílek se narodil 7. září 1895 v Ořechově u Brna. Poté, co vychodil tři třídy měšťanské školy v Brně, tak Sadílek pokračoval ve studiu na obchodní akademii ve stejném městě. Václav Sadílek maturoval v roce 1915. V důsledku probíhající první světové války byl Sadílek naverbován a odeslán na východní frontu, kde v březnu roku 1916 vstoupil do legií. O tom, zda Sadílek přeběhl či se přihlásil do legií po zajištění nejsou v jeho spise žádné informace. V legiích byl Sadílek až do dubna roku 1919. V září stejného roku nastoupil Václav Sadílek do Bankovního úřadu při ministerstvu financí. Sadílek pracoval v brněnské pobočce Bankovního úřadu. Zde byl v lednu roku 1921 povýšen na kontrolora a krátce poté byl přeložen do Prahy. V červnu roku 1926 byl Václav Sadílek povýšen na kontrolora III. třídy. Roku 1927 získal pozici kontrolora II. třídy a o rok později dosáhl Sadílek funkce kontrolora I. třídy. Kariérní postup v zaměstnání umožnil Václavu Sadílkovi, aby se 29. října 1927 oženil s Ludmilou Měšťánkovou. Ve stejném roce byla také Sadílkovi udělena odměna 500 korun za to, že se podílel na sestavení a vydání publikace o Národní bance Československé.¹⁸⁵ V roce 1927 si Václav Sadílek také podal žádost o jmenování zástupcem přednosty v pobočkách v Bratislavě či Banské Bystrici. Žádné z těchto žádostí však nebylo vyhověno. V roce 1929 byl Sadílek povýšen do funkce vrchního kontrolora III. třídy. Roku 1930 se mu narodil syn Zdeněk a v červnu téhož roku se Václav Sadílek ucházel o post náměstka přednosty ve filiálkách v Pardubicích a Plzni. V roce 1932 se Sadílek opět ucházel o stejný post v Ružomberoku a Užhorodě. Žádné z těchto žádostí však nebylo vyhověno. Dne 27. června 1934 byl Sadílek jmenován druhým náměstkem přednosty hlavního ústavu. V lednu roku 1935 se stal Václav Sadílek vrchním

¹⁸⁵ AČNB, NBČ/ osobní spis Václav Sadílek.

kontrolorem I. třídy. V listopadu téhož roku byl Sadílek jmenován předsedou administrativního oddělení. V lednu roku 1939 byl Václav Sadílek jmenován inspektorem I. třídy. V roce 1940 spáchal Václav Sadílek sebevraždu.¹⁸⁶

Otakar Pohl

Otakar Pohl se narodil 11. října 1914 v Olomouci. Jeho otec pracoval jako úředník v ČSD Olomouc. Jeho matka byla v domácnosti. Otakar Pohl vychodil obecnou školu v Olomouci, a poté studoval reálné gymnázium v témže městě. V roce 1933 Pohl odmaturoval a ve stejném roce mu také zemřel otec. Po jeho smrti se matka Otakara Pohla i s rodinou přestěhovala do Prahy. Zde Pohl začal studovat na Právnické fakultě Univerzity Karlovy. Roku 1938 získal Otakar Pohl titul doktora práv. V letech 1937-1938 studoval Pohl ještě na Svobodné škole politických nauk. V roce 1939 začal Otakar Pohl pracovat ve firmě nazvané Revisní poradna. V květnu roku 1939 navázal Otakar Pohl spojení s odbojem a s redakcí časopisu V BOJ, avšak ještě téhož roku uprchl Pohl před gestapem do Olomouce. V Olomouci Otakar Pohl založil časopis ISNO (Informační služba národního osvobození) tento časopis byl dále distribuován do okolních měst jako např. Prostějov či Přerov. Kromě časopisu ISNO tiskl Pohl také marxistické letáky. Avšak v červnu roku 1943 byl Pohl zatčen gestapem.¹⁸⁷ Dne 30. března 1944 byl Otakar Pohl u lidového soudu v Drážďanech odsouzen na čtyři roky. Pohl měl štěstí, že proti němu gestapo nebylo schopné nashromáždit dostatek důkazů. Po procesu byl vězněn v káznicích Ebrsen, Straubing a ke konci války i v koncentračním táboře Dachau. Po osvobození koncentračního tábora americkými vojáky se Pohl vrátil do Československa, kde nastoupil opět do firmy Revisní poradna. V červnu roku 1945 Otakar Pohl vstoupil do KSČ. Dne 1. října 1945 započal Otakar Pohl vojenskou službu, kterou ukončil v listopadu 1946. Po návratu z vojenské služby se Pohl vrátil opět do Revisní poradny, tam se mu však příliš nelíbilo, a tak se obrátil na své známé v KSČ. V důsledku toho se Otakar Pohl dostal do NHK (Národohospodářské komise) ÚV KSČ. V ní zastával Pohl funkci sekretáře pro doly, chemii a dopravu. V červnu roku 1948 se stal Otakar Pohl členem národohospodářského odboru prezidenta Klementa

¹⁸⁶ AČNB, NBČ/osobní spis Václav Sadílek.

¹⁸⁷ AČNB, SBČS/ osobní spis Otakar Pohl.

Gottwalda. V letech 1948-1949 Otakar Pohl také vedl čistky na ministerstvu financí ve funkci předsedy ústřední prověřovací komise. V roce 1950 se stal Otakar Pohl generálním ředitelem Státní banky československé. V této funkci prováděl Pohl rovněž čistky a také pomáhal organizovat znárodňování československého bankovníctví podle sovětského vzoru. Postupně se však díky svým poradcům stával Otakar Pohl ekonomicky i politicky umírněnějším a v roce 1969 dokonce odmítl schválit invazi vojsk Varšavské smlouvy, což zapříčinilo jeho následné propuštění ze Státní banky československé.¹⁸⁸

Josef Janoušek

Josef Janoušek se narodil 3. ledna 1907 v obci Starý Nepomuk, okres Blatná. Otec Josefa Janouška Alois Janoušek byl obchodníkem. Josef Janoušek vychodil čtyři třídy místní měšťanské školy a poté začal studovat na obchodní akademii v Karlíně. Na obchodní akademii maturoval Janoušek v roce 1927. Krátce po maturitě nastoupil Josef Janoušek do firmy Forsastra, kde strávil přibližně tři měsíce a poté odjel plnit vojenskou službu. Vojenskou službu plnil Janoušek až do 31.3.1929. Po návratu z vojny pracoval Janoušek téměř rok v pojišťovně Koruna a poté nastoupil do Národní banky Československé. Dne 30.4. 1930 byl Janoušek přesunut do centrály Národní banky. Josef Janoušek pracoval nejprve přibližně asi rok jako praktikant a poté byl povýšen na úředníka IV. třídy. Roku 1933 se stal Janoušek úředníkem II. třídy a o rok později byl Janoušek povýšen na úředníka I. třídy. V roce 1936 se stal Janoušek revidentem a také se oženil s Annou Zárubovou. Ještě v témže roce se jim narodila dcera Hana, jejich druhé dítě syn Petr se narodilo až o sedm let později. V roce 1940 se stal Janoušek kontrolorem VIII. třídy. V následujících pěti letech Josef Janoušek rychle kariérně rostl, a proto mohl být v červenci roku 1945 povýšen na kontrolora I. třídy. O půl roku později se stal Janoušek dokonce vrchním kontrolorem.¹⁸⁹ V lednu roku 1947 byl Josef Janoušek jmenován náměstkem přednosty Oddělení pro zahraniční obchod. Po konci druhé světové války začal Janoušek studovat na Vysoké škole politické a sociální v Praze, svá studia završil Janoušek v roce 1949. Josef Janoušek poté

¹⁸⁸ AČNB, SBČS/ osobní spis Otakar Pohl.

¹⁸⁹ AČNB, NBČ/ osobní spis Josef Janoušek.

pokračoval v doktorském studiu, které ukončil v roce 1952 ziskem titulu RSDr. Roku 1955 došlo k jmenování Josefa Janouška starším úvěrovým inspektorem Oddělení pro úvěrování podniků zahraničního obchodu. V roce 1958 dostal Josef Janoušek výpověď. Z jakého důvodu se tak stalo spis Janouška neobsahuje, ale je možné, že k tomu došlo kvůli jeho zdravotním obtížím. Když se totiž následně roku 1958 Janoušek ucházel o zaměstnání v Dopravním podniku, tak tamější lékař konstatoval, že není schopen manuální práce.¹⁹⁰

Karel Čapek

Karel Čapek se narodil 2. února 1893 v Gmündu v Dolních Rakousích. Jeho otec Dominik Čapek měl firmu s názvem Strojní pila a výroba beden. Ještě v období Čapkova dětství se rodina přestěhovala do Prahy. Zde Karel Čapek vychodil v roce 1910 nižší reálné gymnázium, a po ukončení gymnázia pracoval Čapek tři roky v otcově firmě. Poté nastoupil na obchodní akademii, kde absolvoval krátký abiturientský kurz. Po absolvování kurzu pracoval Karel Čapek ještě krátce pro svého otce. Tuto práci však přerušil Čapkův nástup na vojenskou službu. Čapek absolvoval vojenskou službu 15. března 1914. V říjnu roku 1914 vypukla první světová válka. Čapek sloužil v armádě od 26. října 1914 do 30. 11. 1918. Po skončení první světové války nastoupil Karel Čapek v březnu roku 1914 do Bankovního úřadu při ministerstvu financí. Čapek měl původně nastoupit do firmy Dominika Čapka, ta však krátce po skončení války zkrachovala.¹⁹¹

Dne 29. října 1920 se Karel Čapek oženil s Miladou Zemanovou. První dítě se jim narodilo v roce 1929. V lednu roku 1922 byl Čapek jmenován kontrolorem. V lednu roku 1928 byl Karel Čapek zařazen do vyššího platového stupně. V roce 1929 byl Čapek jmenován vrchním kontrolorem III. třídy. V lednu roku 1931 se stal Karel Čapek vrchním kontrolorem II. třídy. Důležitý byl pro Karla Čapka rok 1934, kdy se stal náměstkem přednosty osobního oddělení Národní banky Československé. V listopadu téhož roku se stal Čapek přednostou filiálky v Mladé Boleslavi. Rovněž byl Čapkovi v tomto městě přidělen byt. V dubnu roku 1936 byl

¹⁹⁰ AČNB, NBČ/ osobní spis Josef Janoušek.

¹⁹¹ AČNB, NBČ/ osobní spis Karel Čapek.

Čapek povolán zpět do Prahy, kde mu byla opět přidělena funkce náměstka přednosty osobního oddělení, neboť tím, že byl Čapek vyslán do Mladé Boleslavi, tak o tuto funkci přišel. V lednu roku 1938 byl Čapek jmenován přednostou osobního oddělení Národní banky Československé. O rok později se stal Čapek inspektorem I. třídy. V roce 1939 mu také zemřel otec Dominik Čapek. Roku 1940 byl Karel Čapek jmenován náměstkem ředitele osobního oddělení Národní banky Československé. V roce 1942 mu byl udělen jazykový příspěvek a byl rovněž osvobozen od jazykové zkoušky. V roce 1941 byl Karel Čapek jmenován vrchním inspektorem III. třídy, o dva roky později se stal Čapek vrchním inspektorem II. třídy a v roce 1946 byl povýšen do funkce vrchního inspektora I. třídy. Od ledna roku 1950 získal Čapek nárok na důchod. O dva roky později mu Státní banka Československá dala výpověď z důvodů reorganizačních a úsporných opatření. To byla alespoň oficiální verze, osobní spis Karla Čapka se o dalších skutečnostech nezmiňuje.¹⁹²

Ferdinand Václavík

Ferdinand Václavík se narodil 14. dubna 1904 v Praze na Žižkově. Jeho otec Jan Václavík pracoval na dráze a postupně se vypracoval až na strojvedoucího. Matka Anna Václavíková byla v domácnosti. Václavíkovým se narodilo sedm dětí, ale pouze čtyři se dožily dospělosti. Přestože se rodina potýkala s materiálními nedostatky, tak tři ze čtyř dětí dokázaly vystudovat vysokou školu. Na této skutečnosti měla zásadní podíl Ferdinandova matka Anna Václavíková, která byla velmi orientovaná na zajištění vzdělání svým dětem. Nejstarší dcera Anna Václavíková se stala ředitelkou školy, syn Jindřich Václavík se stal lékařem, mladší syn Jan Václavík byl inženýrem. Ferdinand Václavík jako nejmladší dítě svých rodičů vystudoval v roce 1922 Vyšší reálku na Žižkově. V roce 1921 vstoupil Ferdinand pod vlivem svého bratra a otce do sociálnědemokratické strany. V letech 1923-1929 absolvoval Václavík vojenskou službu. V roce 1931 nastoupil Václavík Národní banky Československé, kde začal pracoval v devizovém odboru.¹⁹³

¹⁹² AČNB, NBČ/ osobní spis Karel Čapek.

¹⁹³ AČNB, NBČ/ osobní spis Ferdinand Václavík.

Během války setrval Ferdinand Václavík ve svém zaměstnání a nezapojil se do odboje. Po válce pracoval Václavík nadále v devizovém odboru. Avšak po komunistickém převratu v únoru roku 1948 se dostal Ferdinand Václavík do problémů kvůli svému členství v sociální demokracii. Proto horlivě četl marxistickou literaturu a také se v létě roku 1948 zúčastnil čtrnáctidenního školení KSČ v Mariánských lázních. Václavík se díky tomu v bance udržel a pracoval v ní až do roku 1972.¹⁹⁴

František Tomášek

František Tomášek se narodil 25. listopadu 1873 v Záboří nad Labem u Kutné Hory, kde byl jeho otec rolníkem. V roce 1891 absolvoval Tomášek místní reálku s maturitou. Poté pracoval Tomášek několik let u firmy Kerhart a v roce 1899 nastoupil do Rakousko – Uherské banky. V této bance pracoval více než 21 let. Roku 1910 se František Tomášek oženil se Zdeňkou Horovou. Dne 12.7. 1911 se mu narodil syn Jindřich a druhý syn Zdeněk se narodil v prosinci 1913. V roce 1920 Tomášek z Rakousko – Uherské banky odešel a nastoupil do Bankovního úřadu při ministerstvu financí, kde nastoupil do funkce vrchního kontrola filiálky v Brně. ¹⁹⁵ V lednu roku 1922 byl Tomášek povýšen do funkce vrchního inspektora a povolán do Prahy. Zde působil v hlavním ústavu Bankovního úřadu a 1. ledna 1924 byl Tomášek povýšen do pozice tajemníka. V roce 1928 se František Tomášek stal tajemníkem I. stupně. O dva roky později byl Tomášek jmenován náměstkem ředitele banky. V červenci roku 1930 byl František Tomášek jmenován náhradníkem člena Poradního sboru při Československém zúčtovacím ústavu v Praze. V listopadu roku 1936 se stal zástupcem Národní banky Československé v Pražské burzovní komoře. V dubnu roku 1939 byl Tomášek zproštěn funkce a zároveň mu bylo bankovní radou vysloveno poděkování za služby, které pro Národní banku vykonával. Tímto aktem odešel František Tomášek do penze.¹⁹⁶

¹⁹⁴ AČNB, NBČ/ osobní spis Ferdinand Václavík.

¹⁹⁵ AČNB, NBČ/ osobní spis František Tomášek.

¹⁹⁶ AČNB, NBČ/ osobní spis František Tomášek.

Josef Šotola

Josef Šotola se narodil 28. listopadu 1896 v obci Střelohoštice. Vychodil zde tři třídy měšťanské školy a pak studoval ještě čtyři roky na reálce v Sušici. V roce 1915 Šotola absolvoval abiturientský kurz při obchodní akademii v Chrudimi. Poté byl Josef Šotola naverbován do rakousko-uherské armády, v ní bojoval déle než dva roky a po zajetí vstoupil do legií. V legiích působil do 31. 12. 1919. Poté se stal Šotola členem československé armády a v ní působil až do února 1920. Po odchodu z armády nastoupil na pozici úředníka do Bankovního úřadu při ministerstvu financí. V roce 1923 se Josef Šotola oženil s Růženou Šnebergerovou.¹⁹⁷ O rok později se jim narodila dcera Hana a pět let poté ještě syn Josef. V průběhu 20. a 30. let postoupil Josef Šotola z pozice kontrolora IV. třídy až na pozici kontrolora I. třídy. Po vzniku Protektorátu Čechy a Morava pracoval Josef Šotola nadále v bance a do odboje se nezapojil. V roce 1944 byl Josef Šotola jmenován vrchním inspektorem. V době, kdy probíhalo Pražské povstání, byl Josef Šotola spolu s dalšími zaměstnanci banky internován od 5. do 8. května 1945 v budově bývalé Národní banky Československé na Praze 2. Dne 21. září 1945 byl Josef Šotola začleněn do stejné platové kategorie jako vrchní inspektoři II. třídy. V roce 1950 se stal Josef Šotola zástupcem vedoucího úctárny. Krátce poté byl v důsledku komunistických čistek přinucen odejít do předčasného důchodu.¹⁹⁸

Ivan Jež

Ivan Jež se narodil roku 1905 v Ostravě. V roce 1923 maturoval Jež na gymnáziu Ostravě. V letech 1923-1927 studoval Ivan Jež na Vysoké škole obchodní. Poté Jež studoval na obchodní univerzitě v Miláně. V letech 1929-1932 vystudoval Ivan Jež ještě Právnickou fakultu Univer-

¹⁹⁷ AČNB, NBČ/ osobní spis Josef Šotola.

¹⁹⁸ AČNB, NBČ/ osobní spis Josef Šotola.

zity Karlovy v Praze. V roce 1933 nastoupil JUDr. Ing. Ivan Jež do Národní banky Československé. Zde pracoval jako kontrolor. Kontrolor měl nejen kontrolovat hospodářské výsledky banky, ale v případě Ivana Ježe také vzdělávání a chování ostatních kontrolorů. Svou práci vykonával Jež svědomitě, neboť byl často povyšován. Ke změně v dosavadních poměrech došlo po obsazení země Německem, kdy se Národní banka Československá dostala pod kontrolu německých orgánů.¹⁹⁹ Přestože banka získala nového guvernéra, tak mohl Ivan Jež dále pokračovat v práci na své pozici. Změnou byl pro Ježe rok 1944, kdy byl nuceně nasazen do továrny v pohraničí. Na tomto místě setrval až do konce války. Dokonce po jejím skončení požádal Ivan Jež dvakrát o dovolenou, aby mohl dále pracovat v továrně. Snažil se totiž společně s několika spolupracovníky o to, aby mohla továrna dále fungovat. Zatímco jeho první žádost byla schválena, tak ta druhá již nikoliv. V důsledku toho se Jež vrátil nazpět do Národní banky Československé. V roce 1946 však Jež přešel na Úřad předsednictva vlády, kde začal pracovat v sekretariátu Hospodářské rady. Tímto krokem přestal být Ivan Jež zaměstnancem Národní banky Československé.²⁰⁰

Karel Snopek

Karel Snopek se narodil 1. června 1919 v Klecanech. Snopkův otec provozoval živnost malíře pokojů. Snopek vychodil pět tříd obecné školy v Klecanech. Po absolvování obecné školy dojížděl Snopek do Prahy, kde studoval na reálce v Karlíně. Na studia si vydělával v důsledku špatné hmotné situace rodiny kondicemi. V letech 1937-1939 studoval Karel Snopek Vysokou školu obchodní v Praze. V průběhu studia pracoval Snopek na vinohradské pobočce pražské Legiobanky. V roce 1939 nastoupil Snopek do spořitelny v Brandýse nad Labem. Snopek zde pracoval na různých odděleních až do roku 1945. V letech 1942-1944 studoval Karel Snopek ilegálně dialektický a historický materialismus a také marxistickou ekonomii. V květnu

¹⁹⁹ AČNB, NBČ/ osobní spis Ivan Jež.

²⁰⁰ AČNB, NBČ/ osobní spis Ivan Jež.

roku 1945 byl Snopek členem národního výboru v Klecanech, kde zastával funkci bezpečnostního referenta, jenž měl na starosti dopravu vojenského materiálu do Prahy.²⁰¹ Členem národního výboru v Klecanech byl Snopek až do roku 1946. V roce 1945 Snopek také vstoupil do KSČ. V srpnu roku 1948 nastoupil Snopek do Živnostenské banky, kde působil dva roky. V roce 1950 začal Karel Snopek pracovat ve Státní bance československé. V létě roku 1950 se také Snopek oženil, jeho manželkou se stala Emílie Snopková a v roce 1956 se jim narodil syn Karel. Roku 1950 se stal Snopek členem Okresního výboru KSČ Praha 3, kde působil až do roku 1957. V roce 1957 se stal Karel Snopek členem Okresního výboru Praha 1. Snopkova úspěšná stranická kariéra byla završena v roce 1970, kdy se stal lektorem ideologického oddělení ÚV KSČ a také přednášel na Vysoké škole politické. V roce 1983 odešel Karel Snopek do důchodu.²⁰²

Ludvík Kováčik

Ludvík Kováčik se narodil 22. května 1913 v osadě Dobroč v okrese Brezno nad Hronovem. Jeho otec Matěj Kováčik byl ruským legionářem a po skončení první světové války se stal maloobchodníkem s optikou. Jeho matka Mária Muranská pracovala v domácnosti. Kováčik měl dva sourozence, sestru Julii, narozenou v roce 1909 a bratra Viliama, narozeného v roce 1921. Ludvík Kováčik absolvoval nejprve lidovou a měšťanskou školu a poté státní obchodní akademii v Banské Bystrici. Obchodní akademii mohl absolvovat jenom proto, že jako syn ruského legionáře měl nárok na stipendium, které vyplácela Banka československých legií dětem legionářů. Po maturitě v roce 1932 nastoupil Kováčik 1. srpna téhož roku do Žilinské obchodní banky v Žilině. Zde však strávil pouze asi 5 měsíců a přestoupil do tamní filiálky Banky

²⁰¹ AČNB, SBČS/ osobní spis Karel Snopek.

²⁰² AČNB, SBČS/ osobní spis Karel Snopek.

československých legií, kde působil až do 30. září 1935. Den na to nastoupil Ludvík Kováčik na dvouletou vojenskou prezenční službu. Počínaje 1. říjnem 1937 se Kováčik opět vrátil do služeb Banky československých legií. Tentokrát to však bylo do filiálky banky v Ružomberoku. Zde působil až do 15. března roku 1938. O den později se stal zaměstnancem Národní banky československé v Krnově. Později pracoval také v Olomouci a v Praze. Když po obsazení zbytku českých zemí došlo k vytvoření Slovenské národní banky v Bratislavě, tak zde 1. dubna roku 1939 nastoupil do služeb.²⁰³

Dne 20. června 1942 se Ludvík Kováčik oženil s Tamarou Netouškovou. Jejím otcem byl profesor MUDr. Miloš Netoušek, který pracoval jako přednosta IV. interní kliniky v Praze. Se svojí manželkou měl Kováčik dceru Janu narozenou v lednu roku 1945 a Ivanu narozenou v prosinci 1954. Od 29. srpna roku 1944 se Kováčik účastnil Slovenského národního povstání, přesněji pomohl pro něj získat finanční prostředky z bankovních rezerv. Po neúspěchu Slovenského národního povstání uprchl Kováčik do Sovětského svazu, kde v Moskvě pracoval jako redaktor pořadu „Za slovenskú slobodu“. Zde působil až do května roku 1945.²⁰⁴

V roce 1945 vstoupil Ludvík Kováčik do KSČ a v květnu roku 1945 se stal pracovníkem sekretariátu UV KSS v Bratislavě. Na tomto postu zůstal až do 28. února roku 1948. Dne 1. března téhož roku se stal hlavním ředitelem slovenské Tatrabanky. Na tomto postu vydržel až do konce června roku 1950. Dne 1. července roku 1950 byl Kováčik jmenován náměstkem generálního ředitele Státní banky československé v Praze, přičemž tuto pozici zastával až do konce roku 1953. V roce 1953 byl jmenován hlavním ředitelem Státní banky Československé a v tomto postavení pracoval až do roku 1964. V letech 1956 až 1965 působil Kováčik jako lektor ÚV KSČ v Praze. V roce 1965 se stal Kováčik generálním ředitelem Československé obchodní banky v Praze a zde působil až do května roku 1971. Dne 1. června 1971 byl Kováčik jmenován náměstkem ředitele Státní banky československé. V roce 1976 odešel Kováčik do důchodu.²⁰⁵

²⁰³ AČNB, SBČS/ osobní spis Ludvík Kováčik

²⁰⁴ AČNB, SBČS/ osobní spis Ludvík Kováčik

²⁰⁵ AČNB, SBČS/ osobní spis Ludvík Kováčik

Jaroslav Tuček

Jaroslav Tuček se narodil 22. ledna 1907 v Nové Pace. V letech 1921 až 1927 studoval na státní vyšší reálce v Jičíně. Zde také v roce 1927 s vyznamenáním maturoval. Poté nastoupil na Vysokou školu obchodní v Praze, kde studoval obchodní vědy a v roce 1931 zde složil státní zkoušky. V lednu roku 1933 byl Jaroslav Tuček přijat do služeb Národní banky Československé. V bance zastával post úřednického aspiranta. V červenci roku 1934 byl Jaroslav Tuček jmenován definitivním úředníkem. V březnu roku 1935 uzavřel sňatek se slečnou Věrou Schopsovou. V lednu roku 1937 byl Jaroslav Tuček jmenován úředníkem I. třídy. Za dva roky později se stal Tuček revidentem IV. třídy. V červenci téhož roku se mu narodil syn Petr. V lednu roku 1941 se stal Jaroslav Tuček revidentem I. třídy, a o dva roky později také byl Tuček jmenován kontrolorem VI. třídy. V září roku 1945 byl Jaroslav Tuček na základě rozhodnutí dočasné správy Národní banky československé jmenován vrchním kontrolorem IV. třídy, a dále rozhodnutím stejného útvaru byl Tuček rovněž jmenován náměstek přednosty oddělení devizového odboru. Této funkce se ujal 1. ledna 1946.²⁰⁶

Dne 1. ledna 1947 se stal Jaroslav Tuček přednostou oddělení pro zahraniční obchod a stejného dne také začal zastávat funkci vrchního kontrolora II. třídy B. O rok později se stal Jaroslav Tuček náměstkem ředitele oddělení pro zahraniční obchod. V dubnu roku 1948 se stal

²⁰⁶ AČNB, SBČS/ osobní spis Jaroslav Tučka

Jaroslav Tuček také úředníkem Ministerstva zahraničního obchodu. V důsledku rozhodnutí obou těchto institucí a také Tučkova přání zůstal Jaroslav Tuček nadále zaměstnancem obou těchto útvarů. V říjnu roku 1948 se začal Jaroslav Tuček dostávat do politických potíží, neboť se odmítal stát členem komunistické strany. Jak ministerstvo, tak národní banka za Tučkem prozatím stály, neboť si cenily jeho odborných znalostí. V červnu roku 1950 mohl být tak Tuček jmenován vedoucím oddělení devizové úřadovny v odboru devizového dohledu. V červenci téhož roku byl Tuček jmenován také vedoucím oddělení evidence a kontroly výročních pohledávek a závazků v odboru devizového dohledu. Dalšího povýšení se Tuček dočkal v srpnu roku 1955 kdy byl jmenován ekonomem pro národohospodářské rozbory v oddělení ekonomickém v odboru devizově ekonomickém a právním ve Správě operací zahraničních. Tučkův pracovní poměr v bance skončil v červnu roku 1958.²⁰⁷

²⁰⁷ AČNB, SBČS/ osobní spis Jaroslav Tučka

Hynek Janečka

Hynek Janečka se narodil 15. července v roce 1892. Jeho otec byl rolníkem. V letech 1904 až 1911 studoval na reálce s maturitou v Holešově. Maturoval s vyznamenáním. V letech 1911 až 1912 absolvoval abiturientský kurz při Obchodní akademii v Brně. V srpnu roku 1913 nastoupil Hynek Janečka jako úředník do Občanské záložny na Smíchově, kde působil až do 11. června roku 1915. V tento den totiž nastoupil na vojenskou službu, kterou ukončil v červenci roku 1919. V průběhu vojenské služby se Janečka dne 26. listopadu 1918 oženil s Antoníí Podsedníčkovou ve vojenském kostele v Brně. Hynek Janečka ovládal velmi dobře německý jazyk a částečně také francouzský a ruský jazyk. Dne 21. října 1919 nastoupil Hynek Janečka jako smluvní úředník do Bankovního úřadu při ministerstvu financí. Dne 8. září 1920 se mu narodila dcera Libuše. V listopadu roku 1920 se stal stálým úředníkem a 1. ledna 1921 byl povýšen na revidenta. V roce 1923 byl jmenován kontrolorem a o tři roky později se stal kontrolorem IV. třídy. V srpnu roku 1924 se mu narodila dcera Vlasta.²⁰⁸

Od 1. ledna roku 1929 byl Hynek Janečka povýšen na kontrolora I. třídy. O rok později se stal Janečka vrchním kontrolorem III. třídy a v průběhu pěti let se propracoval až do funkce vrchního kontrolora I. třídy. Dne 25. června 1935 byl také Hynek Janečka povýšen jmenován náměstkem přednosta Úvěrového oddělení. V lednu 1936 byl Janečka povýšen na inspektora III. třídy. V průběhu tří let se vypracoval až na funkci inspektora I. třídy. V červnu roku 1940 získal Hynek Janečka titul náměstka ředitele Úvěrového odboru Národní banky pro Čechy a Moravu v Praze. V lednu 1941 byl Janečka jmenován vrchním inspektorem III. třídy. Dne 14. října 1941 nastoupila do Banky pro Čechy jako úřednice Janečkova starší dcera Libuše Janečková. V lednu roku 1944 se stal vrchním inspektorem II. třídy. A 1. ledna 1946 byl jmenovatelem úvěrového odboru. O rok později byl Hynek Janečka jmenován vrchním inspektorem I. třídy. Tuto funkci zastával až do 5. července 1950, kdy odešel ze zdravotních důvodů do penze.²⁰⁹

²⁰⁸ AČNB, SBČS/ osobní spis Hynek Janečka

²⁰⁹ AČNB, SBČS/ osobní spis Hynek Janečka

Čeněk Hetych

Čeněk Hetych se narodil 26. prosince roku 1903 v obci Veselí u Přelouče v okrese Pardubice. V roce 1917 absolvoval tři třídy měšťanské školy v Přelouči. Poté nastoupil na Obchodní akademii v Chrudimi. Tuto školu ukončil v roce 1921 maturitou. Pak nastoupil do Agrární banky československé v Praze. Při práci vystudoval Vysokou školu obchodní v Praze. Hetych ovládal velmi dobře německý, francouzský i anglický jazyk. V Agrární bance pracoval Čeněk Hetych až do 31. března 1930. Dne 1. dubna téhož roku vstoupil do služeb Národní banky československé jako praktikant. Do konce roku byl ještě povýšen na úřednického aspiranta a v červenci následujícího roku se Hetych stal definitivním úředníkem. V lednu roku 1933 se stal Čeněk Hetych úředníkem II. třídy. O dva roky později byl povýšen na revidenta V. třídy. V následujících třech letech rychle postupoval na kariérním řebříčku, takže mohl být 1. ledna 1938 povýšen na revidenta I. třídy.²¹⁰

Dne 29. července 1939 se Čeněk Hetych oženil s Marií Kumpeovou. V lednu roku 1940 se stal kontrolorem VI. třídy. Dne 23. května 1940 se Čeňku Hetychovi narodila dcera Marie. Dne 25. června 1941 byl Čeněk Hetych jmenován zástupcem Banky pro Čechy a Moravu v Praze k provádění kontroly pojištění uzavíraných Českým svazem válečného pojištění. V lednu roku 1942 byl jmenován kontrolorem III. třídy. O dva roky později se stal vrchním kontrolorem III. třídy. V lednu roku 1946 byl Hetychovi propůjčen titul náměstka ředitele II. sekretariátu (pro zahraničí). Dne 1. ledna 1947 byl již Čeňku Hetychovi udělen titul II. náměstka ředitele II. sekretariátu. Ve stejný den se stal Hetych také inspektorem III. třídy. V roce 1950 byl pověřen funkcí zástupce vedoucího oddělení smluvního a právního v odboru obchodně právním. V září roku 1951 získal novou funkci. Byl jmenován vedoucím pododdělení pro SSSR a lidové demokracie v oddělení smluvním a odboru obchodně politickém. V listopadu roku 1953 byl Čeněk Hetych jmenován vedoucím ekonomického oddělení v odboru devizově ekonomickém

²¹⁰ AČNB, SBČS/ osobní spis Čeněk Hetych

a právním ve správě zahraničních operací v ústředí Státní banky československé. Tento post zastával Čeněk Hetych až do 31. října 1957, kdy odešel do penze.²¹¹

Jan Čakrt

Jan Čakrt se narodil 30. června 1903 v Těšíně. Bydlel v Moravské Ostravě. V letech 1913 až 1919 vystudoval německé gymnázium v Těšíně a následně ještě v letech 1919 až 1921 české gymnázium v Ostravě. Absolvoval dva semestry na Vysoké škole obchodní v Praze a poté studoval na univerzitách v Mannheimu, v Ženevě, ve Frankfurtu nad Mohanem a v Basileji. Právě na univerzitě v Basileji získal v roce 1926 titul doktora věd politických. Na těchto univerzitách také prohloubil znalost jazyků. Čakrt ovládal plynně němčinu a angličtinu. Kromě toho mluvil také polsky a anglicky. Od ledna 1927 pracoval u J. G. Selliga bankovního závodu. V červenci roku 1927 nastoupil Čakrt do nakladatelství J. Otto spol. s r.o. Od 1. prosince roku 1927 do 14. března 1928 pracoval jako společník E. Pressera, velkoobchodníka s dřívím v Těšíně. Dne 15. března roku 1928 vstoupil do služeb Národní banky Československé. Netrvalo mu ani rok, než se z úřednického čekatele vypracoval na úředníka IV. třídy. Tento post zastával od 1. ledna 1929. V průběhu dalších dvou let vystoupal na post úředníka I. třídy. V červnu roku 1931 se Jan Čakrt oženil s Antonií Klímkovou. Dne 7. prosince 1932 se mu narodila dcera Eva a 27. ledna 1935 syn Jan. V lednu roku 1932 se stal Jan Čakrt revidentem VI. třídy. Stačily pouhé tři roky, aby se vypracoval na post revidenta I. třídy.²¹²

V letech 1936 až 1939 postoupil Jan Čakrt z pozice kontrolora VI. třídy na pozici kontrolora I. třídy. V lednu roku 1940 se stal náměstkem přednosty oddělení pro úpravu platebního styku s cizinou. Ve stejný den získal také funkci vrchního kontrolora III. třídy. O rok později se stal vrchním kontrolorem II. třídy. Od ledna roku 1943 působil na postu přednostou oddělení devizového odboru, a to konkrétně pro úpravu platebního styku s cizinou. V lednu roku 1943 se

²¹¹ AČNB, SBČS/ osobní spis Čeněk Hetych

²¹² AČNB, SBČS/ osobní spis Jan Čakrt

zhoršilo Čakrtovo onemocnění páteře. V důsledku tohoto handicapu si byl nucen často vybírat dovolenou. V lednu roku 1945 byl jmenován vrchním kontrolorem I. třídy. V lednu roku 1946 získal Jan Čakrt titul náměstka ředitele v sekretariátu II. pro zahraničí. V lednu roku 1946 obdržel Jan Čakrt oficiální poděkování od československé vlády za to, že se účastnil československé delegace na reparační konferenci v Paříži, kde hájil československé zájmy. Dne 1. ledna roku 1948 se stal Jan Čakrt ředitelem oddělení pro mezinárodní styk. V červenci roku 1950 získal Jan Čakrt další funkci, a to post druhého zástupce vedoucího odboru obchodně právního ve skupině III. – zahraniční. Současně získal funkci vedoucího oddělení smluvního a právního v témže odboru.²¹³

V září roku 1951 se stal Jan Čakrt vedoucím pododdělení pro kapitalistické státy v oddělení smluvním v odboru obchodně politickém. Dne 1. ledna roku 1953 začal působit jako referent ve smluvním oddělení – odbor obchodně politický. Na této funkci působil až do 1. srpna roku 1955, kdy se stal starším devizovým ekonomem v odboru devizově ekonomickém a právním. Na tomto postu působil až do 1. února roku 1956, kdy se stal referentem fondovních hodnot. V červenci roku 1956 získal post staršího referenta fondovních hodnot. Dne 20. prosince roku 1956 byl Jan Čakrt vzat do vazby a 24. září 1957 byl Jan Čakrt odsouzen senátem krajského soudu trestního v Praze k trestu odnětí svobody na 25 let a také k propadnutí majetku. Proti tomuto rozsudku se Jan Čakrt odvolal. Tento rozsudek byl však 26. června 1958 opět projednán krajským soudem a předchozí rozsudek krajského soudu byl potvrzen. V roce 1958 byl Jan Čakrt také propuštěn ze služeb Státní banky československé.²¹⁴

²¹³ AČNB, SBČS/ osobní spis Jan Čakrt

²¹⁴ AČNB, SBČS/ osobní spis Jan Čakrt

Jaroslav Kabeš

Jaroslav Kabeš se narodil 18. června roku 1896 v Táboře. Jeho otec byl živnostníkem. Kabeš maturoval na reálce v Táboře roku 1919. Poté ještě v roce 1920 absolvoval také abiturientský kurz při Obchodní akademii v Chrudimi. Po vypuknutí 1. světové války se i Kabeš zapojil do bojů. Bojoval na ruské i italské frontě a po návratu do vlasti působil v československé armádě. V ní dosáhl hodnosti kapitána. Po demobilizaci (jako kapitán v záloze) nastoupil na post úředníka do Agrární banky v Praze. Jaroslav Kabeš měl vynikající znalost německého jazyka. Francouzský a ruský jazyk ovládal Kabeš velmi dobře. Po skončení války se oženil s Annou Zárubovou a v září 1921 se jim narodila dcera Jarmila. Kromě svého zaměstnání byl také publicisticky činný.²¹⁵

V lednu roku 1927 nastoupil Kabeš jako účetní do Československé společnosti pro velkoobchod s uhlím v Praze. Později se tato firma přejmenovala na CENTROKARBON. V této společnosti pracoval Kabeš až do března roku 1946. Po skončení 2. světové války se stal Kabeš nejdříve místoředitelem a později i ředitelem Zemědělské banky pro Čechy a Moravu. Od května roku 1945 pracoval Jaroslav Kabeš jako člen správy Národní banky československé. V roce 1946 postoupil do funkce prvního náměstka vrchního ředitele Živnostenské banky. Tuto pozici zastával až do 5. dubna 1949, kdy byl Jaroslav Kabeš jmenován ministrem financí. V září roku 1953 po odvolání JUDr. Otakara Pohla se stal Jaroslav Kabeš generálním ředitelem Státní banky československé. Zde působil až do 16. srpna roku 1957, kdy odešel na vlastní žádost do penze.²¹⁶

²¹⁵ AČNB, SBČS/ osobní spis Jaroslav Kabeš

²¹⁶ AČNB, SBČS/ osobní spis Jaroslav Kabeš

Alois Malý

Alois Malý se narodil 12. října roku 1900 v Českých Budějovicích. Absolvoval 5 ročníků obecné školy ve Dvoře Králové nad Labem. Ve stejném městě vystudoval v roce 1919 reálné gymnázium a následně absolvoval v roce 1920 abiturientský kurz v Chrudimi. V roce 1921 nastoupil Alois Malý na Vysokou školu obchodní v Praze. Vysokoškolská studia ukončil v roce 1924. V této době pracoval jeho otec Antonín Malý jako inspektor u bankovního úřadu při ministerstvu financí. V roce 1925 nastoupil Alois Malý na vojenskou službu, kterou ukončil koncem listopadu 1926. Poté nastoupil do služeb inženýra Podhajského v Hostivaři, kde krátce pracoval od 15. března 1927 do 4. 4. 1927. V dubnu roku 1927 nastoupil do banky Slavia, kde působil až do 7. listopadu 1927. Následujícího dne nastoupil do Národní banky Československé, kde zastával nejprve funkci praktikanta, než byl 1. ledna 1930 povýšen na úředníka IV. třídy. V průběhu tří let se vypracoval až na funkci úředníka I. třídy. V lednu 1934 byl povýšen na revidenta VI. třídy. V průběhu čtyř let se dokázal Alois Malý vypracovat až na pozici revidenta I. třídy. Dne 11. prosince 1937 se Alois Malý oženil s Miladou Holanovou. Příbuzným Aloise Malého, který pracoval v Národní bance Československé, byl ještě jeho bratranec František Hněvkovský.²¹⁷

Dne 1. ledna 1938 se stal Alois Malý vrchním kontrolorem VIII. třídy. Z tohoto postu se dokázal opět v průběhu čtyř let vypracovat až na pozici kontrolora I. třídy. V roce 1942 byl také Alois Malý osvobozen od povinnosti skládat všeobecnou jazykovou zkoušku z německého jazyka z důvodu jeho jazykových dovedností. Alois Malý totiž hovořil francouzsky, německy, anglicky a částečně i italsky. V lednu roku 1943 byl Alois Malý jmenován náměstkem přednosty oddělení devizového odboru. Konkrétně se jednalo o devizové přidělové oddělení. V lednu roku 1943 se stal Alois Malý také vrchním kontrolorem III. třídy. V září roku 1945 byl Alois Malý jmenován vrchním kontrolorem II. třídy. V lednu roku 1946 postoupil na pozici

²¹⁷ AČNB, SBČS/ osobní spis Alois Malý

vrchního kontrolora I. třídy a následně v lednu roku 1947 byl jmenován přednostou oddělení úpravy měny. V lednu roku 1948 se stal Alois Malý inspektorem III. třídy.²¹⁸

Dne 27. dubna roku 1948 byl Alois Malý jako zástupce Národní banky československé jmenován členem předsednictva Likvidačního fondu měnového. V lednu roku 1952 se Alois Malý stal zástupcem vedoucího odboru pro financování výsadních společností ve III. skupině zahraniční. V listopadu 1954 byl Alois Malý jmenován II. zástupcem vedoucího odboru úvěrování podniků zahraničního obchodu Správy operací zahraničních ústředí Státní banky československé. V srpnu roku 1955 byl Alois Malý jmenován starším ekonomem pro národohospodářské rozborů v ekonomickém oddělení v odboru devizově ekonomickém a právním ve správě operací zahraničních. Tento post zastával Alois Malý až do svého odchodu ze služeb Státní banky československé, ke kterému došlo dnem 12. října 1960.²¹⁹

Antonín Nedvěd

Antonín Nedvěd se narodil 6. listopadu 1897 v Praze na Smíchově. Jeho otec Bernard Nedvěd byl povoláním architekt. Antonín Nedvěd absolvoval v roce 1915 sedm tříd reálky v Praze. Následně ve stejném roce nastoupil vojenskou službu prezenční, kterou ukončil 31. srpna 1917. Dne 13. září 1917 vstoupil do ruských legií, v nichž setrval až do 30. června roku 1920.

²¹⁸ AČNB, SBČS/ osobní spis Alois Malý

²¹⁹ AČNB, SBČS/ osobní spis Alois Malý

V roce 1920 začal studovat na Vysoké škole obchodní v Praze, kterou absolvoval v roce 1923. Dne 29. září 1924 nastoupil do Poštovního úřadu šekového. Zde působil až do května roku 1925. Dne 16. května 1925 vstoupil Antonín Nedvěd do služeb Národní banky československé, kde začal pracovat nejprve jako výpomocný úředník, v červnu roku 1926 byl povýšen na úředníka a v červenci roku 1926 se stal úředníkem III. třídy. Postupně se vypracoval až na post úředníka I. třídy.²²⁰

V lednu roku 1929 byl povýšen na revidenta VI. třídy. V průběhu nadcházejících pěti let se vypracoval postupně až na revidenta I. třídy. V lednu roku 1935 byl jmenován kontrolorem VII. třídy. Během následujících pěti let se Antonín Nedvěd vypracoval až na pozici kontrolora I. třídy. Dne 10. července roku 1937 se Antonín Nedvěd oženil se Zdeňkou Zabylovou, která působila jako primabalerína v Národním divadle. Dne 1. ledna roku 1941 byl Antonín Nedvěd jmenován vrchním kontrolorem III. třídy. Na tomto postu působil až do ledna roku 1943, kdy byl propuštěn ze zaměstnání na základě nařízení řííšského protektora, které již dále neumožňovalo práci legionářů v Bance pro Čechy a Moravu. Po skončení války v květnu roku 1945 byl Antonín Nedvěd opět přijat do služby. Ve stejném roce také došlo k jeho povýšení na vrchního kontrolora I. třídy. Tento post zastával až do 1. ledna roku 1948, kdy byl jmenován inspektorem III. třídy. Tento post zastával v Národní bance až do ledna roku 1954, kdy přešel na ministerstvo financí.²²¹

František Strnad

František Strnad se narodil 3. května 1896 v Praze. Jeho otec se jmenoval rovněž František Strnad a působil jako obchodník na Praze 2. František Strnad v roce 1911 absolvoval měšťanskou školu v Praze. Poté nastoupil na Československou obchodní akademii v Praze, kterou absolvoval v roce 1915. V dubnu téhož roku 1915 nastoupil do armády, vojenskou službu

²²⁰ AČNB, SBČS/ osobní spis Antonín Nedvěd

²²¹ AČNB, SBČS/ osobní spis Antonín Nedvěd

ukončil 20. února v roce 1921 v hodnosti nadporučíka v záloze. Následujícího dne započal službu u Bankovního úřadu ministerstva financí v Praze jako praktikant. Dne 1. března roku 1922 byl povýšen na úředníka. Tuto funkci zastával František Strnad téměř 4 roky, než byl 1. ledna roku 1926 povýšen na revidenta V. třídy. V průběhu dalších 3 let byl František Strnad postupně povyšován, až dosáhl 1. ledna roku 1929 hodnosti revidenta I. třídy. Dne 30. října roku 1928 se František Strnad oženil s Marií Ziemanovou, která byla dcerou poštovního tajemníka a měl s ní dvě děti. Jiřinu, narozenou 9. února roku 1930 a Libuši, narozenou 7. ledna roku 1935.²²²

V lednu roku 1930 byl František Strnad povýšen do funkce kontrolora VIII. třídy. V průběhu dalších 6 let dokázal Strnad postoupit do funkce kontrolora I. třídy, kdy byl jmenován 1. ledna roku 1936. Tuto funkci zastával další 3 roky, než byl 1. ledna roku 1939 povýšen do funkce vrchního kontrolora I. třídy. Tento post zastával František Strnad až do 1. ledna roku 1943. V tento den byl povýšen na vrchního kontrolora II. třídy a o dva roky později se stal vrchním kontrolorem I. třídy. Dne 1. ledna roku 1946 byl jmenován inspektorem III. třídy. O rok později byl jmenován František Strnad náměstkem přednosty úvěrového oddělení. Počátkem roku 1949 a to 14. ledna, si František Strnad zažádal o poskytnutí bezúročné zálohy na své služební požitky v hodnotě 16 000,- Kč, kterou nutně potřeboval na doplnění bytového zařízení a ošacení rodiny. Tato záloha mu byla 19. ledna schválena a byla mu vyměřena měsíční splátka ve výši 700,- Kčs. Dne 30. června roku 1950 byla Františku Strnadovi udělena šestiměsíční zdravotní dovolená, po jejímž ukončení měl odejít do výslužby, k čemuž také došlo. František Strnad oficiálně odešel do penze 1. ledna roku 1951.²²³

Václav Kalina

Václav Kalina se narodil 13. prosince roku 1910 v obci Česká Lípa. V roce 1929 maturoval na Obchodní akademii Hlavního města Prahy na Smíchově. Po skončení studií začal František Kalina od 1. srpna téhož roku pracovat v České bance v Praze. Zde působil až do 31. prosince 1939. Od 1. ledna roku 1940 začal pracovat pro Živnostenskou banku v Brandýse nad Labem.

²²² AČNB, SBČS/ osobní spis František Strnad

²²³ AČNB, SBČS/ osobní spis František Strnad

V roce 1941 se Václav Kalina oženil s Albínou Dubovou, která pracovala jako dělnice. Dne 2. září 1942 se mu narodil syn Václav a 22. dubna v roce 1948 syn Jan. Ve službách Živnostenské banky Václav Kalina působil až do 1. března roku 1943, kdy byl totálně nasazen. Do služeb Živnostenské banky se vrátil až 19. května roku 1945. V Živnostenské bance pak působil až do 2. července roku 1950. Dne 3. července 1950 se Václav Kalina stal oficiálně zaměstnancem Státní banky Československé v Praze.²²⁴

V srpnu roku 1955 byl Václav Kalina jmenován referentem pro úvěrový plán v odboru úvěrového a pokladního plánu ve správě plánovací a ekonomické. V květnu roku 1958 mu zemřela manželka. Dne 1. února roku 1961 byl Václav Kalina jmenován na funkční místo ekonoma statistické služby. V roce 1967 byl Václav Kalina povýšen do funkce samostatného referenta. Dne 1. ledna roku 1971 odešel Václav Kalina do důchodu.²²⁵

Josef Hrabovský

Josef Hrabovský se narodil 21. dubna 1913 v slovenském městě Žilina. Studoval na Obchodní akademii v Žilině. Josef Hrabovský velmi dobře ovládal ruský, anglický a německý jazyk. V období od konce 30.června do 30.listopadu roku 1934 pracoval Josef Hrabovský v Ústřed-

²²⁴ AČNB, SBČS/ osobní spis Václav Kalina

²²⁵ AČNB, SBČS/ osobní spis Václav Kalina

ném družstvu v Bratislavě. Dne 1. prosince 1934 začal pracovat Josef Hrabovský v Československém lombardním ústavu. V roce 1937 nastoupil do služeb Národní banky Československé. V říjnu roku 1939 pracoval na prezidiu Slovenské národní banky v Bratislavě. V lednu roku 1941 se stal úředníkem IV. třídy. Dne 7. října roku 1941 se oženil s Evou Vrbovou, dcerou Karla Vrby prokuristy Živnostenské banky v Praze. Její otec se také zavázal rodinu finančně podporovat.²²⁶

V lednu roku 1943 byl Josef Hrabovský povýšen do funkce úředníka I. třídy a o dva roky později v lednu roku 1945 se stal revidentem IV. třídy. V lednu roku 1946 se stal Hrabovský kontrolorem VIII. třídy. O rok později postoupil na post náměstka přednosty všeobecné korespondence devizového oddělení Národní banky Československé v Praze. V souvislosti s tímto povýšením se také Josef Hrabovský i s rodinou přestěhoval do Prahy.²²⁷

Dne 1. ledna 1948 se stal Hrabovský kontrolorem IV. třídy. V září roku 1949 byl pověřen dohledem nad osobní agendou v devizovém odboru. Dne 1. ledna roku 1953 byl Josef Hrabovský převeden do tiskárny bankovek ve Státní bance Československé. Dne 1. ledna roku 1954 v souvislosti s převedením agendy devizové kontroly na ministerstvo financí, byl i Josef Hrabovský převeden do služeb ministerstva financí. Dne 1. ledna 1954 jeho pracovní poměr u Národní banky Československé skončil.²²⁸

Karel Podlaha

Karel Podlaha se narodil 2. listopadu roku 1904 v obci Všeteč. Jeho otec pracoval jako maloročník. V letech 1910 až 1918 absolvoval Podlaha základní školu ve Všeteči. V roce 1918 na-

²²⁶ AČNB, SBČS/ osobní spis Josef Hrabovský

²²⁷ AČNB, SBČS/ osobní spis Josef Hrabovský

²²⁸ AČNB, SBČS/ osobní spis Josef Hrabovský

stoupil na Obchodní akademii v Českých Budějovicích, kde maturoval v roce 1922. Karel Podlaha byl dobře jazykově vybaven, ovládal dobře rusky, anglicky a německy. Dne 1. července roku 1922 nastoupil Karel Podlaha do Agrární banky Československé v Praze na oddělení poboček. Zde působil až do 20. října roku 1923. O dva dny později nastoupil do Československé průmyslové a hospodářské banky v zahraničním oddělení. Dne 8. července 1925 vstoupil Podlaha do Českobudějovické záložny, kde se vypracoval až do pozice vedoucího. V roce 1929 nastoupil Karel Podlaha do Národní banky Československé. Dne 9. června roku 1934 se Karel Podlaha oženil s Annou Růžičkovou, která pracovala jako úřednice. Ještě týž měsíc se jim narodila dcera Jiřina, druhá dcera Alena se narodila 14. října roku 1936.²²⁹

V roce 1944 se stal Karel Podlaha členem odbojové skupiny Národní výbor v Českých Budějovicích. Pro účast v této odbojové skupině byl v témže roce zatčen a uvězněn v koncentračním táboře Terezín – Malá pevnost až do konce 2. světové války. V roce 1945 vstoupil Karel Podlaha do Komunistické strany Československa. Ve stejném roce byl také členem předsednictva okresního výboru KSČ v Českých Budějovicích. Dne 30. dubna roku 1951 se stal Podlaha ředitelem pobočky České Budějovice Státní banky Československé.²³⁰

Dne 10. prosince 1953 byl Karel Podlaha jmenován vrchním ředitelem ústředí Státní banky Československé. Dne 1. září roku 1964 byl Podlaha jmenován vrchním ředitelem správy a také náměstkem generálního ředitele Státní banky Československé. Dne 1. listopadu 1964 se stal Karel Podlaha ředitelem správy a přesně o dva roky později se stal ředitelem správy I. Od 1. července roku 1967 začal Podlaha vykonávat funkci vedoucího odboru specializovaných referentů. Dne 11. května roku 1969 odešel Karel Podlaha do starobního důchodu.²³¹

Závěr

V této práci jsem zkoumal úředníky Národní banky Československé. Zkoumal jsem jejich sociologické znaky. Tedy odkud pocházeli s kým žili či kolik měli dětí. Rovněž jsem zkoumal jejich interakci s totalitním režimem. Zkoumal jsem také dějiny Československa, národohospodářských myslitelů a

²²⁹ AČNB, SBČS/ osobní spis Karel Podlaha

²³⁰ AČNB, SBČS/ osobní spis Karel Podlaha

²³¹ AČNB, SBČS/ osobní spis Karel Podlaha

také obecně úředníků a vzdělanců. Národní banka Československá byla významnou finanční institucí, která se podílela na stabilizovanosti a prosperitě Československého hospodářství. Československo patřilo v meziválečném období k nejvyspělejším zemím v Evropě. Rovněž tato země byla schopná produkovat kvalitní ministry financí jako například Aloise Rašína či Karla Engliše. Tito ministři se zasadili o úspěšnou měnovou politiku první republiky. Rovněž prezident Masaryk figuroval jako mravní a morální autorita meziválečného období.

Seznam pramenů a literatury:

Archivní materiály: Česká národní banka

AČNB/NBČ

SBČS

Seznam literatury:

BAŽANTOVÁ, Ilona. *Centrální bankovníctví v české historii po současnost: institucionální pohled*. Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky, 2005.

BOURDIEU, Pierre. *Teorie jednání*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 1998

BOURDIEU, Pierre. *Distinction: a social critique of the judgement of taste*. Cambridge: Harvard University Press, 1984

BRANDES, Detlef. *Češi pod německým protektorátem: okupační politika, kolaborace a odboj 1939-1945*. Překlad Petr Dvořáček. Třetí, rozšířené a revidované vydání. Praha: Prostor, 2019.

BRÁF, Albín. *Albín Bráf, život a dílo. Díl první, Paměti*. V Praze: Vesmír, 1922.

DOLEŽALOVÁ, Antonie, ed. *Albín Bráf: politik, národohospodář a jeho doba: [sborník z konference]*. Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky, 2013.

HÁJEK, Martin et al. *Kdo šetří, má za tři?: diskurz šetrnosti v proměnách české společnosti*. Vydání první. Praha: Slon, 2019

HLAVÁČ, Martin. *Karel Engliš mezi prvorepublikovou elitou*. Disertační práce. FF UK 2015, str. 80-91

HLAVÁČ, Martin. *Osobnost Karla Engliše očima současníků*. Diplomová práce. FF UK 2007,

HORÁČEK, Cyril a HERC, Svatopluk, ed. *Vzpomínky z mého života*. Vydání první. Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, v.v.i., 2017.

HORSKÁ, Pavla. *Naše prababičky feministky*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 1999

JUREČKA, Václav, ed. *Albín Bráf - doteky s dneškem: sborník příspěvků ze semináře: [25. září 2001, Ostrava]*. 1. vyd. Ostrava: Vysoká škola báňská - Technická univerzita, Ekonomická fakulta, Katedra ekonomie, 2001.

KAPLAN, Karel. *Národní fronta 1948-1960*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2012

KRAMEŠ, Jaroslav. *Ekonomie jako předmět výuky na vysokých školách v českých zemích do roku 1918*. Praha: Typograf, 2012.

KAIZL, Josef. *Z mého života. I, Až po habilitaci*. V Praze: Jos. R. Vilímeček, [1909].

KAIZL, Josef. Z mého života. II, Od habilitace Dr. Jos. Kaizla r. 1879 až k jeho vstupu do národní strany svobodomyslné r. 1890. V Praze: Jos. R. Vilímek, [1911],

KAIZL, Josef. Z mého života. III, Od vstupu Kaizlova do Národní strany svobodomyslné až do jeho smrti. V Praze: Jos. R. Vilímek, 1914, str. 5-10

KOVTUN, Jiří. Republika v nebezpečném světě: éra prezidenta Masaryka 1918-1935. Vyd. 1. Praha: Torst, 2005.

KRAMEŠ, Jaroslav. Ekonomie jako předmět výuky na vysokých školách v českých zemích do roku 1918. Praha: Typograf, 2012.

LENDEROVÁ, Milena, JIRÁNEK, Tomáš a MACKOVÁ, Marie. *Z dějin české každodennosti: život v 19. století*. Vydání druhé, doplněné. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2017.

LUKEŠ, Igor. Československo nad propastí: selhání amerických diplomatů a tajných služeb v Praze 1945-1948. V českém jazyce vyd. 1. Praha: Prostor, 2014.

MACKOVÁ, Marie Úřednictvo v Čechách tak nezajímavá část společnosti, str.168-172 in MACHAČOVÁ JANA, Matějček Jan, Studie k sociálním dějinám 6

MASARYK, Tomáš Garrigue et al. *Korespondence T.G. Masaryk - Josef Kaizl: TGM - JK*. 1. vyd. Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, 2011.

ŠANDEROVÁ, Jadwiga. Sociální stratifikace: problém, vybrané teorie, výzkum. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2000.

ŠOUŠA, Jiří a KAHUDA, Jan, ed. Mezi brázdou a bankovním úvěrem: o agrárních a peněžních dějinách 19. a 20. století: výbor prací k 60. narozeninám. Vyd. 1. Praha: Národní archiv v Praze, 2012, str. 523-530

TOMŠÍK, Vladimír a kol. 100 let česko-slovenské koruny: měnová politika, instituce, peníze. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2018.

VENCOVSKÝ, František. *Karel Engliš*. 1. vyd. Brno: Nadace Universitas Masarykiana, 1993.

